

წიგანი

1863

მარტი.

წელიწადი მეუხდე.

წოდება თხზულებათა:

- I — შორხილი. (რომანი) . . . ლავრ. ანდანიანისა.
- 1, ბაირონი. (ლექსი.) . . . ანტ. ფურცელაძისა.
- 2, შიქსტა. (ლექსი.) . . . ზგ. წერეთლისა,
- II — გარბაღდის ცხოვრება. . . ანტ. ფურცელაძისა.
- დღე და ღამე იურება. (ლექსი.) . . . თ. ზგ. წერეთლისა.
- III — რანხევსკის ლექციები. (ნათ.) თ. ვას. მანაბულისა.
- IV. — ქართული დიპლომატიკა. (კრიტიკა) ჭერელი ბექასი.
- V — სწვა და სწვა ანბავი. (იხილე მეორე გვერდზედ.)

ცფილისს.

კერესელიძის ტიპოგრაფიაში.

მონწილი.

ბრძანო.

ნაწილი 1. თავი 1.

იღვიბა.

იყო უკანასკნელი დღეები ანწილისა 1854 წ.

ის იყო ირავრავა და გამონდა მცხინვარე სხივი ცისკრისა ტფილისის გორისონტზე.

ტფილისსკი ჯერ კიდევ ეძინა და არ უნდოდა ეგემა საკრეული მშუტნიერება გასაფხულის დილისა. მხოლოთ იშვითათ სადმე მოისმოდა თუისის ხმაურობა რომელიმე შრომის მოყვარე მუშაისა, რომელიც მიეშურებოდა მოსამბობელად დღიურ ლუგმისა.

მაგრამ, იმ დროს რომ გაკველათ ახალ ეკუთვნი; კალთიის ახლო, თქვენ ნახადით, ერთ სახლის ბაღ-ონზე, მჭიდროდ მოახლეს, რომელიც სახლისთვის არას სრუნავდა, მხოლოთ იჭდა მუხლებ მოკვეტილი, დაფიქრებული და დაღონებული.

მოახლე იყო წივრილი, სახით სუსტი, ეშხინი, ცდის-წლისა. იმისს დიდროს თქვალეებისაგან ამკარათ გამოიჭ-

ვრბობდნენ გონიერებას და გამბედაობას. მას ენო ჩაქსუვას, თეთრ ადგილზე ხათის კაბას, თავსე ქსვას ევითელი ბაღდადი. მოახლე ადრე ამდგარიყო არა სიგე-
მებლად დილის მშენებნიერებისა; ისა არ ღოგულობდა,
იმას სხუას ღარდი ჰქეჯნიდა.

კარგა ხანს იჯდა იდაყვესე თავ ჩამოკიდებული, თუქ-
ებში გატაცებული. შემდეგ რაღაცა სახუგემო ახრმა გა-
უელვას მას გონებაში და მოახლემ მარჯუნსა ხელით
მაგრად დაიჭირა შუბლი, თითქოს ეშინოდა არ გაქეჯე-
და ეს ახრი.

—ქა,—თქვას მოახლემ მხიარულათ და დამშვიდებულ-
ის სახით: სად იყო აქამდინ ეს მშენებნიერი ახრი!..
ოო, კელავი მე ვიცი!.. მართლადაც, ეუთი რას დამიგ-
დას! აქ საჭირთა მოქმედება.. დიად, უნდა ვიმოქმედო..
სასე .. ეს რა კარგი რამ მოვიგონე!

იჲ! აი ვნახეთ თუ ამ სახემ რა მოახდინოს!..
ქელას თუაღწინ მომესხასა ზღანი მოქმედებისა და ამ
ზღანით უნდა ვიმოქმედო, რასაც ვეკებდი, ვიპოვე ..

მოახლე, მსგავსად არქიმედისა, აიტაცა სიხარულში,
რომ მიიხიდა მან ანაჩისიკან საკვრეელი იდეა, რო-
მელმაც, როგორც თათონა თქვა, მსწრაფად გადუმალა
მოქმედების ზღანიცა. აღტაცებაში მოახლე აღარ მოერი-
და ქმუნის განვიცხვასა და წავიდა კალანისიკენ. ქუჩე-
ბში არც აქათ მახივდა, არც იქით, შიდიოდა ჩქარის სი-
არულით და თუქრობდა თავდადუნილი მხოლოთ განკუ-
ლეობულ საგანსე კალანისაში, მარჯუნთე გაიარა ოთხი
სახლი და მესუთის კარები დაარახუნა. ორი დიდი ქა-

ფაკი ძაღლები გამოუცხვენენ მოახლესა უეფით და ღრუნით, ეზოს დაბლა კედელზე გადმოხტნენ და ერთი აქით და მეორე იქით, საშიშრათ შირ დაღრქნილები მოუწვეველის უეფით თანდათან მისსკენ მიიწვედნენ გასაგლეჯათ. მოახლე, არა თუ შეშინდა, ან მოეჩიდა ქლფაკ ძაღლებსა, სედაც არ უეფრებდა მათ, და გულგრილად ელოდა ვარის გაღებას,—ასე იყო კართული თეიქში! ვარი გაუღეს. მოსწედა ეეფა ძაღლებისა. მოახლე შირდაშირ გაემგზავრა დაბალ ერთეცაჟიან ოთახისკენ, რომელიც კეუთინდა ქუნასუ მდებარე ერთივე ეცაჟიან სახლას და მიხეშებულყო მოსამსახურებისათჳს. ოთახის ვარი არ იყო დაკეტილი; ამიტომაც დაჩახუნება არ მოუნდა:

—როსტომჯან, შენი ჭინიძე, როგორა ხარ? ჭკითხა მხარულათ მოახლემ ოცდა ათის წლის ემაწვილეცსა, რომელსაც ისიყო სამოარი დაეღვა და გადაგარცხნა შაკი თმა, წარბები და კოკობი ულეაშება.

—ოჲ, მარიკო, ჩემო ტრედა!—უშასუნა სიხარულთ ატაცებულმა როსტომმა: შენმა სიცოცხლემ მარიკო, ამ წამს შენზე ვეიქრობდი და ვნატრობდი შენს ნახვას და დახედო, როგორი ბედნიერი ვარ, რომ ჩემი ნატრის ასე მისწათელ ამისრულდა! მარიკოჯან, რა დიქრთმა გავონა და გამოგვსავნა ჩემის დამწუხრის გულის გასაგრილებლად! მოდი ერთი დაგიკოცნო ეგ დაშექრული, ჩემი დამატკობბელი ტუნები!

—ნუ გეწიენება, როსტომჯან, თუ ნებას არ მოგცემ აასრულო ეგ შენი უმანკო სურვილი; მე ამ დროს კო-

ცნისათჳა ან მოკსუღჳარ შენთან, აგრე სუბუქათ ნუ მიტნობ; მე კზრუნავ დავანქარო ჩუწნი ბედნიერება, უთხრა მარიკომ ტრფიალებით და მასთანვე ასეთის ბრძანებლობის სახით, რომელითაც რომსტომი შოქს დააყენა.

ასეთ მოულოდნელ მარიკოს ქტვიისგან რომსტომი შეკრთა, სრულიად გადიჩია, ენა დაება და, იყო რა გულში დაჭრილი, შესაბრალისის სახით შეჭყურებდა მუნჯათ უწყალო მიჯნურსა.

— აგრე რამ დაგაფიქრა, რომსტომი? ჭკითხა მარიკომ კასკასით და ტაშიშემოჭკრა.

— შენი ქტკვა ძიკვრს, — უპასუხა დაღონებულმა რომსტომმა: გამაგიჟებელ ალერსით მიმიხიდავ, თუაღით და წარბით კი შოქსა მტყუარცნი შენგან.

— ესლა დრო ან არის მაგასე ლაპარაკისა, — უთხრა დაუდევრულათ მარიკომ: მითხარ, დროს როგორ ატარებ?

— ეჭ. რაღას მკითხავ ჩემო მტანჯულელ! განა ან იტიროგორს ტანჯვითაც ვატარებ? რა ცოდვის კითხუა, სრულიად ან მეუურება, რისთვის ვიტანჯები ასე უწყალოთ, ნუ თუ დასასრული ან ექნება ამოდენ ტანჯუასა! სედავ ტეტსელი როგორ ძლიერ უკეთია ამ სცოდავ გულსა, გამაგრებელი მხლოთ შენა ხარ და შენც კიდევ შოქსა ხარ ჩემზე.

— რა გინდა?

— მეშურება ჯუარისწყრა.

— განა მკვი ან მეშურება, განა მკვი ან ვიტანჯები, განა ვეჩა ვგრძნობ შენს ტანჯუას! მაგრამ რასა ვიქო, ჩუწნი სეღში რომი ანა არისრა! მლითმინე, ჩემო საყუ-

რელო როსტომ. ან გაგენია: აჩქარებითა სოფელი
 ანავის მოუქანიაო?»

— რა ციკათა სჯი, მარბოჯან, ვიკვირს შენმა გავ-
 დამ! რეგორ გინდა დაუმონჩილო ეს სიუჟარულით ან-
 თებული გული მაგ შენ სულელურს ანდაზას! ვინ იყო
 ის ღმთის მტერი; რომელიმაც ჩაგატანა ეგ აზრები და
 გული გაგიყინა?!

— ჩემი ჩამგონებელი, აღმზღელი და გამაბედნიერებე-
 ლი ანის ჩემი სიუჟარული პატარა ქალბატონი ალექს-
 ანდრა. იმან გამინათლა გონება სწავლით; სწავლა მიჩუბ-
 ნებს ღონისძიებას, რომლითაც შემოძლიან ავიტანო-
 უბედურობა, რომელიც წამოდგება მოუთმენლობისა-
 გან, და კელირს ბედნიერებას შენზე ჟჷარისდაწერით
 თავის დროზე.

— თავის დროზე. — დაღონებით გაამეორა როსტომ-
 მა: რას ნიშნავს ეგ თქმა: «თავის დროზე?» ეგ დრო
 როდის მოვა! განაკი კელირსები რად ესმე? ალექსანდრამ
 თითქოს მოგცა ნება ჟჷარისწერისა?!

— მართალია, მაგრამ ალექსანდრისაგან შეტათ დავა-
 ლებული ვარ, ამასთან იმას ძლიერ უყუარვარ, ასე რომ
 თუ მოკლოდი, შეწუხდება; ამიტომაც მე ან მინდა ჩე-
 შის მოუთმენლობით შეგაწუხო ჩემი კეთილის მეოფი.
 ერთისსიტყვით, მანამ ალექსანდრა ან გათხოვდება, მე შენზე
 ჟჷარს ვერ დავიწერ. ეს ან ჩემი მსხუჭრელი, რომელს-
 აც უძღვნი ჩემ ქალბატონსა. ეს აზრი მიყენებს და ვერ
 გამომიჩინია ჩემი აგზნებული შენდა სიკვარული, თო-
 რე, დაწმენებული იყავ...

— ეგ შველა ძალიან კიბკი, — გააწვევტინა როსტომმა
 მა მარიგოს სიტყუა: მაგრამ ვინ იცის როდის გათხოვ-
 დება შენი ალექსანდრა!....

— გახარო?

როსტომი განცხუვრებული დაჩნა და ვერ მიხედა მა-
 რიგოს გამამხიარულებელ მიხეხსა.

— გახარო? — ჭკითხა მარიგომ ხელ შეკრეთ როს-
 ტომისა.

— აბა, მარიგოჯან, მახარე, შენი სულისა!

— შე ასეთი ახრი მაქუს, რომ ჩუწნ ჩქარა ვუჭარსა
 დავიწვით.

— რას ამბობ, ზუმრობ თუ!

— შენმა სიტყვებში!

— მიანბე, შენ გეთაუჭანე.

— ჩემი ქალბატონი მინდა შეკრთო შენ ბატონს
 მისჯავს.

— რას ამბობ, ქალა! იქნება მართლა! როგორ და
 ვისით?

— ეგ შე ვიცი.

— ოჲ, რა ბედნიერები ვიქნებით მაშინ, მარიგოჯან!
 შენ ამბობ, ალექსანდრა საკვირველი კარგი ხასიათებისა
 არისო. ჩემი ბატონი მისჯავს თუ უკეთესი არ არის,
 ნაკლები არ იქნება. მაშ რაღა, ჩუწნტ გაგვითენდა! ბაშ-
 ხადონიმ, გოგოჯან! ესღა მითხარ: ეგ საქმე როგორ
 უნდა მოხდეს?

— შე მოკახდენ, გაწმუნებ, მოკახდენ.

— შენ როგორ მოახდენ! ჭკუას ახლა რომ არ არის!

— ახა შენ რა იცი, როგორ უნდა გაიჭიმოს, მოივართოს კაცის გულში სიყვარულის სამეები, რომელნიც რომდესაც დედაკაცის ხელით მოიმართებიან, თავის თავით დაუკვირენ და ასეთის გარმონიით, რომ . . .

— შენა კი ჭირბიე, ჩემო სიყვარულე მარიკო!

— ნუ გეფიქრებს; მხოლოდ უნდა იქონიოთ შვიტყედი მოთმინება.

— შეტი ღონე რომ არ არის, რასაკვირვლია უნდა მოვითმინო. მოვითმენ, მოვიითმენ. უჭ რა მწარეა ეს სიტყუა: « მოვიითმენ »!

— შენ გენატვალს შენი მარიკო, შენ თავს არა აუტყვობ. დმერთს გეფიქრები მალე მოკვასდენ იმათ ვჳრანის წყრას.

— რადენი საათი გაივლის?

— ორიოდე დღე და იქნება გჳრად.

— მარიკოჳს! უთხრა რომტომმა და თავი გჳრდსე გადაგლო, შენმა დაშქრულმა ტუჩებმა დამიტკბეს სული და შეტი არ მოგვივა, თუ სიტკბო მაგ ტუჩებისა მხკვება ხემ გამწარებულ ტუჩებსაცა, კვების სიმწარე მომშორდეს.

— ჳერ გამიგონე, ჩემი ტუჩები აქამდინ უბიწოთ დამიტკვს და დავიტკვი კიდეცა ვჳრანის წყრამდინ. შენ გერგო ჩემი კოცნა მხოლოდ ნიშნობის დღეს, ისიც ამიტომ რომ ნიშნობა ზატარა ქორწინებაა. ამის შემდეგ ვჳრანის წყრამდინ ხემ ტუჩებს არ გავრჳენი მტლასა მტლუშით, როგორც სხადიან ტუტრუცნას ტრუგანათლებულები. ამით რომ გამიგონ, კიცი, დამტვი-

ნებენ, მაგრამ მანც მე იმათ არ მიუბაძე—მე მინდა უბიწო ტუჩები დაგასვედნო, მაგრამ ამ შემთხვევაში ნებას გაძლეე მაგონო, ისიც მხოლოდო ორის ზიარობით: ერთი, მისაკოს სხე უნდა გამომიტანო, ასე რომ იმან ვერ გაიგოს, მეორე, ამას იქით ჯუარისწეკრამდინ აღარ მაგონო. თუ ამ ზიარობებს აასრულებ, ნება გაქნს აასრულო შენი სურვილიცა.

—სწორეთ გათხრა, ერთ ვარჯისას ასე ძვრათ აფასებ, რომ მაგ ძნელაზიარობებით უნდა შევიხუდილო....

თავი 2.

ნატურა

სახლი, რომელსაც ეკუთნოდა ოსტომის სადგომი ოთახი, იდგა ქუჩასე და გაყოფილი იყო იაქათილით ორ ოთახათ. წრილი ფანჯრები სიმეტრიულათ ეთანა-ბნობოდნენ ოთახების სიმაღლესა, სიგუსა და სიგანესა. ერთი ოთახი იყო სასტუმრო და შესანიშნავს ანას წარმოგიდგენდათ, ტლანქის მებულის გარდა, რომ შედიც. მეორის, გაეკეთებინა ზატრონს, თავისის ნემუნ-ტურის შორსდამნახლობით, შუდი შულებისათჳს. მეორე ოთახში ყმაწვილ კაცს, — რომელსაც ეჭირა ეს ოთახები

ქირით, — ძლივ მოეთავსებინა რკინის (დასაკეტი) კრავატი, კრესლა და სამწერლო სტოლი. სტოლზე ეწყო წინ და აქეთიქით გვერდებზე მრავალი წიგნები რუსულ და ფრანგიულ ენებზე; შუა ადგილს წიგნებზე ეყუდა პანოშ ხავერდის ბუდეში ჩასმული პატარა სახე ემაწვილ კაცისა, რომელიც, ეტყობოდა, უნდა ყოფილიყო ოცდაექვსის ანუ ოცის წლისა. ემაწვილ კაცს ეცო, ხალათის მაგიერ, გძელი სერთუკი წმინდათ გარეცხილ პერანგზე. იმ დროს, რომდესაც მარცხე იჯდა ბალკონზე და ეძებდა რაღაცა იდეას, ეს ემაწვილი კაცი ბოლოთა სტეპდა თავისს კაბინეტში დაფიქრებული.

დიდის შუქი დაეცა სამწერლო სტოლზე და — ემაწვილმა კაცმა თქვა ალარ გაგრძელა, აიღო ერთი თაბახი და დაიწყო, ამოაეღო საწერელში კალამი და დაწერა,

ალექსანდრა.

აქ შედგა, კალამი დასდგა, უღვასებს გრესა დაუწყო. იგრესს უღვასებს, თქვალობს და ეერა მოიფიქრანა.

— ახ, — შეჭვივიან გამწარებულმა ემაწვილმა კაცმა და თმაში ხელი იტაცა: ახ, სადახარ ესლა პოეტობის ნიჭო, რომ შეკასხს ჩემს ალექსანდრას შესაბამი ქება, ავეწერო თავით ფეხმდინ! ახ, მაინც დავეწერ. ჩემი ალწერა რომ ჩემთანვე დარჩება, საქმწუნო გასაკვილავად ხომ არ გასაღება; მამ რაღას ვეჩივები!

დაიღო კიდევ კალამი; დაწერა: «სეცით ჩამოკარდნილ ღო ანგელოზო» მაგრამ არ მოეწონა ეს და წაშალა. მეტე სხვა დასწერა:

Фн, чортъ возми, не клѣтся. ახ, კერ ბრ...

ზათ დაწერ და მერე ლექსათ გადააკეთებ. და ესრეთ
ავწერ მერძე, (დაწერა):

«ოჲ, თმა, რა თმა! გძელი. სუჭუჭა, წარბის ფერა;

აშუბლი, — არ ვიცი, ჭეშმარიტად, როგორ ვაქა;
ვიცი კი სიბრძნით უნდა იყოს სასეკ;

« წარბები წურბელასავით გძელი და შავი, თუალები დიდ-
დრინი, გძლათ საფეთქლამდინ გაზობილები, გაკილულ-
ები, გონიერების გამომეტყუწლებელი; « გძელი წამწამი »
გულის მომწეველი; « ცხვრი სუფთა, ჰაწაწა ტუჩები,
დაშაქრული სიტყუწების გამომთქმელები;

« ჰატარა ნიკაზი, ერთიბეწო ვურები, ელფერა — ენით
გამოუთქმელი მშუწნიერი — თეთრი და ნაზი უარმიზი;

»თავი მგრგუწალი, ყელი ძალაღი, თეფრი როგორც
თავღი;

« გული და რა გული! რას მიკამგზავსო! შერცხვეს იმ-
ასთან, — რა ვთქო! — ყუი, ხაგერდი, სწილას ძვალღი;

« წელი წერიღი, იმრგელოე რაღი ციღა, შეტი არა;

« ტანათ ზომიერ ძალაღი, მკლავები გძელი, თითები
თეთრი და ბუდეშური, ჰაწაწა ფეფები;

« სულით ტრეღი, გულით ბატკანი... »

ეს რაღ დაწერა ემაწვილმა კანმა აღარ გადაგიტხა და
არც გაასწორა, მხოლოთ იყო რა ღრმა ფიქრში წასუ-
ღი, თქუა:

— ეს სუსტი აწერაღ საკმაღა ჩემთვის, დანაშტენს შე-
ასრულებს ჩემი გამოხატულობა. აბა ესღა ლექსათ გამ-
ოვსთქოთ. აქ მხოლოთ შევავრგოვე სიტყუწნი ვგავში-
თ, უზრლოთ, უმარღლოთ; მშუწნიერება სიტყუწსა,

მშუტნიერება აზრისა, მშუტნიერების გამომხატველებისა
 ან ანის... ან იქნა ან მოდის,... ანა, ჰოეტობას დიდი
 ნიჭი სდომებისა... ანა, ჰოეტი ანა ვან; ამიტომაც ვერ
 მამიხერხების. ნეტავი ჰოეტი ვეოფილვიუვ! ნეტავი ესლას
 მანც მამტეს, ერთ ათ მინუტს, ჰოეტობის ნიჭი, ვერ-
 მე ისევ გამომეცალას! ტუევილია, შეუძლებელია ჩემი
 ნატურა!

ემაწვილმა კაცმა ზარიოდუ გაიარგამოიარა ოთახში;
 მერმე აიღო თავისი დაწერილი და წაიკითხა; უცებ აიტ-
 ეს სიცილი და დიდხანს გულისანტიცინა.

—კაცი სიუჭარულისგან გასულელდებაო, ნათქვამია.
 თითქმის სწორეთ მეც ასე ან დამემართა! გასულელე-
 ულვარ! ეს რა დამივლდავს, ოჲ, დემართა ჩემო! რამ
 წაიკითხოს ვინმე, ხომ მასხანათ ამიგდებს, იტყვს: რა
 ვწერალი ვოფილასო, და გულში გაიტინებს. სად ვიყავ
 რადესაც დაწერე?! ოცნების სოფელში ხომ ან ვიყავი?
 ესეც შენა სიუჭარული, კაცის გამასულელებელი! რაც
 გაგონებით ვიცოდი, ესლას თუთ საქმით ვიცი. ოც გრ-
 დუსამდინ გიდეკ ვიჭნები გასულელეული.

და აიღო დაწერილი ქაღალდი, რომ დახია. მაგრამ შედგა.

—დაე იფოს, —თქვა ემაწვილმაკაცმა: ნიშნად ჩემის
 გასულელებისა. ოდესმე გამომადგება დროს გასატარებ-
 ლად, და, ვინ იცის, იქნება წაუკითხო გიდეკ ალექს...
 ამ სიტყვებთან ამოიოხრა და გიდეკი აზირობდა ფი-
 ჭრების სოფელში გასეირნებას, თუ რომ რასტრომს კა-
 რ ან შეეღო.

—ვისტაგოი განლავს, ბატონო, მთასხენა რასტრომმა.

— შემოვიდეს. სალდათმა შიართო წიგნი მიხაკოს.

— **ОТЪ КОГО?** — ჰკითხა მიხაკამ. **ОТЪ НАШЕГО**
НАЧАЛЬНИКАСЯ მიხაკამ წაიკითხა წიგნი და სიამოვნება
გამოესატა პირისხეზე.

Спасибо, братъ; вотъ тебѣ на водки, და
მისცა მიხაკამ სალდათს სმე მანათი სახუჭარი.

სალდათი და რასტომი გავიდნენ; უკანასკნელმა თან
გაიტანა მიხაკოს სახე ქურდულათ, ასე რომ ბატონმა
ვერ გავიგო.

წიგნით ულოცავდნენ მიხაკოსს ორ ხელმწიფის წყაღ-
ობას წარსულს 1855 წ. ომებისთვის: ბანდურის თვის
პოლპოლენიკობას და ბაშკადივლიანისთვის მეოთხე ხარ-
ისხის წმინდა გიორგის ჯუარსა. გარდა ამისა ულოცავდ-
ნენ ბატონის გამანდირობას და უბძნებდნენ, რომ ორ
დღის შემდეგ უნდა წასულიყო თავისს ბატონით ყარ-
სისკენ სლამრათ.

მიხაკოს ძრეულ გაუნარდა ჯუარი, ხინი და ბატონის
გამანდირობა. მაგრამ უცებ მოიძალა, ჭიუჩუა მოაწუა
გულსე, რა წარმოადგინა ალექსანდრა, რომლის შერთ-
ვას არა ჰქონდა იმედი; ამიტომ რომ იმის ახრით ალ-
ექსანდრა და იმისა დედამა არ იკადრებდნენ იმას, რა-
დგანაც იყო ღარიბი; ამ მიზეზისგამო არა სადიდა თა-
ვისს თავს ბედნიერად, და ნატრობდა, რომ მოეკლათ
ემში; ამასთანვე სურდა, რომ ერთი კიდევ როგორმე
დაეხას ალექსანდრა. უკანასკნელმა თუქრმა მანც კიდევ
გაიტაცა უმაწილი კაცი ოცნების სოფელში და გვერდით
მოუსო სატრფო ქალსა...

ამ დროს ჩუქნ გვირს მოესმა ღერეფნიდამ რაღაცა
სმაურობა. მისაკო ისე იყო ფიქრებში გართული, რომ
შუბრბოხლად გაიხედა კარზე.

—ოჰ, მარკო, შენ ხარ? — ჰკითხა მისაკომ ალექსით
მოახლეს, რომელიც ის იყო გამოეთხოვა როსტომისა
და მიდიოდა შინ: აქ შამოდი.

—ნას მიბძანებთ, თქვენნი ჭირიმე, მოახსენა მარკო-
მომ, როდესაც შვიდა მისაკოს ოთახში.

—ასე ადრინ რათ გავიღვიძნია, მარკო? აი შე ცე-
ლქო! განა სიყუარული არ გაძღვეს ძილსა!

—თქვენნი სახელის ჭირიმე, ბატონო! განა არ მოგ-
ეხებებთ... და გაიკანკა მარკომ მორიდებით.

ასე უპასუხა მოახლემ განტებ, რომ მისაკოს გაეგმ-
დებინა ამ საგანზე ლაპარაკი, ეგების აღქმანდრასედაც
ჩამოეგდო სიტყვა.

—ოჰ! როგორ შეუბოროთაც ლაპარაკობ სიყუარუ-
ლზე! ბარაქალა, ჩემო მარკო! დასამალავი არა არისნა,
ნამეტნავათ როდესაც დანიშნული ხარ. მაგრამ ჩემი რო-
სტომი გამისდა; სულ გი შენა ხარ მიზეზი.

—მეტ გი გამინაზავდა ღოყები მას აქეთ, რაც დავი-
ნიშნე.

—მებრალბები, მარკო. მაგრამ, შენ კარგა იცი, მე
ნა ვარ მიზეზი თქვენნის ტანჯვისა. დღესვე რომ ჯუ-
რი დაიწყო, ჩემის მხრით დაპროცლება არ გეჩვენათ.

—ვიცი: თქვენნი ჭირიმე, ბატონო! მაგრამ მანამ ჩე-
მი ქაღბატონი — ალექსანდრა არ გათხოვდება, მე ჯუ-
რის დავიწერ, რაც უნდა დამემართოს.

ალექსანდრას სახელი მარიკოსკან წარმოთქმული, ლახვარით მოხუდა მისკოს გულს. უმაწილ კაცს შრე-უანტელმა დაუარა, გელმა ტემა დაუწეო და თითქმის ფერმატ გადაჭკრა, ასე რომ ხმის ამოღება რაკდენიმე წამს კელარ შეიძლო. ეს მდგომარება უმაწილ კაცისა არ ას-ცდა მარიკოს, რომელიც გაბედვით თქალებში უყურებდა მას გამომცდედის სახით და მიუხუდა აზრს.

ამასობაში მისკომ დაიწყო წინდაუგან სიარული ოთახში. იყო მდუმარება ორისაკე მხრით. მარიკომ უცებ გადახედა სამწერლო სტოლსა (ამ სტოლთან ახლო იდ-ტა) და დაინახა რა ქართულათ დაწერილი ქაღალდი, ცა-ლის თქალით წაიკითხა ალექსანდრას შესხმა ბოლომდის. მთხლე სიხარულით აიკისა და სრულაიად დამტკიცდა, რომ მისკოს უყურდა ალექსანდრა...

თავი 5.

აღთქმა.

ღაპბრუნდეთ იმ სახლში, რომლის ბაღკონსე მარიკომ იზოკა რასაც ეძებდა.

ამ უამათ მკითხველს შეეიყვანთ ერთ მომცრე ამ სახლის ოთახში, რომელიც გადიტქირებოდა ქუნაზე მეო-რე ეტაყიდამ. ოთახს ჭქონდა ერთი მხოლოთ ფანჯარა,

რომელსაც ჩამოყარებული იყო თეონი სახასი ფარ-
დები, და ერთი გარი, რომლით გახვდოდით ხალხში.
ფანჯარაში და მომცრულ კაქლის სტოლზე, რომელიც
იღვანოვანთან, ეწეო რავდენიმე წიგნები ქართული და
რუსული, გაზეთი «Кавказ» და ეს წვრილმანი ნივთ-
ები, გაბინეთში სახმარისნი; ადგილზე ეყინა სპარსული
ხალიჩა; გარშემო ეწეო ორიოდე სკამი, გამოდი თავის-
ის ტუალეტითა, შვანგი და კაპუტი. კრავატზე იწვა
ლოგინში ყმაწვილი ქალი.

ლოგინი იყო სუფთა და გემოვნებით გაკეთებული.
აღისფერ ატლასის ბალიშებზე გადაკრული იყო წმინდა
ტილოს საურები, რომელსეც გარშემო ეპერა ნაკერა
ბატისტზე აწივდნენ, სუფთა ტილოს ზეწარი, გარშე-
მო აწივდნენ, გადმოფენილიყო კრავატიდამ ხალიჩამდინ;
სახანი ესურა ქალს ზარისფერ ატლასისა; მქვალ ატ-
ლასის საჩხულზე კარგის სელფონებით ნაკერი. სახანი
ესურა მხოლოდ გულამდინ; თავზე არა ესურა. რომ და
გებულათ, ნახვდით უმეტესაგლებობას ყმაწვილ ქალის თა-
ვი, სახეში და მთელ აგებულებაში. სუჭუჭა თმა და
კაპები გადმოშლიდა მტირედ შებროწებულ ღოუბებზე,
თუთრ გულზე და მხრებზე; თუაღწარბი და ალა ტუ-
ჩები უხატავდნენ თავათვე ღამასს სახესა. მაგრამ ამ
სილამაზეს უსათათათ ამშუჭნიერებდა შუბლზე დაწრილი
გონიერება, სახეზე ცხოვლად გადაფენილი სიმშვიდე,
სიწირველ და სათნობა. ის იყო ფრინველი უმანყო,
ქალი გულ გაურეკელი, ბატონსების და თავისი ღიწ-
სების შემგებელი.

იმ დროს, როდესაც მიხაკო თავისს ოთახში ფიქრ-
ობდა სასურველ სიგანზე, ამ ქალს არ ეძინა, თუმცა
ჩუქული არ იყო იმ დროს დეიძისა. ის იწვა გვერდ-
ზე, მარჯვენა მკლავზე დაუძლია და იყო ღრმა ფი-
ქრში გართული.

ბოლოს ქალმა შიითრია სტოლი, აიღო ქაღალდი, კა-
წანდაში, დაიწყო ხატვა და თან ჩუმად ბუტბუტი:

× «შუბლი აქვს გადატყეცილი, — ეტყობა ტყვანი უნდა
იყოს...

«თულებიდან გამოუბრკიანლებს გული დამძღვებული,
მეუწარული, მამაცი...

»ცხერი სუსთა და მცირედ შუაზე შეღმართი. იული
ცემას უგავს ცხერი, შუბლი და თულები..

და ქალმა დახატა უმაწილი კაცი, ჩაცლა მას სამხე-
დრო სურთუი, დაუწყო ეზოლეტები, ჩამოჭვიდა ხელი.

როდესაც ხატავდა, ფიქრში წარმოდგენილი ჰყავდა
ცხოვრათ ის უმაწილი კაცი, რომლის სახე უნდა გადა-
ელა, და ეგონა კიდევ, რომ მოხაზული მისგან სახე
უთუთათ დაუმსგავსებოდა ნამდვილს; მაგრამ გული მოუ-
კრდა, როდესაც ფიქრიდან გამოვიდა და ნახა, რომ სახე
არ ემსგავსებოდა ნამდვილს.

«იჰ! თქვენ ქალმა: ეს რა სამაგალი, დაღრეჯილი რამ
გამოვიდა. არა, მიხაკოს არა გავს: მიხაკო მშუქნიკია.
არა, მე მხატვარი არა ვარ. რა, ნეტავი მხატვარი ვუ-
ფილავიყავ!

ეს რა თქვენ, ქალი გადაწვა ბაღიშებზე და სწუხდა,
რომ მხატვარი არ იყო.

ჩაბებ, თუქოს რიდასიტ შეეშინდა, ქალმა აიტაცა მოხსნული ვისკოას სხე, დაგრინა, დაგრინა, შევეტა, მაგრა მოკუმმა და მარცხენა ხელში დაიჭირა.

ან გავიდა ოცი წამი და მარიკო შავიდა ქალთან

— ქალბატონო, მოახსენა მარიკომ: რა ადრე გაგიღვიძნია?

— რადეგნი საათი იქნება? მე მგონია ღღარ არის ადრე; აკერ მზე გიდეტ ამოსულა. მარიკო, ახა მიჩვენე გუშინ რომ არშია დავიწყე.

მარიკომ შიართო არშია. ქალმა ხან ახლო გაშინჯა ხან შორიდა; მერმე ჭკითხა მოახლეს:

— როგორ მოგწონს, მარიკო?

— ვშუქნიერია, როგორც თქვენს ხართ ვშუქნიერი.

ამ თითებით გაკეთებული საქმე ტუდი რათ იქნება? დიწხა ხართ კარგის ქმრისა.

— რასა ბოდავ მარიკო. ქმარი რასა ჭქვან!

— თქვენ დალცვილო, ეგრე ხომ ვერ დაბერდებით!

— გარწმუნებ, მიჩვენისა ასე დაბერდე, ვინამ...

უკანასკნელი სიტყვა ქალმა გამოსთქა დაბადის ხმით, ასე რომ მარიკომ ვერ გაიგონა.

— თქვენ ეგრე ბძანეთ; ვნახოთ— ვნახოთ ჩემი სიყუარული ალექსანდრა ჩაქსუტოს გაუჭაცსა.

— მარიკო! ასე ადრე ღვიინო ხომ არ დაგიღვიძნია? რატომ აძლეე ენას ეგრე თავისუფლებას!

— ქალბატონო! თქვენ თავს კენაცუნალე, ნუ გამიწერებთ, მიუჭანხართ, მსურს თქვენნი ბედნიერება და ეს სიყუარული, ეს სურვილი მაძლევენ გამბედაობას

ვინატრო თქუნი ბედნიერება. რჳ, ნეტავი ჩქარა კელი-
ნსა ამ ბედნიერებას!

— კარგი ბედნიერი ვიქნები, თუ შემხუდა მხეტი ქმს-
რი! ანა, მარცო, ნუ ნატრობ ზემ ბედნიერებას, ანუ-
სწორეთ, ზემ ქრმის შერთუას.

— რატომ, ქალბატონო! მე ასეთ საქმოს აგინენ,
რომ უკეთესი აღარ გინდოდეს, თქუნი გული კმაყო-
ვილი იუოს, თქუნივე თქუნი თავს დანატროდეთ და სხ-
დიდეთ სრულ ბედნიერად. შერწყუნეთ, ქალბატონო?

— შენი არჩეული შენისთანა იქნება. კმარა. მოკსპოთ
ამ სავანსე ღაპარკავი.

— ზემისთანა იქნება! ეგების დაიწუნოთ ზემი არჩეუ-
ლი თქუნითვს საქმოს. აბა შემოხედეთ ამ სახესა, — მო-
ახსენა მარცომ შხიარულათ და უჩუნი სახე.

აღუქსანდრამ ცაღის თუაღით შეხედა სახეს და იტნა
ოსი. ვის სახესაც ნახეკარ საათის წინ ხატავდა. მაგრამ
პირისახე არ შეიცვალა, თუმცა ძლიერ ესამოვნა მინა-
კოს სახის დანახუა. მარცოს ვი რომ დაეხედნა საბანსე,
რომელიც ეთარა ალეასანდრას, დანახავდა როგორც ძლ-
იერ უცემდა გული იმისს ქალბატონსა.

— ვისია ეგ სახე? — ჳკითხა ციკათ ქალბატონმა მარ-
კოსა.

— გუშინ რომ ბატონმა გავკაცნო ახალგაზნდა ავიც-
არი — მინაკო, იმისია. რა კარგი ემაწვილი ვაცია!

— ვინ მოკცა?

— მინაკოს მოკვანკე.

— როგორ?

— წესტომის ბატონი განლავს...

— აქ რაღათ მოგიტანია?

— გინვენათ რამ შეიერთათ.

— ესლავე წაიღე და დასდე თავისვე აღავს.

მარიკომ განკე მონიშნუტუნა შირისსხე, გაშოართო ქალბატონს ანშია, რომელიც თავის ადგილს დასდო, ხელმარღათ დაავდო მინაკოს სახე სტოლზე, და რა გაკვიდათ მთახიადამ, ერთ გოჯზე გაღებულ კარებიდამ ცალის თქალათ ყურება დაუწყო აღექსანდრას.

— საწყალი მარიკო! თქუა აღექსანდრამ, რომესაც მოახლე გავიდა: ძლიერ უყუარვარ, ენატრება ჩემი ბედნიერება. მაგრამ როგორ მოიფიქრა მ—ი—ხა—გ—
ა— ს—ი ჩემ...

და კვლარ დასრულა, ამიტომ რამ თქალი შესწოთ სტოლზე მინაკოს სახესა.

— ზჱ, ღმერთო ჩემო! ეს რა უქნია იმ სამკველს!... აქ რათ დაუგდია!.. რამ შემომესწროს ვინმე ხამ ის ის ანის...

და აიღო მინაკოს სახე და საბან ქიწქს დამალა. მაგრამ ასეთ შეწუხებულ მდგომარეობაში იყო, თითქოს საშინელი დანაშაული მოესდინა.

წენარწყინარ დაუმშვიდა გული. მაშინ ქალმა გამოიღო სახე, კარგა ხანს დაფიქრებული შინჯა; უცებ აკოცა სახეს და თქუა:

— აღთქმას კსდებ, ჩემი გონება და გული სკუთრად შენ გეკუთნოდნენ, მინაკო... მარიკომ სინარულით ცეკო დაუარა წაღაში.

თეიმურაზ.

კერძო არ გამოხდებოდა მარტო ბაგრატიონს. რომ ამ
 ბაგრატიონის ქმედებას, სახლის კარებთან, იჯდა კაცი, ზურგით
 კედელს მიყრდობილი და მუხლებს აშუქრილი. ტანით
 იყო ზატარა, ასე რომ გეგონებოდათ ცამეტის წლისა;
 მაგრამ სახე მისი გამხილებდათ თქვენს შერთომასა: ის
 იყო კაცი თქვამს მოკრუტული, სრული კაცი. შავი და
 სკამოდ მოდიდო უღვაშებიანი. იმის სახესე ცხოველათ
 ქვედა რიცხვ წელაწადებისა: ოცდათვრამეტი. ეცო მას
 ძეგლი, სახლებ დაგლეჯილი, გახუნებული და მრავალს
 ადგილს თუთრის ძაფით დაკონილი შავი ჩერქესკა
 თავსე უხურა ჩრჩილებისგან შეკმული ჩერქესული ქედი,
 უბრალო თასმის ქამარსე კვიდა ხანჯალი, ხლუნგი,
 რომელიც ქათამსაც ვერ დაჭკლავდა; ფეხთ ეცო ჯვანები;
 თავით ფეხმდინ იყო ჩირქიანი, მოტურტელილი.

როგორათაც ძღარბი, ზატარა კაცი მოკუნტვილიყო,
 თავი მუხლებსე დაედო, დამრგულებულიყო; ყველას
 კნუნებოდა მშინარეთ. თუთ საქმით გი იყო მღვდარე
 და ხედავდა ყველას, ვინცკი გაივლიდა. ცალი თქალი
 ნამეტნაფათ ეჭირა კარებისკენ და, თუთქონ დაჩქობდა
 და მოულოდა ვისმე გამოსვლას სახლიდამ.

როდესაც მარტო წავიდა როსტომთან, ზატარა კაცი
 შორიანლო. ქურდულათ, აედუნა და გააცილა მისკალს

სადგომშიდინ, სადაც აიწიას ადგილი და ჩუქურღებრივ
 შაიუნტა, დამრგჷლდა ძღარბიეით. შუდ საათამდინ
 სდგენიდა იდუშალ, უმაწვილ გოგოს, და რომ აღარ
 გამოვიდა უგანსკნელი ბატონების სანლიდამ, ჰატარს
 კაცი წაიდა ქალაქისკენ.

გსაში ჰატარს კაცი თავის თავს გულში ელჷპარაკებოდა,
 არ ვიციოთ, რა სგახი იუო იმისს ლაჷარაკისა, მხოლოთ
 ეს კი ვიციოთ, რომ ბნელი ასრები ირეოდნენ იმისთაჷში.
 ამიტომ რომ ტუდად იგრესდა ლა ჰარაკი შირისსესსა,
 თან ვიდასაც წარბებით კვრტიმლებოდა, თან სანჯალი თ
 აშინებდა.

გაიარს ხიდი. ყაბახი, გადავიდა ტროტუარსკე და დაუ-
 სლოვდა რამთაწმინდის უბანსა, შავიდა დიდ სანსღში 340 ნ.

—ეი! შენ, მხერო,—უთხრა ჰატარს კაცმა ჰატარს
 ბიჭსა—მოსამსახურესა, რომელსაც მაჭქონდა ადუღებული
 სამოკარი: ბატონმა გაიღვიძა?

—გაიღვიძა. სად ჯანასაში იყავ გოზუნა?—ჭკითხა
 ჰატარს ბიჭმა.

გოზუნა გამოუდგა ჰატარს ბიჭსა და კისერში წაჭკრა
 მუშტი რატ ღონე ჭქონდა. ბიჭი დაბარბაცდა; წაიქტეო
 და და მდუღარე წყალს გადისსამდა, თუ რომედელი არ
 დასკედროდა. ეს შტირედი კინკლახობა გათავდა ერთმანე-
 თის დაღანძღვით. გოზუნა შავიდა შირდაშირ თავისს ბა-
 ტონის ოთახში, მარჯუწნს ხელის ტერი გაიარჷო ქამა-
 რში, მარცხენა ხელით დაიჭირა სანჯალი და ქუდი და
 დადგა გაშეშებული.

გოზუნას ბატონი იუო დაბადლი, კიდრე შაღალი, ჯმუ-

სი, ჭროლა თუალებიანი, დიდრან ტუჩებიანი, ღრმად-
ისწლისა. ბერანგი ეცო წმინდა ტილოსი, გახამებული,
ზემოდამ—ჩაქსული აბრეშუმის ხალათი.

გორუნას მისვლა ბატონს ძლიერ ეწეინა, ამიტომაც
ჭკითხა მკისხანებით:

! — ბიჭო, რათ მოსულხარ? — რა ზასუხი მამიტანე? —
მე არ გიბძანე საღამომდინ თუაღუფრი არ მოგეშორე-
ბინა, ყოველივე გენახა, ყოველივე ტაგეგონა, ზეპირათ
დაგესწავლა და დაწერილებით გეამბო ჩემოჲს?

გორუნა მიიჩიქ-მოიჩიქა, ხმას არ ადებს.

— რას გჩემებულხარ, შე უმეზავსო? ზასუხს არ მა-
ვტემ? — შეჭკივლა ბატონმა.

— ჭო დიად, ბატონო, — უზასუხა გორუნამ: ვიყავი,
და რა ვიყავი, ვნახე, რაც გინდოდა, ბატონო, ყველა
შეეიტყო.

— საღამომდინ რატომ არ დაჩხი?

— საღამომდინ კი არა. ის იქნება, რაც ერთ წამს იქ
ნება დილით საღამომდინ.

— რასა ბოდავ, ბიჭო!

— ორა რა ვნახო, მითომ მინახავს ათი, ოცი. ამი-
სთანა საქმე მოხდების ან დილით ადრინა, ან საღამ-
ოს გჯახ.

— სრულიად არ შეუურება! ბიჭო, შენ ბოდავ!

— რათა ვბოდავ, ბატონო! რაც ჩემის თუაღით ვნა-
ხე, იმისი მთხრობელი ვარ მეოჲი, საღამომდინაც ისევე
და ისევე იმას ვნახავდი, მეტს არა ფერს.

— აბა მინახე, რაგორ აღასრულე ჩემი ბძანება. რა

დროს წახვედი, რა ნახე, რა გაიგონე?

—მე, ჩემო ბატონო, აბა თქვენს ბძანებას სად წახვიდდი; წამსვლელი ვყოფილვყავ, დიდი ხანია ლეკებში გადაჯარდებოდი, ახ თუნდ ათჯერაც საციმბირო გავხდებოდი.

—შე, უგუნურო! მე რასა გკითხავ და შენ რასა რატავ. ეგ რა ჩემი სიტუჯს ზასუხია?

—მოგახსენებ მეთქი!

—აბა თქვ.

—შესამეთ რომ მამალმა იუიულა, — დაიწყო გომუნამ: მამალმა რომ იუიულა მე წაკელ, რომ წაკელ, მიკედი, რომ მიკედი, იმათ სახლის კარებთან მოვიძღარებე, და რომ მოვიძღარებე, მოვიმძინარე თავი, მელასაკით მოვიმძინარე, თულები გი ნახეკრათ მესილა, და რომ მესილა, სულ იმათ კარს უეურებდი და რომ უეურებდი, ის გოგო, თქვენს რომ მიჩვენეთ, სწორეთ ის გოგო, — დასწყევლოს ქრისტემ რა ღამაზია. კარებიდამ გამოვიდა რომ გამოვიდა ერთხელ აქეთ დაუხვია, მერმეთ იქით წავიდა, მერმეთ ნემენცებისკენ შეუხვია. მე ჩუმად დავედევნე კედელკედელ. ჰო დიას, კედელკედელ, დაუთვალე ნემენცების სახლები: ერთი გაიარა, მეორესაც ასცდა, მესამე და მეოთხეც რომ გაიარა, მესუთუში შავიდა, იმ სახლში, წახელის რომ თქვენს მიჩვენეთ, სწორეთ იმ სახლში, — ჩემი ნიშანი იქ დაუინახე. კაი ხანი იყო იმ სახლში, და რომ იყო, მეც იქითვე დავიმალე; მერმე რომ დავიმალე. გოგო გამოვიდა და წავიდა; მეც გავეყვი; მერმე კიდევ გამოვიდა და იქვე წავიდა, მეც ვდიე უბან,

ქმ ჰატარა ადრე რა უოფილიყო, იმ გოგოს მოგბერდი, როგორც იმ დღეს სსწყა გოგო მოგიყვანე, ბატონის მცემ.

— გოგოს ხომ ხელში არა უჭირარა? ჰკითხა ბატონმა, რომელიც იყო დათიქრებული.

— იქნება უჭირა, მე არ დამისახავს.

— წიგნი, ან ხართი ხომ არ უჭირა.

არა მგონია. იქნება კიდეც უჭირა, ან უბეში ელა.

— ნემენცების სახლიდამ გოგო რომ გამოვიდა, არც მაშინ უჭირა ხელში წიგნი?

— ვერა ვნახე. უთუოთ უჭირებოდა, უთუოთ, ბატონის მცემ. ან კი ხართი რათ უნდოდა; რადესაც თუთან, თუის ფეხით მივიდა, რაველ მივიდა, ბატონის მცემ, ბეკრი ხანი იყო, ბეკრი, და გაწითლებული, თმა გაწიწილი გამოვიდა.

გოჩუნას ბატონი სრულიად გადარია, თუალებს აბრიალებდა, ხან სიწითლე, ხან სიყუითლე მოხდიოდა ჰირისახეზე, გული ძლიერ უტემდა და ეს გულის ტემა საათის ჩაქჩუკით მოისმოდა, ჩქარის სიარულით დადიოდა ოთახში წინ და უკან, ფიქრობდა და ჯავრობდა.

გოჩუნა თუაღს ადევნებდა ბატონის მოძრაობასა და ელოდა ეპოვნა წამი, რომ უფრო გაეცეცხლებინა.

ბოლოს გოჩუნამ იპოვა სანატრელი წამი, ჩახვედა და მოახსენა ბატონს ცბიერის სახით:

— ბატონის მცემ, ძალიან დამახია ის წვეული გოგო.

ბატონმა ეურადღება არ მიაქცია.

— ვინ იტის, იქნება ისეთ ვისთანმე დაიარება ის წვეული, რომ კაცსაც არა გვანდეს, თქვენსმა ვსემ, ბატონო, განაგრძო გოჩუნამ ცბიერებით.

— ჩუმათ! — შეტკივლა გოჩუნას ბატონსა ასეთის მრისხანებით, რომ მსახურმა შიშისაგან ნერწყვი კვლარ ჩაულაშა.

გოჩუნამ უკან დაიწია, თავი დაღუნა და, გაბუტულივით, ცალის თქალით გვერდზე უტყეკრდა ბატონსა. ეს შიში და მოკრძალება მსახურისა დაღ იამა ბატონსა, რომელსაც თითქმის, ამისგამო, გაექაჩვა აღშოთება.

ამ დროს ჰატარა ბიჭმა მიაართო ბატონს წიგნი, რომელშიაც ეწერა:

«თქვენსა. . . .

. . . . თეიმურაზ!

უმორჩილესად გთხოვ, დღეს ჩვენთან ისადილოთ.

თქვენსი გოსტანტინე.»

თავი 5

უცხო ქალი.

თეიმურაზ იყო კაცი გარყვნილი და გულ—გაგრილებული, ამიტომაც დიდხანს არ უნდოდა მას ცალის შერთვა. დედა, ნათესაობა და სხუანი მკაცრნი შეადგენენ, მოიღალენ და არიქნა, თეიმურაზმა კშმაკს არ შეათუ-

რთხა, ცოლი ან შაირთო. უკანასკნელ, როდესაც ცოლ-
სე აღარაჲინ არა გაუხსენა რა, თუთანუკ, როგორღაც
მოხდა, წარმოუდგა, რომ შემეკვიდრე არა ჰქვანდა. მაშინ,
და მხოლოდ ამ შიშეცხით, მოიწადინა ცოლის შართვის.
ორმოცის წლის სიტოლო შავიდა ქალების ანხევასში. გა-
სათხოვარი ქალები იუფენ მრავალნი, მაგრამ ვეკლას და-
სდო ერთი რამ წუნი. იმას უნდოდა ცოლათ ქალი, რა-
მელიც უნდა ყოფილიყო ვეკლასე ლამაზი, კარგი გვარ-
ისა, ჩამავლობისა და რუახისა, კარგის მსითუით,
ჰკვიანნი, მეოჯახე, ზდილი, იმისი მოჩნილი და მოეჭა-
რული; ამასთან გულში ჰქონდა, ცოლი ეყოფიების სო-
ფლათ, რომ თუთონ ქალაქში ჩვეულებრივ გელის სია-
მოკნებას მისცემოდა. დიდხანს ეძება თავის თეჭრში ყო-
ვლით უნაკლულ ქალი, და უკანასკნელ ამისი აზრი ჩა-
მოხდა ალექსანდრასე, რომელიც, როგორც გაგონილი
ჰქონდა, სხვა ქალებზე უფრო სრული იყო მოხსენებულ
თვსებებით.

ალექსანდრა სრულიად არ უუჭარდა თეიმურაზისა და
კერც შეიუჭარებდა იმის გარეგნილი და გაცვეთილი გუ-
ლი; ამასთან ისი დარწმუნებული იყო, რომ ამ სუტესე-
ო ქალს ძნელად შესწვდებოდა; მაგრამ უგუნუჭმამ ამზარ-
ტახენებამ იქამდინ დაბრმავა, რომ მას არ შავებდა ქა-
ლი, რომელიც იმისს ხელში გაუბედურდებოდა, და ცდ-
ილობდა მისწდომოდა განგულვებულ სურვილსა. აილო
ძლიერ ვალი, იყიდა სახლი, რომელიც მდიდრათ მომარ-
თა და სამსახურში წინ წადგა; გარდა ამისა თუთონაც
ჩაიტო და დაიხურა უკანასკნელ შარვიის მოდებზე, დაუ-

ახლოვდა სოციალური დაწინაურებულ ქართველებსა და გაცინა ალექსანდრას და იმისი დედამაჟა.

თეიმურაზ თავის გულში სრულიად დაუპატრონა ალექსანდრას და იდუმალ დაზავობდა, რომ არავინ შესცილებოდა და არ წაერთო საცოლო, რადგანაც იყო ეჭვი, რომ ამ ქალს იმას არავინ დაანებებდა; ამიტომაც ეშურებოდა დაუყოვნებლივ მოესდინა ჭრისწერა. მტანჯულნი ეჭვ უფრო გაუცხოვლდა მას იმ საათიდან, როდესაც ნახა ალექსანდრას და მიხედა ერთათ ნაღაპარაკევი (ეს იყო იმ დღის წინა დღეს. მასინ მიხედავდა და ალექსანდრამ ზირჭელათ გაიცნეს ერთმანეთი.) ეს იყო მისეხი, რომ თეიმურაზმა დაუქნა გონება ყარაულათ მიხეკოს და ალექსანდრას, ეგების მიხედვლით იყო ამ ფაქტზე ქალის ახრებსა.

გონებას ალწებით თეიმურაზ დამტკიცდა იმ ახრსე, რომ მიხეკოს და ალექსანდრას უყვარდათ ერთმანეთი და ჭქონდათ ერთმანეთთან მიწერამწერა მარგალს სელოთ, და შესაყოფო შეფოთდა და არ იცოდა რა ექნა მწუხარებით. მაგრამ მისი უხომო თავისმოუჭარება დავაყოფილდა, როდესაც მიიღო წიგნი გარტანტინესი, მასინ თავისი თავი დაინახა უუმადლეს ხარისხსე. ანუ ღირსებასე მდგომარე, და სახლვარი აღარა ჭქონდა იმისს ამხატვანესასა.

იმ წამს, როდესაც თეიმურაზ ძრეულ ბეგრს ფიქრობდა თავისს ღირსებასე. ზატარა ბიჭმა კარი შეკლო და მოახსენა:

ადრე რა ქალი იყო, ისი გახლავს, ბატონო.

ამ ბიჭის მოხსენებით თეიმურაზს აღმუღო ადინს თავბარსე, სიანხლით ოქალები დაუბნელდა, კაცის სახე აღარ ჰქონდა, ისი გვანდა მძუნვარე აფთაძისა, და აფთარივით, მივარდა საცოდავ ბიჭსა, რომელსაც გაუშალა უბაში ასეთი სილა, რომ ბიჭი ბზრიალასავით დატრიალდა.

—მე შენ არ გიბძნე, არა ვინ მიიღო მეთქი, თუ არ ჩემი ტოლი, — უთხრა დარტყიანებულ ბიჭსა ბატონმა მამა მადლა გაჯვარებით, და გაკვლო საცოდავი.

იქვე კარებსუგან, შესავალში, იდგა ის ქალი, რომელსედაც მოახსენა ბიჭმა თეიმურაზსა.

ქალი იყო უფრო ლამაზი, ვიდრე გონჯი, კველუცი, ოცდა ათისწლისა; იმას ეცო იაფი ფასის ტანისმომსა და სუფთა; კარგა ჩაცმული ქალი მას ვერ დასხვავებდა.

ქალმა ყოველივე გაიგო რაც დაემართა პატარა ბიჭსა და რაც თქვა თეიმურაზმა. რასაგვრეკელია ეწყინა და მწუხარებით გინადამ იქვე გადაიქცა.

თეიმურაზ ჩადა ოთახის კარებშია წარბებ შერუსული და უგუნურ ამპარტავანის სახით უყურებდა ქალს.

ქალიც თავის მხრით წარბებ შეკრული დაუხუდა თეიმურაზსა.

უგანასვლელ სახლის პატრონმა მოსწყვიტა უსიამოვნო მდუმარება.

—რა გნებავს? — ჰკითხა ქალს თეიმურაზმა შედიდურათ და შეურაცხყოფლობით.

ამ მკორე თეიმურაზის უხდელბამ უფრო დაუწყო.

ლა გული ქალსა, რომელმაც კვლავ მიითმინა და თუ-
ონაც სდილობის წრეს გადავიდა.

—საწმუნო ბმანდებოდეთ, სრულად სსსიმოვნო
არ არის ჩემთვის აქ მოსვლა. ვინაც მე კეთილგონი, ისი
მე უფრო მეტად იღობა.

—მაშ რაღა გასკვილხართ?—ჭკითხა თეიმურაზმა,
რომელმაც ტყუილისათვის ეცა პასუხი ქალისა და ღრმით
დაესუნა გული.

—თქვენთან დროების გასატარებლათ არ გსურსოვარ,
მიუგო ქალმა თავისუფლათ და მტკიცეთ; თქვენ კა-
რგა მიცნობთ ვინცა ვარ მე და რისთვისაც მოვსუფლავარ.

—არ ვიცი—უთხრა სსსლის პატრონმა შეუპოვარის
სახით.

—იციო.

—არ ვიცი.

—მამული გიყვინათ, ხმარობთ, ფული უნდა მამუც-
ქს. თუ ფულს არ მამუცით, მამული დამიბრუნეთ.

—ეგ ჩემი საქმე არ არის, მოურავი გაცემით პასუხსა.

—მე მოურავს არ ვიცი; თქვენ ვიცი: თქვენ
იყიდეთ, თქვენ მამირიგდით, თქვენს გონს ჩემსსა.

—მოურავი ამიტომა შეავს, რომ იმისით უნდა მამ-
სუნდეს უოველივე საქმე.

ქალმა მტკიცედ გაიღიმა და უპასუხა:

—მაშ მაგატომაც მიმიღეთ შემოსავალში? ეს ჩემი
მისაღები ადგილი არ არის!?

—მეც კი მამუწინება, ყველა, ვინაც კი თავი აუღია,
შემოვიყვანო და მუსაიფობა გაუწიო. უთხრა თეიმურაზ-

მა დამცინებელის სხითი.

—მე მაგას არ გედავები; მაგისთვის არ მოგსულვარ, უნესუსა ქალმა შეურაც ეოფელობით: მე ვითხოვ ჩემსსას.

—როდესაც იქნება მოგეტყვით.

—მანამდინ ჩემი მამული მევე დამანებეთ.

—ეგ შეუძლებელია.

—შეგადლებინებთ.

—ოჰა!

—გარწმუნებთ.

—მაშ წადით და იოქმედეთ; ვნახვით რასაც გაიტანთ.

—ძალით მართმეკო?—ჭკითხა ქალმა გულმოსულ-ლობით.

—მე არ გართმეკ; მხოლოდ ეხლა ხელათ ფული არა მაქვს; როდესაც მექნება, მიიღებთ.

—მე ეხლა შეჭირება: შჯლები უსწავლები მჩხებთან: იმათის გულისათვს გვეყიდე მამული, თორემ რა გამას-ყიდვინებდა!

—თქვენსმა შჯლებმა თუ არ ისწავლეს, ძალიან საჭი-როა! ისინი მამასავით მენახირეთ უნდა ეყარნენ.

—ვინც ეგრე გაზდილა, კატობრიობის ნიშანწყალი არა აქვს,—სიმწარით უთხრა ქალმა.

თეიმურაზ ვერ მიხჭდა, რომ ეს ირონია იმასე ითქვა.

—ჰა, ჰა, ჰა! მაშ საგიტომ გინდათ თქვენსა შჯლები მსწავლულები იყვნენ?

—რატომ! ვითამ ჩემი შჯლები რანა არიან?

— მასუ ჩემა გომუნამ რა იეოლიოს შულები, ისინაც უნდა გავამენიეროთ?

— რატომ, თუ მანამდინ თაკს დამდაბლებთ. მაგრამ გომუნას და ჩემ შულების ში. რის დიდი სამძლერი ძეგს.

— ესლა როგორ დავასრულეთ ჩუქნი ბაასი? ჭკითხა სახლის ზეტრონმა მოუთმენლობით.

— ეგ თქუნიხსედ არის დამოკიდებული.

— თქუნიხსედ უფროა დამოკიდებული.

— როგორ? ჭკითხა ქალმა.

— რომ წაბძინდეთ, ბაასი გათავდება.

— მე არ გამოგრძელებია ბაასი; თქუნი დი. წიკო და ცანგრძელით; თქუნიხსე მონჰეთ.

— მამისზია. მშუდობით.

— არა. ფული მამეცით.

— ფული არა მაქუნი.

— ბა. რათი მამეცით მოურავთან, მამული ჩამაბაროს თავისის შემოსავლით.

თემურავსმა რა ველარა გააწეარა, გავავრებულმა დაუწეარა მოურავთან ბა. რათი, რომელიც მისცა ქალსა და უთხრა:

— ი. რათ განგებ გაძლევი, რომ შენი შვილები ვერ გა. წა. წა. მშუდობით.

ქალი არ გამოეოხრა და წავიდა.

ბა. ლეონსე რომ გაიარა, მოესმა ოთახებიდამ ჩხუბის ხმა ქალებისა, რომელნიც ხმა მალა გასწიარდეს, თუ. ეს შესეოდით მტერი ასეველებად.

ქალმა პირველად გამოისახა და განკურ კებით თქვა:

— ეს რა ხალხი უფილა აქა! ღმერთო დამითურე
ჯოჯოხეთიდა, ტარტაროსებათ უ ანიან, თორე აქ კა-
ტობრივი არა არისრა! ჩქარა გავეტალა; არა ამიტებონ-
რა. . . .

დაუტრიალდეთ სახლის პატრონისა.

თეიმურაზ, შემდეგ აწერილის სტენისა, დაფიქრებუ-
ლი დადიოდა ოთახში, უცებ ხმა მალა დაიუკინა:

— ეი! — და ზარიც დაწკარუნა.

არა ვინ შავიდა.

მაშინვე მერეთ დაწკარუნა ზარი და შევიდა მოხდილი
მსახური **25** წლისა!

— სად იყავ აქამდინ?

— ჩიი მივართვი ქალბატონებს; მაგნამ იმავე წამს,
რა გავიგონე ზარის ხმა, მაშინვე გაიხელი; ჩიტიც ვერ
მოფრინდებოდა ასე ჩქარა,

— ზასუნსაც მაძლევ, შე. მა. . . . შეტევით უთხრა
თეიმურაზმა მსახურსა და სამიოდე მწარე სილები შე-
მოჭკრა: ტანთ ჩამატვი!

საწყალმა მსახურმა მაართო ჩექმეში.

— ჩამატვი!

ჩანცო. მაგნამ მანამ ჩანცუედა ორსავე ჩექმებსა,
ორიოდე სილები კიდევ მიიღო საჩუქრად. . . .

დაუტეოთ იეიმურაზ მსახურითურთ ოთახში, სადაც
შესანიშნავი არა მოხდებარა მოლოდ მისა, რომ მანამ
ერთი მაინთუება, მერეს დიდი სასჯელი გადახდება.

შვითხველს გავიწვევთ ქალებთან, რომელნიც იუვნენ

ცალკე ოთახში, თეიმურაზის ოთახის შიდახედი, სიდა-
მატ უცხო ქალს მოესმა ღრინცეღა.

თავი 6 .

გაუსდელი გაუსდელბთან.

სენებულ ოთახში. იდგა მატარა ქართუ-
ლი ტახტი, ერთას მხრით, სტოლი და აქეთ-
იქით მატარა სკამები, მეორეს მხრით. ტახტზე იჯდა სამოც
წლამდის მიწვენილი ქალი, სქელი და მოკლე, გუნში გე-
განებოდათ, წითელი როგორც შილა; სახით აწა უჭი-
რდარ და ეტყობოდა თუალებზე. რომ სიყმაწვილეში
მოაჩაიბე უნდა უოფილიყო.

სტოლთან სკამსე იჯდა ახალ გასდა ქალი—ოცდა
შუდის ანუ რვის წლისა. ეს იყო ასული მოხუცის ქალ-
ისა და გგანდა მას სახითაც, ტანითაც. მხოლოდ ასული
ი ყოფიერო წკრილი დედაზე. მას ეცო უბრადო კისიანის
გაბა მჭქალ ყვავილებინი.

დედა იყო გაჯგრებული; ასული ებრეთვე.

—საცა ცუდი და იაფი ფასის ფარხა, ანუ კისიან
და ჩითი იმას ვიდულობენ ჩემოჯს, ისიც იშჯათათ; იმას
საც მეუბნებან ნუ ჩაიცომო; ასე მოწუწილი გლეხის გო-
გოსავით ეგდეო; ნურც ქუჭყანაში, ნურცა ტოლ—ქალებთან
ნუ გაივლო. რომელი მოახლეა ამ დროში ასე უმხგავ-
სათ ჩანმული! ნეტავი რიგიახი ბეჭედი მაინცა მქონდეს,
ანუ საყურე. სასცადლო ვარ თქუა მადლის და უსინამ-
ოვნოს ხმით ასულმა.

— თღონდაც სასაცილოსაჲ! — რა გუყვირებს! — შეჭყვირა უფრო მაღლა დედა, რომლის მჭახე ხმამ განსწარი დაწებინა ოთახსა.

— სასაცილო ვარ განა! სასაცილო ვარ? ვისგან ვარ? — თქუქუნგან და პატრონის ჩემის ძმისგან, — შეჭკიულა ასე უღმა ასე, რომ ამ ჟამათ იმისი ყვირილი გადაემატა დედის ყვირილსა.

— რას მეჩხუბებო, გომბიო! რა, ნეტავი მუცელში გამწყალებოდი!

— მე უფრო ბევრჯერ მინატრია ეგა, მაგრამ ჩემსაუბედუროდ, გავხდა ქუჩუანასე! რა გეთილი მაყრია! ნუ ჩაიტამო, ნუ შადგებო, ნუ გაიტანებო, რომელი ერთი ვიქუა! მამ თქუქუნ შულს და იმისს ცოლს მოახსლოთ ვიხლო? ეგ არის რაღა თქუქუნა განსწახუნა! უგატრავათ! ხომ არა გნუბავსთ!

— რა გნუბავს შე ურცხვო! დაუკიულა დედამ ასულს ასეთის ძლიერისხმით, რომ ასულმა ყურებსე ხელეუბი შიიტანა.

ამ ბაასში მსახურმა მოაართო ამით ჩაი. დედამ აიღო ფინჯანი და დაასხა ხაღები, ასულმა კი აიღო ფინჯანი და სტუორცნა გედელსა. ფინჯანი დაშტაქითურთ ორმცნა ზგრადა იქცა.

— ეგ რა ქენ, უთხრა დედამ, რომელსაც სიანხვლით ვანგალი დაწეებინა.

— საჭირო არ განლაგს! შესანი რომ არ დაუღიო, უშხამოთაც ნეკლარი ვარ!

— გაგონილა საღმე, რომ შულმა დედას ეს ამბავი და-

აწიოს! დიდიდამ სლამომდინ შეხუბება, მტანჯავს, სუ-
ლს არ შიდგავს! როგორ უმეტრონო ჩემ თავს!

— მშობლურათ, გულმტკიცეუღად, სიუწარულით მას
შექცით, მეტ სრულის მორჩილებით, სიუწარულით და მას
ტივს ცემითი მოგეტყვიოთ, თორე ქვეკის რასაც
ჩასძახა, იმას ამოუძახებს. რად მასწავლეთ ის
გიცი.

— რა გითხრა! ასეილი უურძენს ვერ გამოიღებეს!

— მართალია მაგრამ ესეც მართალია, რომ თუ ნა-
ფილი არ გარჯა, ეტეობა თვითონაც სე არ გარკებულა.

— სასწრაფო გიყვანა, ამ წყევლმა და შეხუცებულმა,
მთამინება! არ ვიცი თუ რა უფო! თქვა მოხუცმა, რომ
მელიც ძრეულ დაილადა ამდენის უარილით.

დედისა და ქალის წვილგვიანზე შეგარდა იმითთან
თეიმურაზ.

თეიმურაზი იყო უკანასკნელ მოდარე თე დეკრტხილი
და ტანთ ჩაცმული. იმას ეტეა სტატკის სერთუკი შავი
მანდილა, ყიფტკა და ბრუკი ტრული, ქვიშის თუკი ტრ-
იგონი, გაღმლაშებული ჩექმები, ყელსახვევი ესეია შავის
ატლასისა.

— რა დავმართებს! რა გავფიქრებთ! რა გაცხუბებთ!
შეჭვირე მადლის ხმით და ბრძანებლობით — თეი-
მურაზმა.

— შჯლო — უმასოხს დედამ: ჩაუგდივარ ამ ურტხეს შენ
დასა და აღარა მქტეს შავისგან სულისდგმა, აღარ გიცი
როგორ უმეტრონო ჩემ თავს, საით წავიდე!

— ჭო, თეკლე! — ჭკითხა მრისხანებითა დას თეიმურა-

ზმა: რატომ ჰბედავ, რომ აწუხებ შენს მშობელსა?

—ჩემი მშობელი არ არის—უზასუხს თეკლემ ზემო-ტუხის აწუებით: ჩემი მშობელი რომ იყოს საშინელ ტანჯუში ან გვეოლები.

—რა ღაგიშაკე?—ჭკითხს დედამ.

—რა ღაგიშაკა?—ჭკითხს თეიმურაზმა.

—გამოკლუებული ვარ, უკანასკნელი ვარ, დაჩაგრული ვარ! ამასე მეტი რაღა უნდა დამიშაოთ,—უთხრა ტირილით თეკლემ.

—რა გაკლავ?—ჭკითხს თეკლეს ძმამ.

—შენ თავსედაც დაიხედე, მეც შემომხედე. ნუ თუ ვერა მხედავ! განა ასე უნდა შემინახოთ; ესლა მოასლესაც არა ვინ ინახავს ასე, მოუგო დამ.

—ვინ გიშლის ან ჩაცმას, ან დახურვას?

—დედა შენი.

—სტუფი, სტუფი, შეჭკივლა დედამ: მე გითხარი, დაგარიგე, რომ დილით ძქვლი კაბა ჩაცო ხოლმე; შუადღისს უკეთესი. ამასე მეტი ღარი ითქამსრა. ნუთუ დედს ირა აქქეს უფლებს დარბიოს შჯდი!

ა —ძალიან გარგი. მაგრამ რომელ უკეთესს კაბასე მიხვენიეთ, რომელიც მოსაჩთავათ უნდა ჩავიცო ხოლმე შეადღისას? აბა ძიბძანეთ! შეეზოკრათ ჭკითხს თეკლემ დედას.

—რომელიც გაქქეს, უზასუხს დედამ.

—ამ კაბასე, რომელიც მაცვია, არ მოგივიდა გული? განა ეს კაბა მოსაჩთავია? განა ამ კაბას კაბა ეთქმის! სახე უვარგა, ადგილი უვარგა, თუ ახილი შეგერილია!

შაკმანდელი შევერდი ოთხბაზიანიკაბა მინინით მოსა-
რობა გაბად!

— შეტის ღიბსი აჩა ხარ! უთხრა თეიმურაზმა.

— ეგრე ბევრია შენთვის, დაუმატა დედამ.

— ააღა მინდა, — უთხრა დამ ძმას: რაღა მინდა შენ
ეგრე ძურფასათ ჩადვი, იფრანტი, ძე გი ასე წუნგალათ
მატარე!

— რომ ჩაგაცო გიდეტა, სად გამოდგები? უთხრა ძმამ.

— სწორეთ, როგორ აჩა. შინაწელი დამა იქნებო
საზოგადოებაში; დაუმატა დედამ.

— ენა შენ აჩ გიფარტა, განგრძელ თეიმურაზმა.

— ააჩი სიტყვა ზღილობიანი აჩ შეგამქლან მოსერ-
ხე, — განგრძელ დედამ.

— გაუღა-გამოვლა შენ აჩიტი, უთხრა თეიმურაზმა.

— ააღო-დააქლამა სრულაად აჩ იტი, უთხრა დედი-
ნებით დედამ.

— ქუჭუნისა აჩ იტიტი, რომ გაართო ვინმე ღანაჩა-
ეთი, დაუმატა ძმამ.

— რა გაეკება, რა იტის, რაზე გაართოს სტუმარი,
დაუმატა მშობელმა.

— შენ რომ ქუჭუნად გამოგიყენათ, ხომ შეგცხვ-
ით! ხომ დაიმცრელ ჩუჭნი თჯახი! — უთხრა თეიმურაზმა.

— რას ბძანებ, ვაწვილელ! განაღა გაგვესვლება გარეთ!
უთხრა დედამ.

— როდესაც გაგათხოებ, მაშინ ჟანაბამდინ გზა გქო-
ნდეს! — თქვა ძმამ.

— ჰო, დიაღ, მაშინ გი უფლებს გაქუს შენ ნებაზე

შოიქტი.—წამოიყვარ დადამ.

—მოგონია თავის დაკვრატ არ იტის?—ჭკითხა შუღმა
დედას.

—აბა, რასა ბძანებ, ყმაწვილო! დავიტანჯე და თავის
დაკვრა არ იქნა ვერ ვასწავლე! უზასუხა დედაშ.

—თამაშობა იტის!—ჭკითხა თეიმურაზმა.

—არა, ტანტაობა იტის! დაცინებით თქვა დედაშ და
გაინარხანა.

—აბა, რა გიყო, კხლა?—ჭკითხა თეიმურაზმა დას.

—ბაღებსში და ვენერებსში ატარებთ!—უზასუხა დედაშ.

—ეგე ყოველი რა ჩემი სიტყვას უზასუხა, —უთხრა
დედას და ძმას თქვალემ: ეის ატყუებთ! თქვენნი მოსატ-
ყუარი გბილები დიდა ხანია მოვიტყალე, ღამატიკიტ გი-
ტი, ადგომაც ვიტი, დაჯდომაცა, გავლაც ვიტი, გამოკლაც-
ტი. და თუ ცოდნა არა მატყეს, ტანტაობა არ ეიტი, ეგ
ეისი ბრალა?—თქვენნი. რატომ არ მასწავლეო! მინამ
გარტა მოვიინდებოდი არც დედაშ არც ძმამ არ იტოდით
გიუზუ თუ არა სახელში. დედა თავისს თავის არშაუობას
უნდებოდა, კეკლანობდა, დილიდამ შუადღემდინ გართული
იყო; მე გი სრულად არ განსოვდი ვეყანდი თუ არა,
როგორ ვიყუ და რას ვსწავლობდი. ძმას სომ გურო ტატი-
დოდა თქალით არ დამინახავდა. მაგრამ თქვენ უბრა-
ლოთ შიშობთ ჩემის გამობისობით, როგორც შეკადრე-
ბა, ან როგორც თქვენს კეკლანობთ, მეც ისე გამაყველე-
ზეოთ, ჩამატკით, დამხერეთ და—მე გიჩვენებთ, რომ
შველა ვიტი, არც თქვენს შეგარტებენთ, არც ჩემ თავს შე-
გარტებენ. რაო, არ გიაშათ განა მართლისთქმის! გარტა

გიტნობთ დედასაცა და შუღსაცა. დედას უნდა სულ შუ-
ღისა იყოს მამაშაჲის ნახორები; შუღს უნდა ეს ნახორ-
ები სულ ანკისა იყოს. თუთან გინდათ იუჟნეთ ქქუნ
უნათასუ, და შე მხატვროვით განკუბ, რომ ჩემსე სარჯი
არ მოგვიდესთ. შუღი რაა წელაწადია შუა მავლები და-
ილაღეს; დიდაცა მისხულობდა, ზატარაცა, კისაც მიმ-
ცემდათ, დაჯჳრდებოდა. თქუნს კი ყველანი დაითხოვეთ:
ერთი ამიტომ ვითამც ვაჟი არ ვარგოდა, მეორე ამიტ-
ომვითამ ჳურ დრო არა შეინდა გათხოებისა და გსურ-
დათ ჩემი ყურება, მესამე ამიტომ, ვითამც დაბალი გა-
ცის შუღი იყო, მეოთხე—მესყოე . . . და არც
ერთი შესაწახარებელი მარგისი არ იყო. რატომ
არ გამათხოეთ? ამიტომ რომ მშითთვის მოცემა არ
გინდოდათ, ამიტომაც კიდეკ, რომ შენ ცოლს (მას
უთხრა (მომსლეთ ვინალო. მაგრამ, ღმერთი სამართლისა
აბურ. შენც ბურღები და ცოლი ვერ შეგირთავს, გარც
შეირთავ, გარწმუნებ. რადგანც ჩემთვის კეთილი არ გინ-
დათ. ღმერთიც არ მოგცემსთ თქუნს კეთილსა. . .

— ღიფისივე მოდის, — შეჴყურა თეიმურაზი: დეა!
მიგბეზე! სასტუმროს ოთახში მიიღე.

დედა და თეიმურაზი გავიდნენ ოთახიდან.

თავი 7.

შუამავალი.

თეიმურაზი და იმისი დედა დახედნენ ღიფისივეს ნაღაში.

+ რომელიც იყო კრწელი და თეთრის შინაგონით გადას-
 რული; ფანჯრებსე ჭერიდამ ძირადინ ეფარა თეთრი
 დიდრინ ყვაილებანი გისკიის ფარდები, სამი დიდი
 სარკეები იდგნენ ღამბერის სტოლზე, გარშემო—და
 წნული სკამება სუფთა ხელაგნებისა, შუა ჭერიდამ გა-
 დმოკიდებული იყო ხომლი, ოთხსავე კუთხესე იდგნენ
 ბრკებსი ღიმინებით დაკუნწული ხეები და სხვა—და
 სხვა ყვაილები, ჰალი იყო დეხატული და სანთელ წა-
 სმულის; სისუფთავეჭ გასკვრდებოდი.

ღიფსივე იყო ხანში შესული დედაკაცი, მაგრამ პირი
 სახე ჭქანდა კიდეკ. სახე და გადატკეცილი; კმალი
 სიყმაწვილის საღამაზის კიდეკ ახნდა; არ დეკაჯრება,
 თუ ის ფერუმარის არ ისომდა და წარბებს წამწამე-
 ბათურთ არ იღებადა; ამიტომ რომ თუთან იყო ცაღ-
 ჭე ბუნებით, ცალკე სიბერით ფერ დაკარგული, მაგრამ
 თეთრწითლათ კი დეიოდა და წარბები ჭადრა არ ეტეო-
 ბოდა.

—ჩემო სასურველო ეკატრინე, რასა იქთ, გენაცუაღე!
 უთხრა ღიფსივემ თეიმურაზის დედასა და დჭკატნა
 ტულიანათ.

—გახლავარ, თქვენი ჭირივე.—მიუგო მხიარულათ
 ეკატრინემ და აგოცა ღიფსიანს.

თეიმურაზ კმთხვია ღიფსივეს ხელსა დიდის მარწე-
 ბითა.

ღიფსივე მიიწვიეს სასტუმრო ოთახში, რომელიც
 იყო საღის მხარე მარცხნივ.

სასტუმროსათვის იყო სიკრძალო და სიგანით უკრთის
 სომხისა, სკამოვად დიდი. ოთახს ეკრძა ძვირფასი ისტის
 ფერი და დაუწყებელი შხალები; ძირს ეფინა ხალიჩები
 ორ ფანჯარასე და კარებსე ტის ფერი ხვედრის ფარდ-
 ბი; იმავე ფერი ხვედრი იყო გადაკრული მდივანსე და
 კრესლებსე; სტოლსე, რომელიც იდგა დივანის წინ,
 ეფინა ოქრომკედით ნაკერი თეთრი ბლანდი, გარშემო
 გრუფოვან მკერებულს; დივანის პირდაპირ, სმუალ ფან-
 ჯრებისა იდგა კაჭლის სტოლი, რომელსედაც იდგა და-
 ვანსეებულ ბრანსის ბუდეში ერთ ანძინასანი ვენეციის
 სარკე, აქათ იქით თეიმურაზის და ეკატრინეს ხახები;
 ფანჯრებში ეწყო წვეილწვილი ვერცხლის შანდები.
 ხუთხუთ სასანთლიანი, რომლებში ერწო სტეარინის სა-
 ნთლები, თავისის ბრანდებითა, რომ ეკენთი სასანთლისა
 დატეხულიყო ბრანდებსე. მარცხნივ დივანისა, მოშორებ-
 ით, იდგა ვინჯი და კძელი ტახტი, რომელსედაც ეფინა
 საუცხოვრო ხალიჩა, და ეწყო კედელსე ყუდებულები ხუ-
 თი თუ ექვსი სხვადასხვა მშენებნიერი ნაკერა ბა-
 ლიშები.

—გადმოხმანდით, დივანსე, თქუჩნი ჭირიშე, — სთხო-
 ვს ეკატრინემ ლიფსიშესა.

—გიახლები, შენ გენაცვალე. —

და დასხდნენ ბებრები დივანსე, თეიმურაზ ლიფსიშე-
 სთან კრესლასე.

—პირ მოთხრობასში ანხამომართათ, ჩემო ეკატრინე-
 ნე. ღმერთთა მარჯამე, ჩემი შვილების მსემ, ძალიან მი-
 უჭირსართ.

—გმადლობ თქვენსი ჭირიშვილი! უთხრა ეკატერინემ, თქვენსი ისეთი სიუყვარული მამა, რომ ერთ ან შემადიან გამოვსთქო.

—ვიცი, ვიცი, თქვენსა მზემ, — შეჭყურა ლიფსიმემ სულელებს გაშლით: მაგრამ თქვენს მიუყვარხართ, ამიტომ რომ მეტათ საუყვარელი ხართ; მეტად წრფელი, უმანკო, სათნო, მშვიდობიანი, კაცის მოყვარული, შემდეგელი, ყოველთვის შინ მოტინარი, საუყვარლად მიმღები კაცისა; თქვენგან კაცს წყნა ან მოაგონდება.

ამ ქებაზე გასივდა ეკატერინე, აიტაცა გამოუთქმელმა სიამოვნებამ, და ფიქრობდა, რომ იმის მოგახსენი იმ დროს ზნეობის იყო და ადრეც იშვიათად იქნებოდა. მაგრამ ლიფსიმეობა მოითხოვდა, რომ განკუთვნილი მამის მამობისა, მართლაც გულის სიამოვნებით, ბებრმა მოიგატუნა თავი და ისე უჩვენა სახე, ვითომც დიხსოვნი იყო ამ საშინელის ქებისა; ამიტომაც უთხრა:

—რას მიბძნებთ, ბატონო! მე რა დიხსოვნი ვარ ქებისა! დავბეჭდი, ჭკნა დაძისურს; რაღა დროს ჩემი ქება; ესელა ყმაწვილების დროს; ჭკუნასაც ისინი ჩემბეჭნი, ცოდნასაც, ყოველფურს.

—უუი. უუი, შენ ჩემო თავოკაცატანს ხელები ლიფსიმემ: მაგას რათა ბძნებთ! ესელადელი ყმაწვილი ქალები, ერთის გარდა, თქვენსი ნარცხიც ან არიან! თქვენსი გონიერება, თქვენსი დედაკაცობა, თქვენსი ანგელურებრივი ხასიათობი, თქვენსი შორს დამნახველობა, ყოველი დიხსოვლად დამოფასებლობა, თქვენსი სვინიდიისი, თქვენსი მშვედობის მყოფელობა. — რა. დმერთო ჩემო!

ყოველივე ესა; ახა რომელ ქალში იზოებს!

ბებური კვარტრინე სრულიად გადინა და ცაში დაჭ-
ფრინავდა თავის ფიქრში. იქამდინ იყო გატაცებული
და დარწმუნებული თავის სიკეთესე, რომ ვერც
ერთი ლიფსიმესკან ჩამოთვლილი სიკეთებთან ვერ
გამომეტა დათმო ლიფსიმესათჳს. ეს იყო მიზეზი,
რომ კვარტრინემ ზასუნს ვერა მისცა ლიფსიმესა და
წაღაც განუსაზღვრებელ მდგომარეობაში დაწია. ამიტ-
ომაც ლიფსიმემ უთხრა თეიმურაზსა:

—თეიმურაზ, თქვენმა სიტუაციამ, ისე ვინამოგონებ
ხელმე თქვენ სახელში, რომ. . . . არ გიცი როგორ
მოგახსენო!

—ბედნიერი გახლავარ, თუ ეგრე მოგწონსო ჩემი
სახლი; უზასუნს თეიმურაზმა ამხარტაყებით.

—სწორე მოგახსენო, თქვენ მზეს ვიფიცი, გული
გამეღება ხელმე, როდესაც აქ შემოვალ! საკრეული
სისუფთავეა, ერთ აუწერელი სიმდიდრე, ყოველივე გემ-
ოვნებით შესამებული!..

—განათლებული დრო გვაქვს, ბატონო ლედი! სიტუაცი-
ადაც არის განათლებას არ მიჭევს ვატი!

—ცოტანი ჭყრინ, რომელთაც განათლება სიბნელეთ
მიანხიათ! მიუგო ლიფსიმემ, ახა, რას მიბძნებთ-უმარე-
ლო, თქვენი ჭირამე! თქვენი სისუფთავე, თქვენი გემ-
ოვნება ვის ექნება! თქვენ იცით ფუფის მოხმარება,
სსჳანიკი ღოთობაში, ქალაქში, გარეუბანობაში ფან-
ტკან ფულსა და ჭეუასა, ახა რომელსა აქვს ასე გემო-
ვნებით მოზრთული, მდიდრული სახლი! რომელ დაუცავს

უმაწვილ კაცობა უმანგათ, როგორც თქუენს! ვინ დატე-
გვარებათ თქუენს. ამ ქუბამ გამოათხზილა ეკატერინე,
რომელსაც დაუბდა ამპარტავენება, და რომელმაც სისარ-
ულისაგან არ იცოდა რა უნდა ექნა.

—ოო, ჩემო უსასურველსო დაო და შეგობარო
ლიფსიმე —უოხრა სიამოვნებით ეკატერინემ ლიფსიმეს:
ჩემი თეიმურაზ ასეთი შულია, რომ, დედა ვარ კი არ-
უნდა ვაქო! უკეთესი აღარ შეიძლება: მორჩილი, მოყუა-
რული, გამფთხილებელი, მომჭირნო, გონიერი, მსწავლ-
ული, მშუდობიანი, წუნარი. ასე გაშინჯეთ, ვინც რა უნდა
წახდინოს სახლში, სულ რომ დაამტვრიონ, სულ რომ
იავანკონ, ჩემი თეიმურაზს, მხოლოდ პატარას გაკვირდუ-
ბა და გაათუებს. სხუებმა კი იციან, მისცუვლებიან დედ-
მამას დას, ძმას, მოსამსახურებს, უშუქრის ლექსით
მოიხსენიებენ, საშინელ შიგონის დაჭბადვენ, ტუმატუებას
აუტუხენ მოსამსახურებსა. აბა ბედნიერება როგორ დამ-
კვდრდება იმ სახლში, სცა ჩხუბია, ტუმა, ტრეშლი
იღვრება, ვაი ვაგლახია. მე ბედნიერი ვარ. ჩემ სახლში
ნარნარ ფრინველსაც კი გული არ გაუსკდება!

—ვიცი, ვიცი, შენმა მყემ, ეკატერინე! უმასუხა
ლიფსიმემ: მეც მაგას არ მოვასუნებდა თეიმურაზს! ნეტა-
ვი იმ მშობელსა, ვისაც ამისთანა შული ჰყავს!

—უმორჩილესად გმადლობთ, ჩემო ბატონო! უოხრა,
ეკატერინემ მტირედის თავის დაკვრით: ვიციოტ გეწყალ-
ობთ....

—მე სწორეს მოგახსენებთ, მრუდის მოქმელი სსწაც
მეჭყვრება, განაგრძო ლიფსიმემ; რა სარკებლახბა მაქუს

თუ იმას არ ვიტყვ, რაც ნამდვილად არის!

— ლიფსი-მეფის! — თქუა ეკატერინემ წინააღმდეგობა და ტუჩებშიმდარობით: გვეხსნაში კი ნუ ჩამომართმევთ თქუნი მთავარს, რადგანაც ჩუნი ბედნიერება გსურსთ და ციამებათ, თორე სხუას აბა რას გეტყვ...

— რას მიბძანებთ, ეკატერინეჟან! თავით ფეხმდინ მისსლით მფაჯარ აწონილი. თქუნიგან გვეხარება სრულიად შეუძლებელია! ბძანეთ.

— ჩუმა თეიმურაზმა ეჭუსისი თუმანი გავსაგნა მარა-ეში სხუა და სხუა ნიუთების სასყიდლად და გუშინ მივიღეთ. არ შემიძლიან აწეო მშენიერება ნიუთებისა, რაც და რთს კაცის გერცხლის სერვიზი თავისის გერცხლის ფაღნისითა, რჩის სამეფარითა და უვადანითა, მაგრამ თუაღს უნდა რა უფროს, სტოლის სუფრები, საღვთო-თქები, გერცხლის დანა-ხანგალი, ჭურჭელი თავისის ბლუდებითა, სუფო-ნიკებითა, სოუსნიკებითა და სხუა, უკოესი შეუძლებელია! ფიანისის ჩაის სერვიზი, გ. შტო-რება კაცია!...

— აბა, მეც მაგისათვის გაქებ, შჯლო თეიმურაზ, უთბრა ლიფსი-მეფე. ბარაქალა შენ უმაწვილგატობას, ბარაქალა! ეგრე უნდა შჯლო, ეგრე! ესლა შენ სასლში რამ შამოვიდეს ვინმე, გასვლაც აღარ მოუნდება. აი სჯდ არის ჭკუა. დიად მომეწონა, დიად მიამა. ღმერთმა მშჯღობაში და სალსინოთ მოგახმაროს.

ღვანე და შჯლა მძიმეთ თავი დაუკრეს ლიფსი-მეფის.

— ჭეშმარიტად ღირსა ხართ, განაკრძო ღმერთმა ღირსი ხართ თქუნი (ეკატერინეს). გრვის რძალისა და

თქვენს (თეიმურაზს) კარგად ცოლისა. გიშოვით კი, დიად შე გიშოვით სამაგალითო ქალსა.

—მართლა, დედიდა, ხომ არ მოგილამაზებინათ ალექსანდრას დედამამსთან, ჭკითხა თეიმურაზმა.

—ნუ გეფიქრებთ, თეიმურაზ, საქმე კარგა მოდის.

—რას მიბძანებთ, თქვენნი ჭირიმე! მართლა?—ჭკითხეს სინაზულით ატატებულებმა დედამ და შუღმა.

—ჟერ მამასთან არ მილამაზებინა, მაგრამ დედა სრულიად დაიუფლიე.

მარამი ერთის სიტყვს ჰატრონის; მამასადამე თქვენსა ნი საქმე თუთქმის გათავებულისა: ამიტომ რომ მარამი ქმარს როგორც უნდა ისე ატრიალებს, რასაც მოიწოდებნებს წინააღმდეგი არავის შეუძლიან. იქნება იმ კუჩინა ნიშნობა მოხდეს.

—მართლა, შენ გეცნობა დედასიმივეს! შეჭვივინა ტაშისკერით ეკატერინემ. თქვენნი გეცნობა ეკატერინე მაგ სასამოუნო ამბისათვის!

—ქალი?—ჭკითხა ორგოფათ თეიმურაზმა.

—ქალი ასეთი მოჩინალია დედისა, რომ არ შეუძლიან მცირედ რამეში უწინააღმდეგოს. ქალის მხრით ფიქრი ნუ გაქვსთ. ოჲ, თეიმურაზ რა ბედნიერი გაცი ხართ! ენით გამომუთქმელის თქვენნი ბედნიერება! განა გი შეუძლიან წარმოადგინოთ თუ რა ქალს ირთავთ,

—მაგაზე გი დარწმუნებული გახლავართ, შეჭვივინე ერთის ხმით დედამ და შუღმა.

—ესლა უნდა გაგათხილო თეიმურაზ, უთხრა დედასიმივე: იმათ არ იტყვიან, რომ თქვენს ახრში გაქვთ შე-

რთვა. ამიტომაც ასე უნდა ეჩქვნნეთ, რომ ისინი ვერ მიხედნენ თქვენს გულის წადილს: უფრო შეგესვენებინა; დანაშთენი კი მე ვიცი, ამასთან გთხოვთ, საიდუმლოთ დარჩეს ეს საქმე.

— რასაკვრეღია, რასაკვრეღია! — უზარესეს დედამ და შვილმა.

— თქვენ თავს ვინაცვალე, უთხრა ეკატერინემ ლიფსიძეს: ეგ საქმე ითავუთ და დაასრულეთ, რადან გესვენათ.

— თქვენსა სიტოცხლემ, მამიდა, უთხრა თეიმურაზმა, თუ მაგ საქმეს მოახდენთ, მე დაგიმტკიცებთ, როგორც მადლობის გადახდა ვიცი. . . .

— აბა რას მიბძანებთ, ყმაწვილო! ვის ახსოვს მადლობა! განა მადლობისათვის ვცდილობ თქვენს ბედსა და სარსს! მიუჭინხართ, მსურს თქვენი ბედსა და სარსს.

ამდროს თეიმურაზს მოუწოდეს თავისს მათხმე.

— ეკატერინემ წაიფუნა ლიფსიძე პარკიდან მიღებულ ნივთების საჩვენებლად.

ჩვენს შეუდგეთ თეიმურაზსა,

თავი 8 .

ასირებულნი თსოვნა.

თეიმურაზს დაუხვდა მათხმე გორყასში.

ნუ იფიქრებთ, რომ გორყასის ქაღალდის სახეში განსჯუთრებითი რამ ნიშანი, გამომსატყველი ამისა

ტუდგატობისა. ანა, ის იყო თეთრი, სხე გწეობილი, უფრო ემაწვილი კაცი, ვიდრე შუახნისა.

ამ კაცის დანახვა ან გიამებოდათ, თუთქოს ვიდრე შეგზარავდათ,

თეიმურაზის ოჯახში იყო რვედენიმე ოქროსა. ვერცხლისა და ბრინჯის ყუთები, ბუჭდები და ვრუსუპაპიები, რომლებსაც თუ ახდიდით, ნახავდით ასეთ სანახაობასა. რომელიც, წარმოგიდგებოდათ სხუადა სხუა გური ბიწიერი მოქმედება. ამ ნივთებსა შინჯავდა გორქოსში, რომდესაც შავიდა თეიმურაზ.

—ა, გორქოსში, უკატრავათ რომ გაგსარვე! უმარა ნიღვისიდ გმადლობ დაუსარებლობისათვის! — შეჭევირთ თეიმურაზმა და ხელი ჩამოართო გორქოსში.

—ეკ რას ნიშნავს, თეიმურაზ! რატო ეგრე უცხოსაკვით მიმიღე! შენ, მკონია, მობესრებული ხარ ჩემის ამ სმინათ, დროსა და უდროს, მოსვლისაგან! — უშასუესა გორქოსშიმ განკვრებით.

—მართლა! შეჭევირთ თეიმურაზმა სიტილით და თმა შიხელი წაიფლო: ეს რა დამემართა! ვაჟო, თუთქოს ვეღარ გიცანი!

—უთუოთ შეეჭებუდი ხარ.

—Какой чорт!

—მაშ ძალიან გაგსარებია რამ.

—ეკ აი . . . მიხვდი . . . დაგწეველას დმურთმა, ეველა რეგორ შენ იცი.

—უთუოთ, დასამალავი ანა ანისრა, უთხრა გორქოსშიმ ცბოქრის სახით: მაშ ხომ შეტყვ!

—აბა, შენი ჭიბიძე ვერ გეტყვ. — შიუგო თეიმურაზმა.

—სახესე გაწერია ძრეელი სიხარული, ასეთი რომ გა-
შოუოქმედი. შენი სიხარული, მე ვიხარაან, დარწმუნე-
ბული იყავი.

—სწორეთ, სწორეთ, ძალიან ვიხარაან.

—ცოლს სომ არ ირთავ?

—ვირთავ.

—გისა?

—ჟერ ვერ გეტყვი; ოდესმე ბატონი ხარ.

—**Давно** ны! აქეთიქით თრევენსა, ეგა სჯობია.

—აბა სჯობია: მე ასე ვარ აკებულდი ცოლი არ მი-
სდა, არც მეუჭარება; მაგრამ ვინდა შევირთო სსტა და
სსტა მისესების გამო, რომელებიც მე ვიცი.

—თუ ცოლი არ გეუჭარება, რადათ ირთავ! არ
მეუუტება!

—რა კქნა, რომ აგეთი ვარ!

—თუ აგეთი ხარ, სხვს ცოდოშიც არ უნდა ჩადგე-
რას ემართლები საწყალ ქალსა, ვიღაც არის. შეორეს
მსრით ახრი არ გამოდის შენს მოქმედებაში: თუ ცოლის
შერთვა ვიხარაან, უნდა გეუჭარდეს კიდეცა. ეხლა უნდა
გიუჭარდეს, და თუ არ გეუჭარს, რადათ ვიხარაან!
ეგ მე ვიცი. . . დიდიხანია მოვიფიქრე. ოდესმე გეტყვ.

—ეს რაღაებიც გიყრია, — უხვესა გორყასში გამრე-
ნულ ნიუტობზე; სულ ამათ გამოგატადეს ჭკუა. ორში
ერთი უნდა იყოს: ან ცოლი უნდა შეიუჭარო, და თუ
ვერ შეიუჭარებ, არც უნდა შაირთო.

უნებ თეიმურაზ დაგულისხმდა, რომ ამ კაცთან გან-

უსჯელად დარბაზს თავისი გულს სიბრძნელები და აქ
დამ შეიძლება ჩემი მთელი იმისი შეუძლება აღეჭრის-
ნდრასთან. თეიმურაზს შეწყდა, და ფიქრობდა, როგორ-
მე გაესწორებინა შეცთობა.

— გესურვებო, გორჯისძე, შენმა სიტყვებში! უნა-
სურს თეიმურაზს: როგორც იცო, ყმაწვილი კაცი ყოველ-
თვის იტყვის მას რასაც გუდაი არ ეუბნება, რხუნვობს,
ანბნობს სამეტყველად წოდებულ შეწყურებულად.

X — მეც არ გამოვუვრდა! შენი სახე სხვა მკურნება, ენა
სხვა. რამ არ შეიძლება იყო ეს კაცი ერთი და იგივე
წამს ორი ერთმანეთსა. წინააღმდეგობა ერთმანეთს — აღ-
სნებულად სიყურადღობა, რომელიც მის სახესე ცოცხლად
გამოსტყლია, და გულგრილობა, რომელიც მის მი-
თხარა. ამიტომაც ვიფიქრე, რომ ერთ ერთი ამ გრძელ-
ბაებთა განი არ უნდა იყოს შენში.

Y — სწორეთ, ჩემო გორჯისძე. ბუნებრივად ვარ. რაც
დიდხანნი ვეძიე, ვიპოვე; აღმისრულდა. მოთმინება ახა
ასე კარგია!

— მამილაცას, ძმაო თეიმურაზს! დიკროსა გუბუნ-
ებრის, ისე გუბუნებრივად, როგორც შენ გული სთ-
ხავდეს! ძლიერ არ გაბედე! მოდი ერთი გაგონა — უთ-
ხარა გორჯისძე და აკოცა.

— გამაღობ, ძმაო! — ეჭვად მოვიდნა რაკეთ იმ საქმე-
ზე, რომელიც მაწყვს გულზე.

— აწი

— გეუბნები, ჩემო და მინდა შეგროვო მინახოსა.
ხომ დამესმარები?

— ბატონი ხარ, თუ შეკამლებს ჩასმე.

— შეძლებით შეკამლას: მინაკას იცნობ.

— რაგორ გინდა დაგესმარა?

— შუა მავლობა გასწილ.

— შეიძლება, ბატონი ხარ, გვედები.

— აბა შენი სკლისა, ეკების ამ ორ დღესე მოახერხო.

შენმა სიტონტნდემ ერთ დეჟინ გვერცხლის სერკივისს, რამეღ-ც ზარაფადამ მამიგოდა და შენცა ნახე, განუქებ, თუ ამ საქმეს მოახდენ; თუ გინდა ესლავ წაიღე.

— აბა რაგორ დაგწიო?

— განა არ იცნო.

— შუამავლობა გიცი, მაგრამ რა უთხრა? მზითვენი რა საქმეს ქაღას?

— ათასი თუმანი უთხარ; თუ კიდევ არ დასჯურდეს—
ოცი ათასი.

— განა გაქმეს მადუნო ფუღი?!

— სამი ამოღენდა მქმეს. მაგრამ... გორყასპიჯან,
ერთი სიკეთე უნდა თახ დაადგენო.

— თქვ.

— ეკების რაგორმე მოვატყუოთ. დავბიძგეთ და
აღარ მივცეთ. თუ ამ საქმეს შეასრულებ, ოქ, არ გიცი,
რაგორი საყურადღებო იქნები ჩემი!

— აბა, რაგორ მოვახერხოთ?

— გიქმის მისცემ.

— გიქმის ფუღია. წაგაროშეს.

— გარ წაგაროშეს. მე არ მივცემ, ის არა მითხვს;
რ თუ მითხვს მამინ მე გიცი.

გორყასში დაფიქრდა.

— ერთ რჩევას მოგცემ, — უთხრა გორყასშიმ მტარ ხანს შემდგომ: ჯერ გაგაცნობ ვინაგვს; მერმე მოგაუწყას აქა; შენკი ვარც სადილს მოამზადებ. ვინაგვ რომ ნახავს შენ სიმდიდრესა და დიდგვურ ცხოვრებასა, მოინდომებს შენთან დამოკლებასა. ფუფუნე და მსითყვე შეძრე ვიფიქროთ.

— მაგადაში დროდა ივარტება-მე მიხდა უცხო მახდეს.

— უცხო სრულიად შეუძლებელია.

— შეუძლებელი სრულიად არ არის მოვეწყობით, დაჯიბრ-
ეთ, ვაჟარი დაგწერეთ, საკვრეელი რა მახდება; შიშქნელი
მაცალითი სომ არ იქნება!

— აგეთი ტყვი არ გახლავს ვინაგვ. კაცი ნახაყვლია,
თავმოშწონე სხვა არა იყოს რა, მთავრობისგან უნდა
ქქინდეს ნებისდართვა!

— მაშ თუ დრო გაივლის... ეჭვ არ მიხდა რომ
დრომ გაიაროს!

— მაინც რატომ არ გინდა? ერთი ორი ვჯდა...

— არა, არა, მაგოღენი ხანი არ შეიძლება!

— სრულიად არ შეუძლება შენი აზრი.

— ისეთი საქმეა — უნდა გაგიტყდე — რომ ვინაგვს
ვაჟარი უნდა დაგწერეთ უთუოთ ამ ორდღეს.

გორყასში გაღრუბული ღარმა.

თვინურაჲ იყო ზღვლებული.

— თუ ვაჟარს ვერ დაგწერთ, — უთხრა გორყასშიმ: რა
ვაგინდება. რათა სდევნი ვინაგვს? ვინაგვ სომ სატოლ-
ის არა გტაცებს.

— ერთის სიტუთ, ვინაგვამ უნდა შეიბოთს ჩემი და,
და შენ უნდა შემიწიო ამ საქმეში...

(ღანსახრული 1 ნაწილამა.)

ღ. ანდრეიანი.

აღარ მაქვს ძალი, აღარ მაქვს ღონე!
სად გავევალ ამდენს გულის თქმას,
ამდენს ცხრე ტრემლს. იდუმაღს ტანჯვას
და საშინელსა ჩემს უძღვრებას?

მარტოთ მარტოსა სიტაცხლის გზასეჲდ
დაქტონდაც გარსა თჳს შეჩვენება
და ცნობას სან რომ მისი ტანჯვასეჲდ
გული არა გის არ ეტყენება.

გის გული ქტონდაც წრფელი და ჩვილი
და ვერ ქმობდაც თანასიარს სულს:
დასისხრეუდას გულში ტანჯვა ღელვილი
და ცინვისღმით ეხშობებოდაც;

სთხოვდაც ქვეყნას სულის საზრდოსა,
ემბდეს ტრფობას და მეტობასა,
და ვით გლახავი დღიურს ღუგმისა,
უგძმობს საღხს სთხოვდაც შეწყნარებას;

ჭხედავდაც ვეღვან შუროთ სხვის აღერსს,
თვით ვერ ქმობებდაც მოალერსესა
და იქ ჭხედავდაც განვიცხვას მწარეს
სად ეძძდეს უფრო ტრფობასა;

გაუღას გული თჳს მეტობართა,
საღხინათ გულის შათ მოაწვევდაც,
იქნა საზარა კენესა წყევლითა

ხალხად ცივს ჭკერს მიეწერებოდეს.

სად შეკრებილან ძმანი და თვისნი
მისვიდე მიგვეს, თანმწველელი ჭირი.

იქაც ვერ ნახო მათ შორის ღზინი
და კვლად დარჩე მარტო ვით მწინი;

იქაც უშლიდე შენის მუთოფობით
გულის გრძნობის და სულის შეგებათ,

იქაც გვესოდეს ცნობა ნადველით
და გარბილდე ისევე ველათ;

და ვით ნარია ქვეყნით დევსალა
მთწველით სდგინდე შენცა შენთა ღლეთ;

უნდა ჭხედავდე შუკით ტანჯულა
სხვანი ვით სძმობენ ტვბილათ გრძნობით,
ო, რა ძნელია ესე ყოველი!

საბოლოა გული მისკდება გასლით,
გოდებით მწარით მე გლახ ცოდვილთ
შეკტირა მადლა ღმერთს ცნობის ცრუ ღიით.

ტვირთი ბოროტი უფრო მამობის
უფრო მეწველის გრძნობა ნეტელი
და დროთა სიკრტე უფრო მანვე უფლებს.
უფრო მიკვდება გული ტანჯულა.

ანტონ უკრცელაძე.

შეჯამება.

ვით სხეულისა თანა უგრძნობს
მისივე მზგავსი სხეული;

ისე მკვნიარ შიქსატის ხმას
ძგერით უგრძნობს ჩემი გული.

ახ, მეზურნე დაჭკა! დაჭკა!

გამზონე ევ სევდის ხმა!

მაგაშია ჩემთა ძველთა

მამატური ოხერა, მოთქმა.

გამიხურე ანგით გული,

ეგებ დადნეს მწუხარება

და ჩემთ თვალთა გადმოსთხიონ

ნადვლიანი შდუღარება.

ვიცი ცრემლი მამა კაცსა

შეატყვენს და არ შეშვენის,

მაგრამ მიჯობს ჩემთა ტანჯვას

ცრემლი ვლკარა, არა შრცხვენის.

ნურგინ ცდილობს, იმ ცრემლებში,

რომ გამოსცნოს სიუვარული,

იქ იქნება საიდუმლო.

გულ გამხეთქი, დაფარული:

ულკელს წკითმა რუქის ნახავს

ქართლის ტანჯვის გამამხატველს

და შწარესა ნაკადულში.

უიშედობას გულს მწუელებს.

ახ, მეზურნე, დაჭკა, დაჭკა!

ეგებ დადნეს მწუხარება

და ჩემთ თვალთა გადმოსწუროს

ნადვლიანი შდუღარება!

გარეზღვიმ დაიწყო მხნეთ მაგრობა, რომისა და ჯარებისა მართვა, რომ დაეცვა ახლად შერდგენილი რომის რესპუბლიკა მტრისაგან, რომელიც იყო დიანძლიერი. ისპანია, ფრანცია, ავსტრია და ნეაპოლი სმარობდნენ ყოველს ღონის ძიებას, რომ თავი საკატოლიკო ეკლესიისა (პაპი) დაესვათ ისევ თავის მოშლილს ტანტსედ რომში.

რადგანაც იმ ხანათ ფრანციაც რესპუბლიკა იყო ამ მიხედვით აწავის ეგანს თუ ის დაესმარებოდა პაპსა, მაგრამ რადგანაც ავსტრია ეჩვენა ამ საქმეში, ვითომ თავის ქაჩეში არც ფრანციამ დაიმტრო თავი საკათოლიკო ეკლესიის წინ და არ უჩვენა თავი ავსტრიაზედ ნაკლებ ერთგულათ და ბეჯითათ პაპსა; ამისგანვე ესრც გაურის ახალი რესპუბლიკის დატყმის საქმეში და სმარობდა ყოველს ღონის ძიებას პაპის აღდგენისათვის.

ამსქმისათვის გაგზავნა ფრანციამ რომში ჯარები რომელიც ჩაბარეს გაჩუჩალს უდინოპოლოჯიოს. შირველათოვე გამოვიდა თავის ჯარებით ჩ. ვიტოვიკიოში და გამოუცხადა რესპუბლიკის მეუფროსეებს რომ უოთუოთ უნდა აღდგინა პაპის დატყმული ტახტი და დაემონებინა მართებლობა უუწმ. ნდესობის პაპის შიოს 18 სათვს.

ეს რომ შირველათო გამოეცხა რომში, რომის ხალხი სამინლათ გაცოფდა ამ შეუგუნს საქმესედ შესახებ ფრანცის მოქმედებისა, რომელიც, როგორც ვეპოთად ვსთქვით იყო რესპუბლიკა და თითოთხეუ აზარებდა სხვა რესპუბლიკის დატყმის და პაპის აღდგენას. რკა დარწმუნდნენ რაც შრობით ივენინ მისილანი ფრანცუზის ჯა-

რები, ქედზედ გაცი გამზადდა რომში სამიწათ და ყუ-
ლამ გადადო თავი სსიკვედილოთ;—ეს თავ გამოდებს
რომის ხალხისა სწორეთ. რომ ესესაბამებოდა იმ ღირსე-
ბულს გულოვნებას და თავ სუფულებისათვის, რომლითაც
ფიქრენ გათქმულნი ძველნი რომაულნი. მოუღა რომა ის
გამაგრდა, რომ ამ გვარს სმაგრეთ თავისდევში ფრან-
ცულები არ მოულოდნენ.

როდესაც 30 აპრილს გამოჩნდნენ რომის წინ ფრან-
ცულების ზოლები, მაშინ რომაელებმა დარეკეს დიდრონი
ზარები გაბატონებისა; ეს იყო ნიშანი რომის დაწეობისა;
საშინელმა ზარბაზნის ქუხილვამ და თოფის სრულამ
აჩნდა ფრანცუზებს რომ, რომაელები იყვნენ თავგაწივით-
გამზადებულნი სამიწათ. ამ დროს რომი იყო ცოცხა-
ლი სანახავი; შვიტადეულები ხალხი მაშინვე გამოცვივდა
თავის სახელმწიფოებამ და ყუ ქუჩებამ. უმთავრეს
ქუჩისა და მუდუნებულად; აქედამ წავიდა ხალხი გას-
მაგრებელს გარბისავენ, რადგანაც ამ გარბისავენ უფ-
რო საფიქრებელი იყო. რომ უნდა მოსულოდნენ ფრან-
ცულები. ფრანცუზები გამოდნენ ამ მოულოდნელს გუ-
ლოვნებისა და ვუჯარისაგან და დასეს უკან, მაგრამ
ისევ მსწრაფლად მკვირავენ 12000 (თორმეტი ათასი)
გაცი—გაძღვლეს თორმეტი ზარბაზნი და გაქანენ
ხანძარივით გარბისავენ, სადაც იდგა გარბალდი
გარბალდი არ მოულოდა ამ დაცემას და თითონვე გაუ-
ქანა იმ თქვე ვალდა ზომიფიქრისთან შექნა სამსელ-
სისხლის ღვრა. თქვე გარბისავენ ჯარი ცოტად იყო.
ზარბაზნელები და არც იმასავით დახელოვნებულები

იყვინქნ მყოფობაში, მაგრამ მაინც გარდაცვლილ მ დასძლ-
 იას: გარდაცვლილნი და წარმოვა 500 სულისა გარდაცვლილნი
 გარდაცვლილნი 800 რვა ასი გარდაცვლილნი მოუკლეს.

რასაკვირველია რომ ცომაელებს მათგან დიდი სიხ-
 რული და დაფარეს გარდაცვლილთა გამარჯვება უწყობიერის
 მტკიცედ 4. 000 ოთხი ათასის ვალანტობით, რომ-
 ელნი იყვნენ გამორცდელნი და დამარცხეს მოკლეს
 ქვეყნისად გათქმული ჯარები რომელებს განარბოული
 დაქვეყნდით ფრანგულნი ქუჩა-ქუჩა და გასკობი
 აღტაცებთ სწორდნენ და ოხუჯობდნენ ფრანგულსებზე.
 ფრანგულსებმა არ გასტყეს თავის სიტყვა და შე-
 მოკლდნენ რომისა მოკლეს ხანს, ხელად გამარჯვებულნი
 კი არა, და ტყვეთ დაჭერილები.

მოკლეს რომისა მიაწერა ეს განმარჯვება გარდაცვლილთა
 და მართლაც რომ გარდაცვლილი ღირსია იყოს ამ საქმისად
 მოკლეს ბრძოლის განმარჯვებაში გარდაცვლილი იბრძოდა
 ფრანგულთა რაგონად უინდადო შემოხარო და რადესაც გა-
 ნარბოული უნდადა ასე მშვიდათ და აუჩქარებლად გა-
 ნარბოული კი არაფერი მბავიათ. ერთხელ რაგონად
 რომ დაეგდა რადაც ბრძოლას მოხვდა ტყვის გულში,
 მაგრამ გარდაცვლილთა ბედი ეს იყო რომ ტყვისად რადა ქ-
 ონდა ძალა და მსოფლი მუნდუნი გაუხვრიტა და მუნდ-
 რის ნათესაით შეატანა ძვალსა და ტყვის შუა. გარ-
 ბოლით გულგრილათ ამოიძრო ხოცნიდამ მხვარიცა და
 ტყვიც: არ შეეძრა სისხლსა, რომელიც სდიოდა დაჭრ-
 ილთა და გადაკობა ასევე ბრძოლაში, თითქოს
 ტყვის ამან არ მოხვდებოდა.

როდესაც რომ ფრანტუშები დამარცხდნენ გარბაღდ-
ისაიან, ისინი წავიდნენ ზოლოში ჩიეტოვეის გზისაკენ,
გარბაღდში შენიშნა რა ესა, შეასვენა რამდენიმე ხანს
თავის ჯარები და მასევან გამოუდგა ფრანტუშებსა. ის-
ტორიული რამელები არც გარბაღდის და არც იმის
მტრის მხარე არ უჭირავთ ამბობენ, რომ, თუ რომის
მართებლობას არ დაებრუნებინა გარბაღდი მდევრობი-
დამა, უთუოთ გარბაღდი ისე დამარცხებდა ფრანტუშე-
ბსა, რომ სწელ განადგურებდა იმითს ძლიერებასაო მა-
გრამ ტრუნივირებმა, რომელნიცა ჭმართებლობდნენ რომის
რესპუბლიკასკად. გაუგზავნეს გარბაღდის ბძანება
რომ დაებრუნებულყნო და აღარ ედევნა ფრანტუშისა ჯარ-
ებისათვისა. ამ გვარი შეცდომილების მიხედნა რომის
მართებლობის მხრივ იყო ისა, რომ ისინი კიდევ დარ-
წმუნებულნი არ იყვნენ რომ ფრანციის რესპუბლიკა მა-
რთლად გაიმეტებდა ასედად შერდგენილს რომის რესპუბ-
ლიკას დასადგუვად, და მოელოდნენ რომ უთუოთ ფრან-
ციის მოინდომებს ჩუქნთან მიშეადობინათ საქმის გათ-
კებასაოდა გარდა ამისა ეშინოდათ რომ ფრანციის ხა-
ლხი არ აგვეშალოს და ჩამოგვემეტყრესო თავისი ჯარე-
ბის დამცრობისა და შერცხენისათვისა; ამ მიხედნით
დაბრუნეს ნახევარ ცამარჯკების გზადამ გაოცებულნი გა-
რბაღდი, რომელსაც აღუგრძალეს ყოველ რაგი შეჯახება
ფრანტუშებთან მინამ ფრანციადამ მოუადლოდა რამე პასუხი
შესახებ ბშერსაკებისა.

გარბაღდი არც აქ დარჩა უსაქმით დაღატა დიდის
საიდუმლოების ქვეშ რომში მზადდებოდა საომარი ექსე-

შეიქმნება. დაგარბობა, შეიქმნება და შეიქმნების მიზნით
 აგრანტებისა, თითონ წავიდა რომელიმე სამი ათასის
 გარბობა

ცხადდება ხანს უკან ამ ექსპედიციის საიდუმლოება გარბობა
 მთავრად: რომში 10 ს მანის გავარდა ხმა, რომ გარბობა
 იბადათ თანისის მცირე ჯარით დამარცხდა 5000 (სრულ
 თი ათასი) ნებამდის ჯარით. გარბობადა რომელიმე
 მიღ შეწყობა თ ამ დროს, რომელიმე ნებამდის გარბობა
 და მრავალ ხუთი ათასის გარბობა გარბობა რომის ს. მრავალ
 დარს და დაუბრუნდა ადონას. საიდუმლოება გარბობა
 აღ ფერდინანდის მრავალმანია რომის ხელსეუდ რომელიმე
 ის მიღას რომში რესპუბლიკის დასამზად და მანის
 ტარტისა და მთავრებულების ასადგენათ. გარბობადა
 შეიქმნება მის მანის მანქანტინში და გარბობა რეპუბლიკის
 ნახარკისათვის სხვა და სხვა მხარე, მხედრობა გარბობა
 იბადათ გარბობადა მხედრობა ეტემოდა სხვა და სხვა
 სოფლებს, სადაც ნებამდის გარბობის ჯარები იდგნენ,
 და შეიქმნენ იმათ სოფლებიდა, არიმეკდინ საგდ. მანია, იჭრ
 ერდინ ტეგეო და უბრუნდენ გზასა, რომ არ შეერთეს
 ბუკარესტს, რაკი გარბობა მანია და მანია მანია გარბობადა
 ის ჯარები, გარბობადა ელად გულისათ ნებამდის დი
 ვინის დარმის, რომელიმე უბრუნდებოდა მანქანტინს
 მს დაწობადის დასტუბათ. ბოლოს შევიდნენ იბადათ
 იჭრ და დარნენ, გარბობადათ ჯარები ბეჭით ცხადნი
 და უფრო მთავრებულნი იყვნენ. მაგრამ გარბობადათ
 თანისის სამხრეთით, სიგულადით და მანია გარბობადათ
 ებით სამი საათის ბრძოლის შემდეგ მსუდ თავმანი და

გორგონის ბეჭისთ თავსეჲდ ძლიერს ნუპოლის ჯარს და
ისე გასტყუმრა უკანვე დამარცხებულად.

რამეთუ შირდაშიც გარბაზდისთან ბრძოლა: იშის
დანახვა და ერთი ამის სახედიცა დაჭრებდა ხალხე
შ.შ.ს. წარს ნუპოლის ჯარსა.

ისინი არას დროს არა ჭკრცხადენს გარბაზდის
ხორცულ გვრათ და ამისთვის ინახადენს უკვანსა უკმ.
საკმელას და წმინდა ნაწალებსა უწმინდესსა გარბაზდ-
ის დსთრუგნავათ, მაგრამ შინც არც ეს დანახებდა
და არც ლაგნავადრება დიურთთან გერა მხინად რა
იმათ შიშისგან გარბაზდის სხელის განსკრებულ
წითელი წამოსახმელები, რამელი ესა გარბაზდის
და იშის ჯარებს, აწმუნებდენ ნანდგოლათ ნუპოლე-
ლებს, რამ უთუთ გარბაზდიცა და იშის ჯარებიცა
იუვენს შეკავშირებულნი ეშაკეულს ძაღსთან

ზადესტრინოსთან გამარჯვების, მელარის დღეს,
გარბაზდამ დაიბანაგა ბრძოლის ალაგს გარბაზდამ
დაატურა რამ თუშცა დიდელი ჯარი მთქმ ერთ ნუპო-
ლელებს, მაგრამ დაცმას არ უპირებდენს ამა და
ხმის გამე იჭვი შეუვიდა, რამ ისინი და ფრანცუხები
რამ არ აპირებენ ამის ჩუმათ რამსეჲდ დაცმასა გარ-
ბაზდი დარქმულია ამ აზრსეჲდ და შამსეჲდ განსწა სტა-
დიცის მისაშველებლათ **10** მაისს, დიდით დაძმარ
გარბაზდი თავის ჯარებით და გამოსცა მტრის ჯა-
რებს სხუა და სხუა გაუგლის ცხებით და ბაღაკებით.
გარბაზდის ჯარმა გაიარა ლცდა რუ. მ. ლი ისე, რამ
არც ერთი წუთი არ დაუსვენია.

გარბობადის მოკვება რომის რესპუბლიკა აღუჩაგრეს.
ლის სისარულით:

გაიდა ოთხი დღე და რომში მივიდა ხმა, რომ ნუა
პოლის კორნელია ფერდინანდ 2 დაიჭინა პატარა ქა-
ლაქი ველეტსიო. რომის მთავრობამ გაგზავნა იქითგენ
თორმეტი ათასი ვატი, რომელიც ჩაახარეს, რომსელს.
გარბობადი იცოდა რომ ამ ჯარების უფროსად რომის
მართებლობა დანიშნავდა ამ გენარალს, რომელიც იყო
გათქმული რომში, ტყუარით მცოდნეთ სამსედრო
საქმეებისა, ამისათვის გარბობადი არ მიიღო, დიდილა-
გი ამ მსედრობაში. თუმცა უმთავრესი წინამძღვარი
რომის ჯარებისა იყო არაქელა, მაგრამ რესპუბლიკას
ჯარებსა ქონდა სასურება და იმედი უფრო გარბობადი-
სედ.

ექვსი შილის სიშორეთ ვალეტრიდმა დასდგა თასვი-
სის ჯარებით რომსელი და გაგზავნა ვალეტრისკენ
გარბობადი ორი ათასის კატი. ორს მიღსედ ვალეტ-
რიდამ გარბობადი შეჭსედა ნუაპოლის კორნელს, რომე-
დსაც ბევრით მომეტებული ქუანდა გარბობადისედ
ჯარები. აქ მოხდა პატარას ხანს ცხარე ომი, მაგრამ
აქაც გარბობადი, როგორც ჩვენი ქართველი მსედრები
იტევიან სოლმე სულ გუდით ქვა ასროლინა კორნელსაც
და იმის ჯარებსაც. ამ ბრძოლაში გარბობადი არმცთუ
ბევრი დაიჭინა ტყვე და სარბანსები წაართვა და გინ-
დამ თითონ კარელიც დაიჭინა ტყვეთა. რამდენსამე ხანს
კორნელ ფერდინანდა იმისთანა მდგომარებაში იყო
რომ არ იცოდა რაქნა.

უნდა ვსთქვათ რომ, კარბაზლდი დიჭტა ჰალესტრინ-
შიაი და აქატი, მაგრამ არც აქ შეეშვა დიჭტალობას
და ისევ გადაეკაო თავისებურათ ბძმალაში.

კარბაზლდი რომ დამატრცხა თავისედ გავსაზნიდი
ჟარები გავტეულეს მიჭევა ცინის კედლამდინ, მაგრამ აქ
მოაყარეს საშინელი ძლიერი არტელერის ტრცხლა და
დაუხრცეს ბეკრა ხალხი; ამის გამო კარბაზლდი აღარ
მივიდა ტრცხედ მეორე დილამდინ მანამ ახალი ჟარი არ
მეშეკელებოდა. კარბაზლდის უნდოდა რაკი ჟარა მოეყო.
დოდა, რომ ტრცხედ მისუღიყო.

ოცნ საათოდ შუალამის შემდგომ კარბაზლდი გავს-
აუნა რეკატასტირეკასედ რამდენიმე გოლონტრეტი.
გავსაზნილს გაღანტირებს გაუკვირდათ სინიუე ქალაქმ
მტრის ჟარებისა. გოლონტრეტი გადავიდნენ ცინის
კარებსედ და შენიშნეს. რომ ქალაქი ცარიელი იყო.
ამათ დაჭირეს რამდენიმე დავარდნილი ნეპოლის გორ-
ოლის ჟარის კაცი. ამათგან და ქალაქის ხალხისგან
შეიტყეს რომ ნეპოლის გოროღმა იდნოვა რა მარჯვე
ბნელი ღამე, აიყარა ჩუმათა და გაიპარა ისე არეკათ, რომ
იმის ჟარი ბძმალის კელიდამ გამოტრეულს ჰგავდაო.
ნეპოლის ჟარები ეკრას დროს ვერა ჰბუღავდნენ საშინე-
ლს კარბაზლდისთან ბძმალას და ოცნ დღეს იმდენი
იჭბინეს, რომ ისევ თავის სამძღვარში გავიდნენ.
კარბაზლდი გამოუდგა მტრის ჟარსა, ართმეკდა საგძად
სსა, ტატებდატეკებსა და ძალიან აწეებდა გოროღის
აფარ ჟარსა (афрегарды); მაგრამ ისინი ისე კრი-
დებოდნენ კარბაზლდისთან ბძმალას, რომ კარბაზლდის

არ მიეტა მარჯვე შენთხვევა იმათთან ბრძოლისა და დაჭბრუნდა ისევ გენერალ რაისელთან. ნაწილი ამ არმიისა დაბრუნდა რამში და მეორე ნაწილია გაჭვევა კარბახლდის, რომ გაეშინდათ პრავნიტები შეიარაღებულის ცუკვის ოტრიადებისაგან. რომელიც იყო ყელა-სედ უფრო თავდადებული შაშის თვითფლობელობის აღდგენისათვის.

შაშის მომხრენი და ნეაზოლები ცდილობდნენ, რომ კარბახლდი ეხვეწებინათ ქვეუნიხაოვს ავასაკათ და ხალხის მტარცვაკათ. ამის გამო, როდესაც კარბახლდში დანიჭიარა მაგარი პოზიციის, როგორც და ამრში ხალხი, რომელიცა სცხოვრებდა ამო ალაგის მასლობლათ, გაიგტა თავის საშეოფიდაში, იმალებოდა ტყეისა და ხეობებში. კარბახლდის თანამოსხუჩნი განცვიფრდნენ და ძალიან იწეინეს ხალხისგან ეს თავის მინდობილებას; ისინი აპირებდნენ რომ კიდევ აესდინათ იმათთვის ეს უნდობლობა, მაგრამ კარბახლდში დაუშალა ეს საქმე და ამითი მოაჩინა ხალხი თავის ჯარების ძველისაგან. კარბახლდის საფლათი არტერთი არ შეჭებოა არავითარს ხალხის ქონებას, ასე რომ ჭიანჭველასაც ვა არიდებდნენ ფეხსა, პატრონი არა ჭყუნდესო და თითონ გაფადაჩათებულნი დაუარნენ შეიდნებულ დასასვენებლათ. მტროვრებნი აღვენებდნენ შორისლოს ჯარების ცუკვას თვალსა და რავი დაატყეს რომ ისინი დიას პატრონსათ ეტყვიდნენ იმათს ქონებას, მშინვე ჩამოცვიდნენ და სიხარულით მიიღეს ჯარება, დაათეს დუქნებიცა, ბაზარიცა და გაჭრობაც მშინვე გამართეს, და ისე იყვნენ კარბახლ-

ღის ჯარებთან როგორც ძმა და მეგობარია. როდესაც რომ შეეჩვია ხალხი გარბაზდღის ჯარებსა, მამინ უამბეს თუ რა ამბები დაჭყარეს იმათსუდ და რა ავასაკობას წყრდნენ იმათს მოქმედებასა.

ამაში გარბაზდღა უსლოვდებოდა თანდითან სეპოლის სამძვარსა; ამას უნდოდა რომ თავისის მტირე ჯარე-ბით შაჭსეოდა სხელმწიფოს და აქშადა ხალხი თავის კოროლსუდ და ლასათიანათ გადაებრძანებინა ტახტიდამ როგორც შეჭსამს'ყველა ამისთანა ქვეყნის უსარგებლოს და მავსე კოროლსა; მაგრამ გარბაზდღის ვერ მოუხდა თავის დაწყობილების აღსრულება, ამიტომა რომ იყო გაჭირვებაში და უჭირდა გარბაზდღის თავი.

XIV

რომის დაცვისათვს ბრძოლა შეადგენს ერთს ფრად შესანიშნავ ეპიზოდთაგანს გარბაზდღის სიტოტსლეში. მამინ გამოჩნდა თუ სადამდინ არის მიღწეული გარბა-ზდღის თავდადება სასოგადო საქმისა და ქვეყნის სარკე-ბლობისათვს, რომელისათვისაც ასე თავგაწირულია გარ-ბაზდღი თავისი დღენი.

რაც შეეხება თვითონ გარბაზდღის და იმის ჯარებსა, აი რასა სწყრდნენ **1849** წელსა თვითონ თვალთ მნა-ხეელნი და აქ დამსწრენი: «გარბაზდღი არის მოყვანილი, წარმოსდგენი კაცი მხარბუჭიანი, თითქოს ფოლადისგან რისო შეჭვდილი; ის არის გასაოცებელის ღონისა და სიმაზღისა. თავი აქვს სწორეთ მოყვანილი, წარბები აქვს ვრცელი შვილდით მოზიდული, შირის სხე გამო-

ეტყველი, გრძელი თმა და ზქელი წვერი აქვს ოქროს
 ფერი. იმის ღრმით გამოაქვეყნელი შავი და გონიერებ-
 ით სავსე თვალები კაცს მოიყვანენ რაღაცა ზატავის ცუ-
 შაში და სულითა და გულით მიინდობს და მიიზიდავს.
 გარბობდის ჯარი არის შემდგარი სხვა და სხვა წლავ-
 ანების საღებად. იქ არიან თორმეტი წლის ბავშვებიცა,
 თოთხმეტის წლას უმწველებიცა, არიან ვეტერანებიცა,
 რომელნიც მონაღან გარბობდისთან იმის გაჟვარების
 გამგონენი, აქ არიან იმისთანანიცა, რომელნიც კეთალ-
 შობილას სულით და გულით მისცემიან გარბობდის
 კეთილს და ღიღს განზრახვას. თუმცა გარბობდის ჯარში
 არიან კანონისგან განდევნილნი და ავაზაკნი, მაგრამ აქ-
 გარბობდისთან სრულებით აქვსთ შეცვლილი თავისი
 ძველი ცუდი ყოფაქცევა კეთილათ. გარბობდი და იმისი
 სუიტა სხდებიან აშერაკულს უნაგირებზედ, აცვიან წითე-
 ლი ბლუზები და სხვა და სხვა ფორმის ქუდებიჭხურავთ,
 ამით ანცერტს არა აქვს არაფითარი ჯილდო გამარჯვებ-
 ისა და არც სამხედრო შემკობილება; ისინი ხშირათ და-
 დიან სამხედრო ვარჯიშისთვის მინდორში ცხენებით და
 ჯირითობენ; ისინი არიან ყოველთვის მხნენი და შრო-
 მის მოყუარენი. გარბობდი თუ იმის აფიცრები თვითონ
 უკლიან თავის ცხენებსა. იმათი უნაგირები ისე არიან
 მომართულნი რომ რასაც დროს უნდათ კარავთ გარდა-
 აქცივენ. როდესაც საგმალი შემოაკლდებათ მაშინვე სამი-
 ან ოთხი ვაჯონტერი შესხდებიან ცხენებზედ და მიდიან
 საშავნელათ. როდესაც მშვიდობიანობაა გარბობდი წე-
 ვს ხელზე თავის კარავში; თუ მტერი ახლოა და საშიში

რამ აწის, მასშინ გარბობაღლი ანტ ერთს წუთს ან გად-
 მოდის ცხენიღამ, ამღეს სხვა და სხვა ბძანებს და ში-
 ნჯავს წინა საყარაულებს. ხან და ხან ის ჩაიტომს ხო-
 ლმე გლქურათ და დადის საღმე მტრის დასაზუერავათ,
 რომლიათ რასკუკუელია ეძლევს ბერს ხიფათს და გა-
 სს:ტდეღს. აგრეთვე უფრო ხშირათ ის დადის ხოღმე
 მღღს ბუგობსედ და დიდხანს ათვლიერებს ღურს
 ბიხდით მტრის აღგის მდგომარებას. რომღსაღ დასტუ-
 მენ ნაბატსა ჟარის გამგზავრებისათჳს მასშინ ყვეღა თი-
 თონ იჭერს თავის ცხენსა. გამგზავრების დაწებინება
 და შემსაღება იწყობა წინა დღითვე და რომღსაღ გამგ-
 ჳავრების, ჟარებმა სრულებით ან იტიან თუ საღ წა-
 იყვანს იმათ წინა მძღღმეღი და მიზღვეენ თავის გენუ-
 რღის ბძმანებს სმის ამოუღებღი. ამ გვარის ჰატრი-
 ანსაღურის ბტეით, გარბობაღლი უფრო ინღღღღების
 წინამძღღმეღსა ჭკავს, მინამ ეერობის გენარღისაგან. მა-
 გრამ გაჭირების საათსა და ცხარე ღამში ორის საკურ-
 ველი გონების დამმარხავი და გასოღტბელი ვაჟავტია:
 ჩქარის მოძრაობით ის ჭჭარავს იმ ნაკლებულებსა, რომ-
 მეღიტ ან უნდა ჭქანღეს სარღღღსა.»

ეს უგანსაგნელი შენიშვნა გამართლღა გარბობაღლი
 რომის დაცვის დროსა.

ღს თიბათვეს შაფათ საღამოს, გენერაღმა უღინღმ-
 მისწერა წიტი რომის. რესზუბღივის მოთავებსა, რომ
 ღესეშში გაღღღღა თავის თანმღებობის სიმღღღღსა, ამ-
 იტღმა რომ ინსტრუქტია, რომეღიტ მიიღღ იმან ოგრა-
 ნტიღღამ სრულებით ეწინაღღღღება დროებათი შერღიგ-

ბ ის აზრსა, და ამის გამო იმას აქუს სრული ნება რომ
 მინამ ამ შურობების ვადა გაიგუღადეს, მანამ დაიწყეს სა-
 მხედრო მოქმედება რომხედ.

ფრანცუზის გენარლის წიგნი თავებოდა ამ სიტყვებით
 « მხოლოდ ამისგულისათხს, რომ რომელიც ფრანცუზებია
 აზიან რომშია, იმან მოისწრო გამოსკვლა რომიდან თუ
 ისუგუბენ ომიდან და ფრანცუზის სადესხანო სეკრე-
 ტრის თხოვნით გადამიღვია ომხედ მისკვლა ორმაფათ
 დილამდინ.»

მაგრამ უდინომ არ აღასრულა თავის სიტყვა და შს
 თიხათკეს გვირეს დილით სამს საათხედ, რომის წინა
 სავარსულას მდგომურებს, რომელთაც თავისთხს მოსკენ-
 ებით ეძინათ ზომიფილისა და გოტსინის ალაგებში, შემო-
 ეტყა ორი ბატალიონი ფრანცუზის ჯარები და დაიჭ-
 ირეს ტყვეთა.

რავი ამისგან ალაგები დაიჭირა გენერალმა უდინომ
 რომგარც იყო ზომიფილისა და გოტსინის ალაგები; საში-
 დაუწყო სროლა თითონ ქალაქსა. ამ სროლასხედ უწინ-
 დელივით დაუგრეს შარები, დაუგრეს ნახტისა, რომ სა-
 ლნი გამოხულდაყო საომრათ: სალნი გამოცვივდა სახლე-
 ბიდან და სახელაონოებიდან და მივიდნენ ბასტიონებთან.
 გარბისლდი თავის ვალანტებრებით გაეჭანა ალაყაფის გა-
 რებისაკენ. აღუდა ომი და შიეჭნა საშინელი სისხლის
 ღვრა: ბრძოლის ადგილი სამჯერ გადავიდა ხელიდან ხე-
 ღში; ფრანცუზებს მოზდიოდათ ყოველთხს ანაღ-ანაღი
 დასკენსუელი ჯარები, და რომაელები გი შირ იქით თან
 და თან ცოტადუბადხენ, აჭანტებოდნენ და მომსკელებ-

ელი ჯარი გი არა ჰქვანდათ. თუმცა ამით ჯარი არსა-
დამ არ ეშეულებოდა, მაგრამ მაინც კიდევ თქქსმეტი
საათი შეუსვენებელი იბრძოდნენ. გაჩაბა ღლი დარბოდა
ეველგან, არ ერიდებოდა სეტყუსავით მომავალს ტყუას,
ამსწვებდა თავის ჯარებსა და აძლედა ბრძენებსა, ეკ-
რეთვე გარბილდი გადაეროდა ხოლმე თითქმის შუაგ-
ულს ფრანტუზის ჯარებში. ამ ბრძოლაში უწელსედ
უფრო გაითქვა ბატინნი, რომელსაც თათონ გარბილდი
ჰმართავდა. რომელსაჲს ვერ წართუეს შტიკებით ეს ფრ-
ანტუზებსა. უდინო თუმცა დაწმუნდა რომელიღების
ჯარის საძინელსა და შეუდრეკავს ვაჟაცობასედ, მაგრამ
მაინც გი კიდევ თავის დიდ ძალის ჯარით და სცა ის-
ინი. იმ დროების გარბილდის ცხურების მწერლები
სწერენ, რომ გარბილდი თავის 1200 ათას ორასი კა-
ციით ებრძოდა 40,000 ორმოცი ათას ფრანტუზის
ჯარებსა და კიდევ უმაგრარ!

გარბილდი ჰსედავდა რომ იმის ჯარები თანდათან
თხელდებოდნენ და ამის გამო არ გადიოდა სძინათ
ცხურს გარეთა თავისის ჯარებით და ამისთანავე მუშაო-
ბასაც უშლიდა ფრანტუზებსა ციხიდან მარჯვე წარბანის
სროლით, რომელიც დიდ წარადს აძლედა ფრანტუზე-
ებსა, მინამ თითონ ფრანტუზებმა, არ გაიკეთეს წარბა-
ნის დასაყენებელი ალაგი, საიდანაც თითონაც დაუწ-
ყეს სროლა.

თუმცა გარბილდი გადიოდა ხუმათ თავისის ჯარებით
მტკრსედ დასაცუმათ. მაგრამ ფრანტუზები ისე ფხიზ-
ლობდნენ, რომ გარბილდომ ვერა გაწყოლარ. ეგრეთვე

გარეზღვის კერ მოუხდა ობობრედ თოფის წამლით
 ხიდის მოგლეჯა, რომელსედაც იდგა მტრის ჯარები,
 და რომლისაგანაც გაგზავნა ნაკები მოსაკიდებელის მა-
 სალეობით. გარეზღვის თუმცა ერთი უხეირო ბატალი-
 ონი პიონერების და რამდენიმე ინჟინერის მეტი არა
 ჰქონდა, მაგრამ მანაც კიდევ გაბედა და გაიყვანა მილ-
 ები ფრანცუზების საზღაპრების სადგომ ალაგას, მაგრამ
 არც აქ გაუჭრა გარეზღვის ბედმა—ფრანცუზებმა შეუ-
 ტყვეს ესა და ამომსეს თხროლი წყლითა. ამასობაში
 დრო გადავიდა. ფრანცუზების სამუშაო მიდიოდა მარჯ-
 ვათა, უახლოვდებოდა თანდათან რომისა და ყოველდღე
 ახალ ახალ ბატარია ასტეხდა ცხესეკდ სროლასა. რომა-
 ელები კი ისევე ჰფიქრობდნენ, რომ ფრანციიდან უთუოთ
 მოგვივა შერიგების ქაღალდი და საქმე მშვიდობიანათ
 გათავდებოდა და ამის გამო ყოველ მარჯვე შენთხვევას
 ფრანცუზებსეკდ ჰგარგამდნენ უბრალოთა.

ამასობაში გენერალ უდინოსთან მივიდა ფრანციიდან
 ელჩი და მოიტანა ამბავი, რომ ფრანციის რესპუბლიკის
 მთავრობამ არ შეიწყინა დროებითი შერიგება რომაე-
 ლებისა ფრანცუზის ჯარებთან ფრანციის რესპუბლიკის
 სასელობასეკდ, და რომ ფრანცია აუცილებლათა თხრუ-
 ღობს ჰამა პიონ 1X უფლების აღდგენასა. ამ ამბავთან
 გენერალ უდინომ შეუთვალა დიდი მუჭარაც რომაელებს:
 რომ თუ ამ ფრანციის რესპუბლიკის სურვილს არ
 აღასრულებენ, მაშინ მთელს რომის სულ გადაჭბუტავს
 და ცარიელ ფერფლათა ატყვეს.

ამის გარდა რომში იტვიც შეიტანეს დალატსეკდ. აი

როგორ იყო ეს.

21—თბილისე, ღამე, რომაელების აფიცარი მოდიოდა რამდენიმე საღდათებით ყარაულების დასაშინჯავათ და როგორც რომ მივიდა სანაზანკრძიოს კარებთან, სადაც რომაელების ყარაულები იდგნენ, უნებ დანტყნენ ფრანტუსები და დაიჭირეს ტყუითა. თუ როგორ განდგნენ აქ ფრანტუსები ვერაინ ვერ მისჯდა და თითონ ყარაულები (ყარაულები) ჰფიცებდნენ, რომ ფრანტუსები მიწილამ ამოძვრნენ და ამ უცების მიწილამ ამოცვივით ისე შეაშინეს ყარაულები, რომ სად გაზბოდნენ და სად აზა აზა გაეკებოდნენ. ზოგნი ამობდნენ რომ ვამტყმთ გაუღეს საიდუმლო სერკლას კარება მტრისათ და იქილამ ამოვიდნენ. ამავე ღამეს აიღეს ფრანტუსებმა ერთი ბასტიონი, თუმცა ამის აღებასუდ დიდი ბრძოლა მოუხდათ. გარბაზლდამ შეიტყო თუ აზა, მასანვე გამოექანა მოსაშველებლათ და თავისებურათ ბრძოლის დროს სულ ჯარების წინ იდგა.

ამ რამდენიმე საზაღმას მოახდინა რომში საშინელი აღრეულობა. აზრი რესპუბლიკის აზრისა გაიყო რათა: როსელი ამბობდა რომ ესლავ ერთობრივ უნდა მივიდეთ მთლათ ერთანათ ჯარებით და შტოკებით დავიბრუნოთ წართმეული ალაგო, მაგრამ გარბაზლდი, რომლისაც გაყვანობასუდ ეკვლა დანწმუნებული იყო, აზა სთანხდებოდა ამასუდ, ამიტომ რომ სმა იყო დაზარდნილი ხალხში დალატისა და ქალაქის გაცემისა; ამისათა მდგომარებაში რომ მისუღიყუნენ ფრანტუსებსუდ და ერთი ბეჭა ან ეჭვიქან რასმე, ან დამრული იყო რამე ან ერთი

ბეწვა აბეულებს მომხდარიყო რომელსაჲ ალაგს ვარძში, მაშინვე წინადგე დაწმუნებული ხალხი და ვარი, მიაწერდა ღაღატს: ის მაშინათვე დაფეთდებოდა, ირეთა უთაბოლოთ და ფრანტუხები სუფურთიანთ განაადგურებდნენ ამათ.

რავი უთანახმოება მოუხდა ავრში გარბაღდის და რომაელების შირველს სარდალს როსელს, ამისგანო გარბაღდიმ დასტოვა თავის ალაგი და ვარძები, სანაზანკრანციონს კარებთან და დაბრუნდა რომში. როდესაც ეს ამბავი შეიტყო რომის ხალხსა, ერთხანით ააშაღნენ და იმუქარებოდნენ თუ გარბაღდის არ დაბრუნებდნენ თავის ალაგს. მანადა, რომელიც იყო ერთი საუკეთესო მხედართაგანი რომაელებში, მაშინვე გაქანა გარბაღდისკენ და სთხოვა რომ აღესრულებინა ხალხის სურვილი.

გარბაღდიმაც, რავი ნახა, რომ ხალხს ამისთანა ნდობა ჰქონდა იმაზედ, ამისათვის ველარ უთხრა უარი და წავიდა თავის ალაგს. ხალხი აღტაცებულის სინარულის ვერილით მისდევდა გარბაღდის თავის სადგომ ალაგამდინ, სადაც გარბაღდიმ ისე ძრეულ გამოიჩინა თავისი გაჟვანტობა და დაამტკიცა თავისუფლების სიყვარული.

ფრანტუხებმა დაუწყეს რომს ყუმბარის სროლა; ერთი დამეს რომში დაეტა 150 ყუმბარა და ძალიან ბევრი სახლები წახდინა. რომაელები არა ჰფიქრობდნენ არც მარტო თავის თავისათვის და არც თავის საკუთრებისათვის: მოელო ქადაქი ერთხანით იხენდა უკანასკნელებამდინ ბრძოლის სურვილსა და არც ერთის გატისჯან არავის არ გაუგონია არავისა, რომ ერთიც არის ყოფილიყვეს მსუ-

რველი ქალაქის მიტევისა, თუმცა ბეკრს მოქალაქეთგანს ეწოდა ამ გვარის დამალიანებით, ბეკრი ქონება. რომაელები ამის მეტს აჩასა სწუსდნენ, რომ ფრანცუზის ყუმბარაქები წაანდენდნენ და დაანგრევდნენ ძვირფასს ძველი რომაელების ხელფეხების ნიშნებსა.

ფრანცუზებმა წარბაზნებით ბეკრგან გაანგრეს ციხე, რომელიც ერთგვარ რომსა, და ერთს ნანგრევთან დააყენეს თორმეტი წარბაზანი; ამ წარბაზნების სროლითა სულ მტერთათ აქციეს საოხელის ვილვა, სადაც მანამდინ იდგა გარბაღდი; რაკი ამას ამ აღაგიდამ დააწვივნეს ფრანცუზებს უნდოდათ ქალაქში შესდომა, მაგრამ გარბაღდიმ, შემდგომ დიდისა და ცხარის ომისა, გარეგა ისინი ქალაქის გარდაღამ.

30ს თიბათვეს დამის ორს საათსუდ ფრანცუზებმა რაკი დატყეს რომ ბნელი დამე იყო და იყვნენ სუსტნი, წვიდნენ ციხესუდ და წინასყარაულოები ამ აზრითგამაგრეს რომ უთუოთ უნდა აეღოთ, ფრანცუზები გაიყვნენ სამს კალხათ და მივიდნენ ციხის სხვა და სხვა განგრეულს აღაგებთან; გვრეთვე ამავე დროს დაეცნენ რომის ლაგერსაც. გარბაღდი გაქანა და დაუხვდა წინა; ხოლოდ უგულადესნი მიჰყვნენ იმასა, და სხვანი დაბრუნდნენ შემერთაღნი და გაიტყებულნი ფრანცუზების ასე უტებ დატეითა. მტერმა ერთს წამს აიღო ბარბიკადა, რომელიც იყო მომართული ვილვა სზადაღს წინ; მაგრამ რომაელნი გარბაღდის ძახილსა და იმის განკებლობის ქვეშ მივიდნენ გულ და გულ თავ გაწირულნი და რამდენჯერმე წაართვეს ფრანცუზებს ხელიდამ. შემდგომ ეს

ბარბიკადა რამდენჯერმე გადადიოდა ხელიდამ ხელში. გათენდა თუ არა, შეიქნა სასოგანლო ბრძოლა, რომელიც გავრცელდა რავდენსამე ხანს შეუწყვეტილად. გარბილადიმ შეჭკრიფა ყოველივე თავის ვაჟგატობა და განბედულობა, შეუტია თავ გაწირვით ფრანტუხებსა და გადაკრეა იმათს სადგომს ხანს იქით, მაგრამ ეს იყო უკანასკნელი გამარჯვება იმისა რომშია.

რომში ჯარი იყო მოქანტული, აგრეთვე შემოაკლდათ საომარი მასადა.

გარბილადიმ რაღი დაატყუა რომ აღარ იყო ღონე გამაგრებისა, გაგზავნა თავის აღუტანტი და მოახსენა სახალხო შეკრებილებას, რომ მტრის წინ დადგრომა და ქალაქის გამაგრება აღარ შეიძლებოდა. შეკრებილებამ მოიწვა გარბილადი თავის სამსჯავრო სალაში. გარბილადი გამოსცხადდა მოსურელი სისხლსა და მტვერში, ოფლის სვირთქლი გადმოზდიოდა თავპირსედ. ხალხის წარმომდგენელთ პირის ძრწოლით და ღელვით ჭკითხეს, რომ შეიძლება თუ არა რომ ქალაქი გამაგრდეს?

— შეიძლება გიდეგ უმაგროთ, უთხრა გარბილადიმ: თუ ტრანსტეკანილის ნაწილი გაიწმინდება მცხოვრებთაგან და მასუკან მთლათ გადაბუგება; აგრეთვე ტიბრსედ თუ ხიდები ჩაიშლება; ერთის სიტყვით შეიძლება უმაგროთ თუ ნახევარს ქალაქს სულ წმინდათ გადავსწავთ.

— რამდენს ხანს შეიძლება რომ უმაგროთ ნახევარს დანაშთენს ქალაქსა? ჭკითხა ერთმა ვიღამაც გარბილადის.

— რამდენსამე დღესა, უპასუხა გულწრფელათ გეთილ შობილურათ და გმირულათ კაცობრიობის სიმართლის

დამტკვლმა,

ტრიუმფირატები რაგი დაწმუნდნენ უსარკებლად ბრძოლასკად, აისხნეს თავის თანამდებობას და ქალაქის მშობლებობა შეუდგა მორიგების ცდას გენერალ უდინოსით. ხალხი ჩავარდა დიდს ტრეზნაში და საშინელი მწუხარება ირსებოდა იმათს სასესედ, რომ ისევ უნდა ჩავარდნილიყვნენ მტარვალი ზაზის უფლებას ქვეშ და უნდა გამოსაღმებოდნენ ყველა ხალხისათვის სასურველს რესპუბლიკას. ყველა დაემონა ფრანტუსებსა, გარბილდისა და იმის გშირი თანამეომრებისა და თანა შამწეობის მეტნი.

გარბილდიმშეჭკრიბა ჯარები და ვალანტურები წმინდა ზატრეს შეიდანსედ და უთხრა:

«საყვარელნი ძმანო და მეგობარნო! მე ვერას. მთაგრეთ: სიტვივისა, შიმშილისა, წუურვილისა და სიტხის მეტისა; თქვენს არ გექნებათ არც ჯამაგირი; არც სამეოფი, არც სარჩო, და ხოლოთ იქნებით ყოველთვის მწუხარებაში, აუტანელს და შეუძლებელს სომარს მტარვარებაში და ყოველთვის ხმლისა და შტივის მუშაობაში. გისაც უყვარს თავის მამული—ქვეყანა, თავისუფლება და დიდება იმას შეუძლიან რომ მომეყვს მე!»

დაის ბეგრმა გამოაცხადა სურვილი გარბილდისთან წასვლისა. თვალტრემილიანი გარბილდი გამოესაღმა სხვის მხედრებსა და გამოვიდა რომიღამ; რომს გარეთ შემოერთუნენ გარბილდის ფრანტუსები და ავსტრიელები მაგრამ გარბილდი თავისის მხედრებით იბრძოდა ლომივითა: მკერდითა და ხმალით გახზო მტრის რისმება და წავიდა თავის გზასედ.

ანტონ ფურტელაძე.

დღე და ღამე იურებს.

დღე და ღამე იურებს,
ცელქი ვარსკვლავთა გრება
მოწმენდილ — ღაჟვარდ ცაზედ
ხანა ჭკრთის და ხან ჭქრება.

სენარე და ქვენარე,
ცხოველი და მცენარე
ვეელა ამბობს: «გიჟვარდეს
დასტკბი და გახსარე!»

ტანტს დაჟდა სიყვარული,
უგაღობებს ბუღბული
ჭაბუენიც თაყვანს სტემენ
არკვით უძგერსთ გული.

მოხუცს კი ეძინება;
უმაწულს ცოლს ეძინება;
დაიძინე, მოხუცო.
შენ ცოლს არ ეწინება.

მოისვენა მოხუცმა,
მაგრამ უცებ კატის ხმა!
«მიაგ! მიაგ! მიაუ!»
კარებიდან მოესმა.

ცოლს უთხრა მან: გემდურნი;
ჩათ არ მიუტღე ყური,
კატაჲ შინ შემოუშვი,
შინს, აჭამე ჰური!»

— «ბატონო, მართაღს ბძანებ!»

გატას კი ეუჭატრანებ,
მაგრამ ჯერ დაიძინე
ნანინას მოგახსენებ. »

უთხრა მოხუცს ნანინა,
ჯერ ტკბილათ დაძინა,
მერე გატა შემუშვა
და ცინგლიც შესძინა.
ქმინმა რომ გაიღვიძა
მასი ცოლი აფიცა.

« გატა ხომ გააძლეო? »
ცოლმაც დასტურბი მისცა.

ქმინს მართალი ეგონა,
ცოლს გულში ჩაკონა,
ამ გვარი მოჩნილება
მას მეტათ მოუწონა,
და ისევ დაიძინა,

ცოლმაც უთხრა; « ნანინა,
შენ სიზმრათაც ვერ ნახავ,
რაც ცხადათ შეგვეძინა.

თ. აკ. წერეთელი.

მარტის 25სა.

რონჩევსკის ლექციები.

(თარგ.)

ლექცია I

შესავალი. ბუნება. მეცნიერებანი ბუნება-

ზედ, მეცნიერება კაცზედ;

კაცის სიცოცხლე და სიკუდილი.

ბევრს უგვიჩნება ბატონობა, რომ მე ვაიწუბ ლექციების
კითხვასა სამკურნალო მეცნიერებებთან; ბევრსა ჭკონია,
რომ სამკურნალო მეცნიერება მხოლოდ ექიმის უნდა იც-
ოდესო, და კვბოთვე ჭკონიანთ, რომ ეს ისეთი გაუგე-
ბული და ძნელი მეცნიერება იყოს, რომ უბრალო კაცი
ვერს გაიგებს. ეს უმართლია თუ არა თქვენს თვითონვე
მერმე მიხედებით, და შეიტყობთ, და საჭიროა თუ არა,
რომ ცოტაც არის კაცმა სამკურნალოს სწავლა იცოდეს
ამის შესახებ ესედა მოგახსენებთ. გვინდა, რომ ამასოდ
ვერავინ ვერა თქვას რა, რომ კაცისათვის თავის სსეული.

თავის სიტყვებზე და სიმართლე ეველსევე უსლოკი და უმ-
 ვინთვისა სიყვარული: სხვათა შორის ძალიან ბევრნი არიან
 და მომეტებული კი უბრალო ხალხი რომელთაც არა აქ-
 შით არაფერი გეტყვას კაცის სხეულის აგებულებას
 იმისსაჭიროებსევე, და არ იცის სიმართლისათვის ან საკ-
 ებელი რა არის. უბრალო კაცმა თავის თავის მოკლე,
 არ იცის, და როდესაც ავით განხილავს არ იცის როგორ
 უშეულო თავის თავის: ხშირად დედა თავის ავანტურა
 შუალს ადგია თავის, და თითქმის თავის სიტყვებებს ან-
 ცვლებს მარტომ როგორმე არის იმის ავანტურა თუ არა, არ
 იცის, და ყოველი დაუბრკელებელი ვუდებს. ამისათვის რომ
 საშუალო არსადანა აქვს, და გამწარებულმა დედამ არ
 იცის როგორ უშეულოს შუალს. სიტყვებზე ისეთი ძვირი
 და სიყვარულია, რომ ეველს ავანტურას უნდა წამლობა,
 ამის გამო ისინი გაჭირვებულები მიდიან სარჩევანთ
 სოფლის ექიმებთან, მკითხვებთან და სხვა ამისთანა ქვე-
 ყენის მატყუარ მანქანებთან, რომ ავითხვინონ და შე-
 იტყონ რამე. ისინიცა, რომელთაც უნდა სხვის ხარვეზედ
 შექათათ იცხავონ და სამკურნალო წამლებისა კი არა გუ-
 ეტყობათ, ატყუებენ ხალხსა და ძალიან ხშირად საქმეს
 ახდენენ და თითონ განსევე განდგებიან სოფელს, ამისა-
 თვის, რომ ვისაც ისინი წამლობენ არ იცის მართლა
 იმათ ავნეს თუ არა.

სოფლის ექიმები დამკითხვის არამ თუ უხარვეზელი ხალხისა
 და სრულიად მავნებელი არიან. მანამდინ ხალხი ცოტა-
 არი არ მისვდება სამკურნალო სწავლას, მინამ არ დას-
 ებებენ ამ გვარ ქვეყნის მატყუარა ხალხს თავის; როდესაც

კაცი თავით მიხედება საქმეს, მაშინ დაინახავს თუ რა საკნებელია და სასიანიც ამ მაწანწალების წამლობა და ენდება, რომ თავის დეჟში იმასთან საქმე აღარ დაიჭიროს.

სამკურნალო სწავლის უცოდინობის გამო კიდევ სხვა უბედურობა მოხდება ხოლმე, რომელსაც ეს მეცნიერება არ ეუურება, ექიმები სძულს. ეს სწორეთ ესრევს რომ: ვისაც რა საგანია არ ესმის იმას ვერ შეიყვარებს და იქამდინ ხალხი ექიმებს არის დაუჯერებს სინამ არ შეიტყობს, რომ ექიმები ხშირათ საეჭოდლისგან იხსნიან, ამიტომ რომ კაცის შედგენილობა იცინს და შეუძლიანთ რაც კვამში ვნება ანუ დაშვებულია მოაჩინონ. მაგრამ ავით მუცოფობის სახელია თქვენსთვის დიდათ საჭირო არაინის: როგორც უნდა, რომ გაიგოს და აჩინოს სხეულს ექიმის საქმეა, ამასუდ ის ბუკის და დიდხანს სწავლობს. მე ამასუდ მინდა თქვენს გულმანაკოთ: კაცი როგორ არის შედგენილი ანუ როგორ არა, და რისთვის მოქმედებს იმის სხეულში, და როდესაც თქვენს ცოტაც არის იცნობთ კაცის აგებულებას — მაშინ თქვენს ის მარტო კი არ გეტყვინებთ რომ დასწეულსული კანი გაიმართოთ, არამედ გეტყვინებთ დაიცვათ რიგინადა. ავით არ გაინდით ძალათ თავსა, და გეტყვინებთ რა კარგია და რა მანებელია კარგათ მუცოფი კაცისათვის, და როდესაც გაიგებთ თქვენს საჭიროებას, მხოლოდ იმასდმომსებნიოთ, რაც თქვენს ჯანს არგებს. სასარგებლოა იმასთანა ცოდნა, თუ არა — თქვენს თითონ გასაჯუთ, მე კი სათავილოთ მიმანია იმასთან ღამანაკი, რომელიც

ამბოხ, რომ ევ არც თქუტნა და არც სხვისათუნ-გარდა ექიმისა აწავისთუხ გამოსადეგი არ არისო. კიდეკ ერთს სიტყვას ვიტყვი ჩემს სწავლისას: თქუტნ სომე წიგნი კარგათ იცით. მე ვგონებ, ბევრჯელ წიგნის კითხვაშია, რომ გადაგიშლიათ ზირველი გვერდი და მოგწონებით ამბავი რამე აღარ გდამიათ, რომ სხვაშია გაკვეთილთ კითხუა. დაგვიწეებით ვეკლავთ, და კითხუა რომ გავითავებთ, გინახათ დროს რა ჩქარა გაურბენია. ამ გვარნი წიგნები არიან დროს გამატარებელი და კაცის მისი მოვლენებელი, თუმცა იმაში არის აღწერილი ცხოვრება ისეთი კაცისა, რომელსაც სრულებით არ იცნობთ და არც გაგიგონიათ იმის ამბავი. ამ წიგნებზე კაცის მისი მოვლენები არის უკვლავ სწავლა, და შეცნობება კაცზე და უკვლავ უფრო დროს გამატარებელი ამისათუნ ამას კიდეკ ვიტყვი რომ კაცისათუნ თავის სხეული, თავის სიტყვას, თავის ჯანი უკვლავ უნდა ღრუკისი და უძვირფასესია იმისათუნ.

აი სარგებლობა და სავსე ჩუტნის სამეურნელო სწავლისა: მართალი გითხარით თუ ტყუილი ამის დამტკიცებას თავს დავანებებ, ამისათუნ რომ ჩემ დაუმტკიცებელივ გაიგებთ რომელსაც უფრო ბევრს გაიგონებთ ჩემგნით ამ საგანზედ.

კაცი, ბუნების ნაწილია. ისიც ისეთი შექმნილია დღითისაგან, როგორც ცხენი, ცხვარი, რცხილა, მუხა და სხვა.

რასაც ქვეყანაზედ ვხედამთ, რომელიც დღითისაგან რის განხილი, არის ბუნება, — მაგალითად. კაცი, შველი, ძეგა, ფიჭვი. რიყე. უკვლავ ესენი არიან ბუნების ანუ

აუხებიანი და ნამდვილი საგნები. სახლი, ეკიზაყი, იარაღი, ანთან კატისკან გაკეთებულნი და ბუნებას არ ეკუთვნიან: ამათ ქვიანთ ხელაუხებითა საგნები.

რომ მარჯვედ და აღვილათ ისწავლოს კაცმა, ბუნებას ქეოფენ სამ სამეფოდ: 1) სამეფო ქვეთა, ანუ მინერალთა (*). სამეფო მტენარეთა, ნაყოფთა 2) ცხოველთა.

ქქასა აქქს გარჩევა ცხოველისკან და მტენარესკან ეს, რომ არ ცხოვრობს, არ იზღება; არა სკამს, არა სკამს და არც გედება. ქვა ამისათვის იზრდება, რომ ქაჩს ანუ წყალს მოაქქს იმასთანა ქვიშიანი ქვა, პატარა გუნჭები, რომელიც კვრობიან და ამის გამო იზღება როდესაც ქარი ღუწუებს ბერვას, წყალი გადატყდეს, მაშინ ქვა დაიმალება და პატარა პატარა ნაწილად დაიკარგება. ქვა როგორც შიგნიდან არის ისრე გარედან. რომელიც უნდა დაამტკრიო ერთ ნაირა შედგენილობა აქქს.

მტენარენი და ცხოველნი იბადებიან, სკამენ და სქენ, იზდებიან და იხრებიან. ეველს მტენარესა აქქს ძირი რომელიც არის მიწაში და ქქიან ძირი ანუ ფესო, ფეოს მიწიდგან სწოვს სინოყირეს. ეს სინოყირე ადის მაღლა პატარა ნიბუხსაკვებ განკრეტილ მტენარეში, რომელთაც კხოვებით ყოველ მტენარის შუა და რომელიც ფესოდგან ავლენ მაღლა და დაიშლებიან მტენარეში ყოველ მხარეს და აშაობით ქქებენ მტენარესა.

ცხოველი კი საჭმელს მიიღებს შირიდგან, — ქედგან (*). ეველს ქვა რაც მიწაში იპოვება. მაგალითი: შეტაღლი, გოგირდი, მარცლი და სს.

შიდის გუგუშა, სისხლად იქცევა და ძარღვებითი ყოველ მხარეს და ნაწილში გადაის. ამით სსეული იკვებება.

მტენარე იშობება თესლიდგან. ხორბალი რომ მაწაში ხაფლას გაიტენება, გასკდება და იქიდგანამოვი ჰქვილი. ის სრუტის მიწასა, ამოდის ზეით და შემდეგ იხდება უფრო და უფრო. შემდგომისთვის ხორბალი მოვა, თავთავს გაიკეთებს და მარტვალი გაჩნდება. თესლა კიდევ დაიზნევა და ამასაუბე გაიხდება. წინანდელა ყანა კი დაბეჭდება, გახმება და მოკუდება.

ცხელი და კაცი დედის მუცელში ჩნდებაან მკაცი წვეს განში, როგორც თულუფში. პირველათ ამ თულუფში გამოჩნდება ჰატარა წერტილი. ეს წერტილი სწორს მუცელში, სინოეირეს იხდება ცოტ ცოტათ და მუცრე თვე რომ გავა გაიხდება სრულ კაცად თავის

საგრძნობელს ორღანებით. (*) მანშინ კაცი დაიბადებ

ღვთისაგან დაარსებულ ქვეყანაში. კაცი თავის დედის მუცელში არა სუნთქავს და საჭმელისათვის შირს არ აძებს, ის იკვებება თავის დედის სისხლითა, რომელიც მიხდის ძარღვებით რომელსაც ქვეან ჭიშის ნაწლევი, როდესაც დაიბადება, ჰატარა ხანს უკან გაუშეებს დედის ძუძუს და თვითონ თავის თავად ცხოვრობს სასხლადშობილია უმაწვილი მანშინე უნდა დაიჭყავლას, იმის ჭყავილი ნიშნავს რომ ჰატარამ ამოაოხრდა. ე.ი. შეისუნთქა ჭყარი. რომელიც იმის ჭყარ არ ენახა. ამ წამიდან (*) ეველს სსეულის ნაწილი.

დაიწყებს ჰატარა ემაწული სუნთქვას, რომელიც ძალიან საჭიროა განისათვს. ამასვე შემდეგ ბეჭის რასზე ვიტყვი.

ჰატარა ხანს უკან ემაწული კიდევ დაიჭყალებს. ესლა გი იტოდეთ საჭმელს ითხოვს, რომლის წამიდგან დაუწეობს კაცი საჭმელის ჭამას ვიწითა.

შირველ გვიჩვენებში დაბადების უკან ემაწული მარტო სჭამს და სძინავს. შირველ დღეებში უნდა მალმალე აჭამოს და უნდა კიდევ განავიძოთ ხოლმე საჭმელისათვის. ერთის წლის უკან ამოუვს ემაწილს გბილები და მამინ ძუძუდგან გააშვებინებენ და ჩვენ საჭმელს დაწყებინებენ ჭამას. მეორე წელიწადს ემაწული აიდგამს ფეხსა და, ღაპარაკს დაიწყებს. კაცი ოცდა ხუთწლამდინ იხდება. დროს შობიდგან ვიდრე შვიდ წლამდინ ჭქვიანსა სეკრმე და კაცს ეძახიან ყრმასა; შვიდის წლიდგან თუთხმეტწლამდინ საყმანწვილოდრო—ემაწული; თუთხმეტის წლიდგან ვიდრე ოც და ხუთ წლამდინ სეჭაბუკა—ჭაბუკი. სეჭაბუკე ყველასე კაი დროს. ჭაბუკი ჭასაკობაში მიდის, სრულდება, ღონესვე მოდის, ჭკვიანდება და კაცათ ხდება, ე.ი. მიდის სიკაცეში და სრულია ჭასაკობაში შუკა. ოცდა ხუთი წლიდგან ვიდრე ორმოცდაათ წლამდინ კაცსა ჭქვიანს მამაკაცი, დედაკაცი; ამ ხანში კაცი აღარ იხდება და თუ არაფერი სხეულება არა სჭიჩის ერთსა და იგივე მდგომარობაში დარჩება. ორმოცდაათ წლიდგან სიკვდილამდინ ჭქვიანს მოხუცი აქ კაცი მოუძღვრდება. ტანი დაუჰატარავდება, ტყავისკანა დაეჩაჩება, თვალეები ჩაუცვავდება, თვალის მსგავსობა და ყურთ სმენას მოაკლდება; ფეხებიც კარგათ გვრ

დაქვს, — გული ცოტ-ცოტა ფეთქას დაუკლებს, — და ბოლოს კაცი მოკუდება, როგორც მტენარე დასხვა ცხოველი ჰგვება, ამისათვის რომ თავის სიცოცხლე იმათ მოუჭამიათ, ყველა ორღანები მოუძღუებულა და დაბერებულა, დონე მოჭკლებია, — და იმას იქით სიცოცხლე აღარ შეიძლება. ეს სიკვდილი ბუნებითია, იმას კერტარა წამალი უშეკლის და კერტარა ექიმი.

ყველა ბუნების სამეფოს აქვს თავის მეცნიერება, რომელიც გვასწავლის მინერალებზედ, ჭქვან მინერალოგია (*), მეცნიერებას, რომელიც გვასწავლის მტენარებზედ, ნაყოფზედ, ჭქვიან ბოტანიკა.

მეცნიერებას რომელიც გვასწავლის ცხოველებზედ ჭქვიან სოლოლოგია (**).

ეს სახელები ბერძნული სახელები არის, საბერძნეთში დაიწყო და დაწესეს ბერი სწავლანი, და იმათი მოგონილს სახელებს ესლაც ვხმარობთ. მაგად. არითმეტიკა, გრამატიკა, გეოგრაფია და სხვა. ესენი სულ ბერძნული სახელებია.

ამ საზოგადო მტენარეთ ცარდა, შეიძლება იყოს განსაკუთრებითი მეცნიერება ყველა ცხოველთ, მტენარეთ და მინერალების ნაწილზედ, ე. ი. სწავლა თევზებზედ, სწავლა ობობაზედ და სხ. კაცი, როგორც უმთავრესი ცხოველი, რომელიც იზრება სხვა უმეტრთ ცხოველთაგან, აქვს საკუთარი სწავლანი.

(*) მინერალოგია ბერძნული სიტყვა — სწავლა მინერალებზედ რომელიც იზოებიან ღედა მიწის ქვეს,

(**) სოლოლოგია — ბერძ. სწავლა ცხოველებზედ.

მე თქმენ გელაპარაკებით კაცის სამს შეტნიერებასუდ:
ანატომიადგან, ფიზიოლოგიადგან და გიგიენიადგან. ესენი
გიდეგ ბერძნული სახელებია.

ანატომია გვაცნობებს კაცის შედგენილობასუდ; ფი-
ზიოლოგია გვაცნობებს, რათა აქვს კაცსა სხვა და სხვა
ორღანები.

გიგიენა გვასწავლის, რომ ჩვენს ჯანს გაუფთხილ-
დეთ, და ისრეთ ვიცხოვროთ, რომ სხეულსა ჩვენს თა-
ვის არა დავმართოთ, ე. ი. დავიცვათ ჩვენსი სხეულის
ნაწილი მკურნელობისაგან, ამისათვის რომ სხეულსა არს
გარეუნილობა და გნება სხეულისა; სხეულსა კაცს
სხვისა არა ვისგან დავმართებთ, არც თვალ ნაკრახობისა-
გან; და არც ჯადოსანს, როგორც ფიქრობენ ზოგი-
ერთნი, მხოლოდ ყოველნი ორღანი, ყოველი ნაწილი
სხეულისა შეიძლება მოიშალოს, ამისათვის რომ, სტო-
მოდის, მოძრაობის, მუშაობის, — როგორც რომ ყველა
კარგათ გამართული მაშინა შეიძლება მოიშალოს. კაცის
სხეული, როგორც ნასაკთ მკრმე, ძალიანა გავს მაშინას,
კარგათ ტყუილებულს და ხელფინურად მომართულს იმის-
თვის, რომ კაცმა შეიძლოს ცხოვრება, გაზრდა და
გამრავლება.

თ. ჯახილი მანაბელი.

«საქართველოს მოამბე» 1863 წლის

იანვრისა და თებერვლის წიგნები.

ჩუბნ სწორე მოგახსენათ, ჟერ არ ვაპირებდით «საქართველოს მოამბეს» დაწარმოებას; მაგრამ რამდენიმე იმისთანა ვისესი მოგვეცა, რომ, მეტი გზა არ არის—უნდა ვსთქვათ რამე.

საზოგადოათ მოამბის ღირსებასა და ნაყოფობას ედ ვერაფერს ვიტყუთ მაინც კიდევ ჟერობით, რადგანც ორი წიგნი ვერ გამოხსნავს დონესა და ძალას ამ ყურნალისა და ამის შშრომლებისას. ჩუბნ შეგვიძლიან ხელათ ისე ვსთქვათ რამდენიმე სიტყვა თითონ ყურნალში შემოტანილს სტატეისესედ, სადამაც შეუძლიან მკითხველს სცნოს ცოტათი მაინც არის ეს ყურნალი.

ამასედ იტვი არ არის, რომ ეს ყურნალი არის გამოცემული კეთილის განსწავლით, ჩუბნ მაინც იტვი არ გვაქვს ამასედ, მაგრამ ეს გი არ ვიცით; მიტვიკებათ ამ სურვილთან, ამის მოთაგებს ენერგიატა თუ არა. ჟერ ეს-უმთავრესი საჭინოება, ოთხს გამოცხადებულს რედატორებში ერთის მეტმა არავინ გამოაჩინ.

და ამანაც ხელა ვაპირებდით შემდგომ წიგნში იქნებარ ვიცით.

ჩუჭნი ახრი ეს არის, რომ უუნაღასტი, როგორც. თაც მოკალე ხელის მომწერლებისა და როგორათაც მხრუნული სასოგადობის წარმატებისა, უნდა კრადოს უოკელბიგს უანრო და უხატნო წერილების ბეჭედსა. უუნაღასტიკაშა არც უნდა იუკეს დაფურება, არც ნიჭის ხათბი. არც ერთი უუნაღასტი არ ასტდენია ამასა, რომ არს დაბეჭდო უანრო და უმნიშვნელო სტატია რომელსამე ნიჭიანის ავტორისა, ამ განსწავსებით, რომ გამოჩენილი კაცის დაწერილია. მეითხეული ნიჭიანის კაცის ნიჭიანისა და სანდასთ დაწერდეს წარცოხს სიამოვნებით და გამოიყენებს კიდეტა და იძისი უანროთ რამე ნაბლაჭნი, რომელიც ვინ იცის ოცნების განსათავსებლათ, ან ისე უსაქმურობისა გამო უწერია, ესენი რაშა ეშატნავება მეითხეულსა. ბეჭი უუნაღასტი კი უფრო ამიტომ ჩადის ამასა, რომ რიგინი სტატიები აკლდება და ისევე სხუა უანროსა და უსავსოს, ამას ამჟღირებენ დასაბეჭდავათა.

ჩუჭნი გადაეშალეო თუ არა «მომხის» პარკელა წაგნა, თავშივე დაგვიხუდა ჩუჭნი გამოჩენილი პოეტი თ. ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლექსი «მთაწმინდასკელ შემოღამება» რომელსაც კბრთვე მიეწერება სკომთ სსუბუელი ჩუჭნი ახრი. ეს დახს კარგი და ჩინებული ლექსია; ამ ლექსიდანა სჩანს, რომ ავტორი ნაწილი პოეტი უოფილა, ქქონის მგრძობიანი სული და, სხუა არაფერი! მეითხეული რადცა მომხადებით შეუდგება ამ ლექსის კითხვას და როდესაც გაათავებს რჩები სასამშრალი, გულგარეული, ეს ამიტომ რომ აქედამ არ ამოგაქვთ გონების

მსასრდლებელი ლუკმა და როგორც მშეიერის გონებით
 შესდგომასათ ამის გაიხვასა, ისეთივე და უფროც
 მშეიერა რჩებით, დადგანაც ეს იმ საჭმელს ჰგავს, რომ
 კაცს მადან უხსნის და კუჭს გა არ ეცნობა რამდენიც
 გინდა სჭამო. ჩუქნ აქვე ერთბაშით მოვიხსენიებთ ორი-
 ვე წიგნის ლექსებსა, რომ ცალცალკე არ მოგვინდეს
 ლაპარაკი. ამ ორს წიგნშია დაბეჭდილად სამი ლექსი
 ჭკუჭავადის, რომლებსედაც ხელს არ აწერს. რაც ჭკუჭა-
 ვადის ლექსები ჩუქნ წაკვირათხავს «შუღვერი» ამისი
 არის «მეშა» დაბეჭდილი აინკრის წიგნში. სწორე მოგ-
 ახსენეთ ეს ტემი არის ჩინებულე ლუკმა პოეტისათხს:
 პოეტი ხედდუნია იმ საგანსედა ისე წარმოთქმის
 თავის შესმსა, ისე წარმოთხვევს თავის შეგუბებულს
 კესლსა და შემავრებულს მწუხარებასა, ისე გამოგისხს-
 გო და თვალთ დაგანახებთ ამის მდგომარებასა;
 შეგიყვანთ ამთ გულში და როგორც თქუქნს ხუთს
 თითს ისე დაგანახებთ იმათ კაცობრივან გულის ფეთქ-
 ვას, კაცობრივს გრძნობას, რომელიც კაცთავე უსმარ-
 თლობით, ძალმომრეობით, სასოგადლების სიბრძვიით
 და დაუნახველობით აქუთ იმათ შემავრებულე უწყალო
 ტოლვაში და დახშუებულე წარმოთქმისა და მხებულ-
 ბის ბრძოლაში, — ამას ევლას ისე დაგანახებთ, რომ
 გულახვევებულ კაცსაც შეუწყვეს უწყალობასა და აგრ-
 ძნობინებს ამათ დაჩაგრვას და უსმართლობას. ჭკუჭა-
 ვადე მართლაც და პოეტურის ფერებით გვიწერს მუშის
 უოფას; ის პირველს თავშივე ვერ ამით ღიღინში ჰხედა-
 ვს ამათ მწუხარებასა; შუღვის ამათ ვინაობასა და სამწ-

უხარო ხეუდრის გამოკითხვაში ამ პირველს თავში მ.რ. თლა რომ არის სათბოს ნახერწყალა. შემდგომ მეორეს და მესამე თავში გიჩვენებთ ის ორს მსატრობას: მეორე თავში ჭხდავო თქუტუნ მუშას მძამე ტვირთ . ქუტუნ მოკაკუულს საცოდავათ და მიდის ტვირთის ჰატ რონთან; ამის წამოქევა დიდი კაცი, რომელიც ეკიპაჟით მოქა - ნება: არცაი ჭხდავს თავისავით კაცს და ატანინებს ცხენებსა. ამ საცოდავობას ხალხი ჭხდავს, შებრალეები ს ნაცვლათ იტინის და არვინ ეხმარება, რომ ტვირთი ისევ წამოჭკიდონ — სწორეთ რომ საუცხოო სურათებია! კაცი, ჩემსავით კაცი, ვინ იტის რამდენით ჩემსედ ნაკ - ლები დიწრებით, გონებით, სინიდასით, გრძნობით, მხედვს ტვირთ ქვეშ საცოდავათ მოკაკუულს ლუკმა ზურისთვის და ამის მაგივრათ, რომ შემობრალეს, ქონება. რომელშიაც მე უთუოთ წილი მაქუტს, რომელიც იმას გამოუქნუნია ჩემისთანა დანაგრეულის კაცისგან და ახლა ეძახის თავის სკუთრებას, — მიწილადოს მე, რომე - ლიც დღიური ლუკმისათჳს ვასრულებ პირუტყვის თან - მდებობას, ამიტომა რომ ჩემი ბუნების განონებით — ეუ - თნინლობა მაუშქავს და დაუზურია ამ გვართ კაცთა, — ის ამის ნაცვლათ, არამთუ არ იხენს მცირედსაც არის სიბრალულსა, «კოვასკით» მატანინებს ცხენე - ბსა და ჩემი სიკვდილი ჩაღათაც არ მიანჩნია... მესამე თავში: მოაქუტს ტვირთი ჰატრონთან მუშასა და ჰატ - რონი გრძობით უკლებს — უნდა ფასში გამორჩეს ოფლით და წელის წვეტით ზურის ლუკმის შემძინებლს კაცსა... აი მსატრობა, რომელსაც გვიჩვენებს ჩუტუნ

ჭაგვავადე მუშაში. ეს ტუმა, ეს სასურათოები შარჯვეთა აქუნს ჭაგვავადეს შეკრებილი და გაწყობილი, მაგრამ თქვენ აქ ვერა ჭებდავთ, რომ ავტორი თანაგრძნობდეს ამას. ესა ცდილობს, რომ დაუსწლოდეს, მიაგრას ამათს მდგომარებას გუდი, მაგრამ ვერც გულოთ და ვერც გრძნობით ვერ დანათესაებას ის ამით ცხოვრებასა, და აქ ჭებდავთ დაძაღუბულ გრძნობას, რომელიც გამოდის ცარიელი ავტორის წიბინი და ბევრგან გესმით ამ გვარის შებრალებით ფრაზები: «. საბრძალო შენ!» და სხვა. ავტორი გი არ უნდა თითონ დასწრებინებდეს თავისგანთ გამომხატულს პირობას—ის უნდა სხვას აგრძნობინებდეს და მალეობინებდეს უურაოდებას თავის გამოსახულებასად. ამისგან, რომ ავტორი ვერ თანაგრძნობს მსურველეთ და ვერ დანათესაებას თავის გამოსახულებას, თქვენ როდესაც კითხულობთ «მუშასა» არა ჭგრძნობთ იმ სიმიწარესა, იმ ნაღველს, იმ სიბრძალოლს, რომელიც ცდილობს ავტორი რომ გამოგინატოთ....

ვევლა ლექსში, რომელიც გი ჩვენ წაკვირებდეს უფ. ჭაგვავადისა, სხანს, რომ ავტორი ძალზედ აძაღუბს წარადე თავის; ასე რომ, დღესა თქვენსა კითხულობთ ამის ლექსებსა ისე ჭგრძნობთ ამადე ნაძაღუბობას, რომ მკითხველი თითქო გაუტყუებს ტყეში მიდისო და ძეძნაწი ფეხებში ეღებაო, ისე უბრუნებდა სული და ექსპლესება გულისსა. მაგალითისათვის მკვირვანთ ჩვენ, რადგან აქვე გადაშლილი წინ გვიდგეს, მუშის მუდრე თავსა.

«აი ტვრთქვეშა მოკაკუღსარ, საბრალეო შენა!
 «ოფელი წურწურით ზატოისან შუბლით გედგება,
 «მისვალ, სწულაო, ტომარის ქვეშ მუღსთ გეგებება! . . .
 ვინ შეგბინდალეს? მარბის აკერ დიდგატის დროჲსა,
 «შენ ზირდაპირ იგი მარბის დაუდევნელათ. . . » და სხუჲს ამ
 ნაძალადეობას და ჭანწურუტას. — გიტყუ მდაბიურით — ამას
 ლექსებში უოველგან შეჭხუდებით. ეგრეთვე საშინელი
 წინაშეა სინტიშენტაღური და ავტორის თავის ჩენა, თი-
 თქმის უოველგან უმთავრასის ჭავჭავაძის ლექსებში; ამას-
 თანვე შეჭხუდებით კეკხნას და მრავალგან მოუ-
 სასრებლობას და აზრის შეუმუშაებულობას. მაგალითი-
 სთუზ აიღეთ და წაიკითხეთ ამისი ლექსი თებერკლის
 წიგნში, რომლისაც დაწერა ბუნიკისაც არ მიეტყუებოდა.
 აქ უფ. ჭავჭავაძე ისე შესტრფის მამუღსა, ისე უყვარს
 რომ რაც ის უფუნია დაჭკარგვი და გაჭკროთმია «ძილი და
 შუგას»; დღე და ღამე იმისთუზ სულ ერთია — სულ სა-
 ქართველს ზრუნვაშია; უგდებს სულგანახული ამის ძა-
 რღვის ტემას» დაყინებული და ატეხილი ფიქრები უგრა-
 გდებიან იმას მოუსვენრათ თავშია, და ის სისხრულით
 უოველს მწუხარებას იტანს მამუღისთუზ. მაგრამ უვი! ან-
 ჯანსეთ ეს კეთილ მსურველი და მამუღის მოყურაგ-
 ზოეტი რას ამბობს:

«მაგრამ მამუღო, ჩემი ტანჯუა სოლოდ ეს არა
 აეს არის სოლოდ სატირალი და სამწხარო,
 «რომ შენს მიწაზედ ვიდენს საღსში კაცი არ არი,
 «რომ ფიქრი ვანდო, გრძნობა ჩემი განუზიარო! . . . »
 ერთი ჭკითხეთ, აყურადნო მკითხუნდნო, უფ.
 ჭავჭავაძეს: მამ ვისასთუზ უგრთება ასე უწყალოთ ძილი

ვისთვის იგლავს თავსა, თუკი მრთელს საქართველოში იმ-
ისთანა კაცი არ არის, რომ ღირსი იყოს მაგის აზრის
«განზიარებისა»? როგორცა სჩანს. კვ ცარიელი საქარ-
თველს მიწისათვისა დრტვინავს და ჭიფქრობს! . . .
ბრავო, ბრავო, ბრავო, უფ. ჭავჭავაძე! კვ ძალიან მო-
გვიდათ, ჯერ ათამაშა, ათამაშა,
ეხსა შენთვის ვარ გაჩენილი და მეტე კი უტვბ: ჩემი
ღირსი არავინა ხართ! აი რასა ნიშნავს ნიჭის
დაძალადება და ნაწყრის მოუსახრებლობა! ✕. ერთი
ხათრის გულისათვის მანტ გვითხარი: რა გაქვს აგრეთი
მძიმე ფიქრი და რასა ჭკობობთ იმისთანასა, რომ მთე-
ლს საქართველოში ერთი არავინ არის ღირსი მაგის გა-
გონებისა; ერთი, ღმერთი გადღეკმელებს, თუ ჩუჭნ
უღიანსათვის არა—შთამამაულობისათვის მანტ წარმოს-
თქვთ კვ თქუჭნი ძალადი აზრი, — თორემ
მოაკლდა ქვეუანს თქუჭნი გენიოსული განსჯახვა და აზ-
რები. ჩუჭნტ ვეცდებით, რომ გავაგოთ, თუ ვერ გავიგო-
ბთ და იმდენს მანტ გიზამთ, რომ მთელს ევროპულს
მსწავლელებს და მეცნიერებს ვაცნობებთ: იქნება იმათ
მანტ არის აგვისსან და შეგვატყობინონ მნიშვნელობა
და ძალი თქუჭნის ფიქრებისა და გრძობისა. ეს სამ-
რიგი სარგებლობა იქნება: ერთი რომ ჩუჭნ გამოვიფე-
ნებთ, მეორე თითონ ევროპიულნიც ისარგებლებენ და
მესამე—შთამამაულობა ისარგებლებს. ერთის
სიტხთ ჩუჭნ ზემოთვე წარმოეთქვთ და ესლაც ვიდევ
ვიტყვთ, რომ ის პოეტი—პოეტი არ არის, რომელს
იც აძლებს ნაჭსა, აღასს თავს ძალას, ამღვრეს გრძობა

ბას და ჰირველ ჩანხლათ თავისი თავი ჭყავს. ერთიც ეს უნდა შეენიშნათ, რომ ტავტავაძესევე აქვს ძლიერი გავლენა ყოველრიგ თხზულებას (რასაცუგველია რომელიც იმას მოსწონებია:) და ამათ გაუკუენლათ არ შეუძლიან უკრა. კაცი მანამ სხვს ნიჭის განვლენის ქვეშ არის, მანამ ყველა თხზულება ავტორისა ვერ გამოვა რიგინი: ის იქნება სულად ანდლი ავტორსევე გაკუენილის თხზულებას.

ამავე წიგნში არის ორიც კიდევ ლექსა: ერთი ნიკოლოზ ბარათაშვილისა, რომელიც უკუდას უმეაშენელთა? შიგამ ამითი მანც არის კარგი რომ სიშლერათგამოდება და როგორღას ქართული ჰაესის სული უდას აბაესისიტეუბი სწორეთსულითა და გულით ქართულით არა სუნთქვენ

«დედის ერთა ვარ ნუ მამკლამ ნუ დამანსებ სოფელსა.»
 თუმცა სხვა მნიშვნელაბა კი ბევრი არა აქვსრა! და მეორე არის თ. გრიგელ ორბელიანისა: «გინდ მეძინთ მანც სულში მიხიხრა!» ეს ლექსი სწორეთ სახალხა; აქ წმინდათ თავაღწინ წარმოგვიდგება ქა ღაქის ღლთბბაში ჩათუქსანი ბიჭი, რომელიც «საყუარელის ეშხია — რაღა!» როგორც თუთონ ამბობენ. ღაშარაკი, ენა, გამოთქმა ყოველივე სახალხა. აბა ეს ლექსი სწორეთ არ მოგაკონებთ იმ ჩუქნი ქალქის თავმოძწონე დარდიმანდს ბიჭსა?

«ორთაჭალის ბაღში მნახე ვინა ვარ,

«დარდიმანდის ღხანში მნახე ვინა ვარ,

ჟამით ცალუბაში მნახე ვინა ვარ,

«აბა მუშტის კრავში მნახე ვინა ვარ!

«მაშინ შეგიუარდე, სთქვა: მკირფასი ხარ

«გინდ მიძინოს, მაინც სულში მიზინხარ,
თუაღთ ავსნელ, სედ წამწამსედ მიზინხარ!

ასლა გადავიდეთ პრასასედ: პირველს წიგნში, პირველი პრასა არის (გლახის ნამბობი), რომლისაც «ჟურ პირველი ხეთი თავიც არ დაბოლოვებია», ამის გამო ჟურ ამასედ ვერას ვიტყუთ, მინამ ბოლოს არა ვნახამთ - შემდგომ აგლახის ნამბობისა» არის დიხ ღირსეული და ჩინებული სტატია: «მამა ალუასანდრე გავატცი.» სწორეთ რომ კარგათ ამოუჩქევია ეს ამის მთარგმნელსა. ამ გამოჩენილი მქადაგებელის მართალი სიტყვები, ამის შტკიცე ქადაგებები, ამის ჭეშმარიტი სიამრთლისა და ქვეყნის კეთილობისათჳს თავდადება არის სწორეთ ყოველი ჰატიოხსანი კაცისაგან ჰატივ საცუში და მისაღები. ბერს უშეეკს და უგაკს პიჩს, როგორც იტალიაში მტრეთე სხვაგანც ბერგანს, — დასთხრიდა თვალებს თავის სიამრთლით ეს ქადაგებები და ეს ქვეა გავატცისა, — და უურნაღის მოკალებაც ებ არის, რომ სიამრთლე ჩაწუროს ცდომილს ხალხს თვალებში; უნდა უჩვენებდეს და უხსნიდეს წმინდა ჭეშმარიტბას ჰუბლაკასა. დეე ეს ჭეშმარიტბა იეჟეს სწყენი თანამედროვე საზოგადოების დახშუებული განებისათჳს; დეე იჯავროს და ილაღანოს სიამრთლით გულ დამწკარმა ხალხმა სიამრთლის მთქველზე და დეე მიიჩნიონ ეს სიამრთლე ვნებათა და შტკობათა, თუნდ დეე კიდევ ჭნოს მართლაც ამ სიამრთლემ რომელსამე თანამედროვე საზოგადოებასა; მაგრამ ეს მაინც დამტკიცებით გვეტოღინება რომ ახალი თაობა, შთამამკლბა გაიხლება ამ სიამრთლის ნიადაგედ

და ერთხელვე გზათ დადებულს სიმახტელეს; ამასვე აღ-
 სრდილი თაობა, გაივლის შეუძრწუნებლათ, შეუდრკველ-
 ათ; მასუკან—თითონვე აღსრდილი სიმახტელის წყაროები-
 თა—უცდება სიმახტლის თანდითან შემუშავებას და გა-
 რტვლებას; ამითი თავის დროსვე სიმახტელე იზოვის
 თავისგზადა აღარ ექნება არავის ჭეშმარიტებასა ჩოთი რებლათ.
 გაგრძე არის ყოვლისავე ამის შქადაგებელი, ისა ჭქადაგებს
 ერთობას, მშობას, სიყუარულს, თავისუფლებას; ის თა-
 ვისას ძლიერის და გაბედვით ქადაგებებით ჭმესრავს
 ხალხის შემავიწროებელთ შეფეთა და ისე შირთა; უხსნი
 ხალხს ცრუ—მოწმუნეთა და ივალებს; ის განდევნის
 თავის მართლის სიტყვებით სამღვდელთა, რომელნიც
 ხოლოდ თავის სარგებლობის გულისხმავს ეინ იცის
 რა ბოროტებას არ ჩადიოდნენ. მხარობენ ყოველს ღო-
 ნეს თავის წადლის აღსასრულებლათ: ახდენენ თავისს გან-
 ვლენით ხალხის გონებას ხსიათს, ზნეობას; ჭყრიან
 შონების ტურთ ქვეშ; უხშოკებენ ყოველრიგს თავისუფ-
 ლების გულისთქმის; ჭხდიან საშინელი უშეკებისა, ყო-
 ველ რიგის უბედურებისა, გონების დამაბრმავებლის და
 კდთ დამამცრობელი საქმეებისა და აზრების მოსებათ.
 სამღვდელნი უნდა იყუნენ ჭეშმარიტების შქადაგებელი
 და ხალხის კეთილის შიგალითის მანგენებელი და კეთილ
 გზასველ დამყენებელი. ერთის სიტყვით გაიცნვას
 ქადაგებანი არიან დიას საქებელი და სასარგებლონი.—
 თარგმანსაც ვერტყვს კანდი, რომ ძალიან ურიგო იყ-
 ვეს, თუმცა გაგაცდის მჭახე და შედგარი სიტყვები ვერ
 არიან ისე ცხადვანი, როგორც დობროლი უბოვსა აქუს-

მს, — საიღამაც ქართულათ აზის ნათარგმნი. ამის თარგმნა რასჯერკვლია შეიძლებადა უფრო ვარტი ყოფილია უო, რომელიც მისცემდა კიდევ უფრო მეტს ღირსებას ამ ქადაგებასა. სხვათა ენის შეცდომილებათა შორის, — მთარგმნელი ქსმარობს ამ გვარ თარგმნებსა, — რომლის დაგვარნი სხვაგანაც მოამბუშა შეგვიხმნავს: — «თავისუფალ ღვარში; ძრეულ ხმით» და მრავალი სხუა. აგრეთვე თარგმნაშიც ზოგან სულ სიტყუთ სიტყუთ სთარგმნას.

შაკალითათ რუსულათ აზის: «НО ДЬЛО ВЪ ТОМЪ • ქართულათ გადმოთარგმნის, «მაგრამ საქმე ამასა» და ბევრი სხუ. რომელიც ჩუნი ანა ვრატეო გამოსაწერათ საჭიროთა, რადგანაც ამოდ ბევრს აღაღს დაიჭერდა.

მასეგან იწუბა სტატია «საქართუელთა მოამბუშედ», აქ რედაქცია შადის სხუა და სხუა სჯაში; გეიხსნის ტენიოსებისა და უფრანლების მნიშვნელობასა: აღვი თქმენ უოგელ რიგს სასარგებლო შრომას, და ენერჯიას შესახებ უფრანლის კარგათ გამოცემისა მაგრამ რა ვიცი, ჩვენ კი იჭვი გვაჭმეს ჯა! . . . მე რომ შენ გიფნობ ოსტატო ციხეს ვერ ააშენებო დარწმუნებით კი არ ვიტყუთ ამას, მაგრამ ძალიან იჭუშა კი ვართ.

გ. თ. ამბობს თავის შინაურს მიმოხილვაში, ქართველი უმაწვილი ენას გინებოთ ამოიდგამს სოღმეო. სწორეთ ეს საქმე მოამბეს «დაემატათ» დაენახეთ თუ არა ქვეყანასა, მაშინვე დაიწყო ღანძლვა უსაბუთოთ მოამბე, ამბობს და სწყურება ამავად ძალიან, ცისკარში რათა სთქუა ხელის მომწერლები არ გეუოლებო. «ცისკარში

ეს უმისჯებოთ ანა სთქუა, — თუ სთქუა ჩუენ კაცთა
ვიცნობთ ჩუენს საზოგადოებას, ჩუენ ლიტერატორებსა,
ჩუენი იმედი იყო მოსწრებელი ნასწავლი ყაწ, ი კაცობა:
მაგრამ სწავლის მაგივრათ ამათ მთლიანეს გაბერილი
ფრანკები, წახალისების მაგივრათ — შედარება; ერთობისა
და სიუყვარულის მაგივრათ — ამაყობა. ეთის სიტყვით
შრომის მაგივრათ და ანაკობენ, საქმის მაგივრათ ჰქვი-
რან. ესენი დაჩენენ თითქმის იმ კვალსედა, რასედაც
იდგენ ამათი ნაბიჯით წინააღობა, რომელთაც ყველამ
ვიცით რაც სარგებლობა მოგვიტანეს. ჩუენ ძალიან
შოკის ვართ ამასედა, რომ ეს ჩუენი ნათქვამი მივაწერ-
ოთ ყველას ერთობრივად. ანა! ჩუენ სრულებით ებ არ
გვინდა გვეთქვა: ანან ამანშიაც შინი, რომელნიც
შეძლების დაგვარ ანა ზოგვენ ანა ვითარ შრომის და
მოღვაწეობას საზოგადო სარგებლობისათვის. მაგრამ უფრო
ჩუენი იმედი, ჩუენი მომავალი ბედნიერება, ჩუენი ც-
ოვრების გაკეთება და გატოვლება ანის დამოკიდებულა
მომავალს ანაღვანდა — ქოროფა ყმაწვლებსედა, და უფრო
დაწმუნებულნიც ვართ, რომ ისინი იქნებიან საქმის
კაცნი და ანა ცარიელი დაპარანა, მეტნიერების მოყვა-
რენი და ანა შედარება, საზოგადო კეთილმსურველნი
და ანა ეგონსტინი..... დანს უფ. ჭაგჭაგამე, «ცინგარი»
ამბობდა. — კიდევ ვიტყვით: — თუ ამბობდა — გამოცდი-
ლებით. ხუ გონიათ.

იქნება ლექსების ფურცლები კი ნახოთ ცაჭრალი და
ისიც თუ ბერიკის ლექსები ან ანის წაუკითხავი იქ
ნება, და ერთიც კიდევ თუ რჩეულთვისა რამ დაბეჭ-
დეთ, იქნება ისიც წაიკითხონ. ჩუენ დაწმუ-

ნებელი ვართ რომ მოტყულის ასტრონომია. ვ. თ—ს
 შინაუკრძომიძალას და ბატონოვის საქართველოს ისტ-
 ორია, მესამედ არ ექნება წავითხული, რაც შეეხება
 ამას, გითხეც ცისკარს შინებოდეს და არა ნდომოდეს
 მოამბის გამოხსვლა, გვინებთ ეს იუვეს ცილი. ჩუტნი მანც არ
 შეგვინიშნავს ეს «ცისკარისაოჯსა», ზირიქით . . .
 თქუტნი შეგიძლიანთ წავითხლოთ წასული წლის ნობრის
 ცისკარის წიგნში განცხადება, სადაც «ცისკარი» ახარებს
 თავის მკითხვეულებს აღტაცებული «საქართველოს მოამ-
 ბის» გამოხსვლას და იმედოვნებს იმათგან ამ უურნალის
 დახმარებას. / არა უფ. ჭკუჭკავაძე, ჩუტნი და თქუტნი ამ
 შენთხვევაში ბელისკობა და ჩეჩნიშეკობა არ გამოგ-
 ლადება! ჭურ კოჭიჭარის უნდა მიგვიგვანდეს იმათა
 და მტრე მივბამოთ... სხუა სტატიაზედ «საქართველოს
 მოამბეზედ» არ ვიცით რა ესთქვათ: იქ ლაზარაკი და სხუა
 ბეკია, და ჩუტნი ლაზარაკი ამაზედ ამაო იქნება—იქ
 უფ მაღალიფანდებისა და ჩუტნი იმას ვერ მაკ წვდებით.

საქართველოს ისტორია თ. სულხან ბატონაშვილისა
 მართლაც და ღირს შესანიშნი ნაშრომია, აქ ეტყობა
 ეკტორს შრომისა და მეცნიერების მოყვარეობა; ეტყობა
 დიდი ნაგითხობა, მეცადინეობა და თავის სამშობლო
 ქვეყნის ისტორიის სიყვარული... მაგრამ თარგმანი
 დმერთო ჩემო! ისე სიტყვა სიტყვითა გადმოღებული
 რუსულიდამა. რაც ამ სტატიას კითხულობთ ქართუ-
 ლათა რუსულათ უნდა ჭეუიჭობდეთ, თორემ სრულებით
 ვერაფერს ვერ გაიტობთ.
 სხუა ჩუტნი ამ ნაშრომისუფ არაფრის თქმა არ შეგიძლი-

ან; ამისი გარჩევა, ქატიკუნითან შედარება, კრიტიკული განხილვა სპეციალისტი ისტორიკოსის საქმეა. ჩვენ ხელად ამას ვიტყვიტ ჩუქსით, რომ ამისთანა შრომის და მეცნიერების მოყვარე კაცი, როგორც ბრძანებულია თ. სულხან ბაბათაშვილი, სანატრელია საქართველოსათვის და აგრეთვე ამათი ნაშრომიც შესანიშნავია ჩვენში.

უფ. ვ. თს. შინაური მიმოხილვა ჭეშმარიტად უცხო მოვლინებაა ჩვენს ლიტერატურაში. გაბედიტ ვიტყვიტ, რომ ჩვენს ყურნალისტიკაში ასე ახალიზიანი, ასე წმინდათ საქმის გამმინჯველი, ჩვენა, საზოგადო ნაკლებულებისა და იმის მიხედვის დამნახველი ჯერობით არა გამოხუდარ... თუ ერთი ამისთანა თქვენც იცით რამე უფ. ჭავჭავაძე, წარმოსტევიტ თქვენცა, და, ღმერთია მოწამე, სიხარულიტ, დიხს ბეერი დავიგდებს ყურს: არმც თუ ერთი და, ისიც სიამოვნებით გაგიგონებო... ჩვენ კიდევ ამას ვიტყვიტ, რომ უფ. ვ. თს ეტყობა საქმე. ეტყობა რომ ღრმით უღვენიბა თქლი ჩვენს საზოგადოებისათვის, იმათ მოძრაობისა, მამართულებისა და ახრისათვის; უძებნია ყოველი საქმისა და ჩანერგილების მიხედი და არ აუღია კალამი ამ საქმისათვის სხვასავით სუმიტუქათა. ეს ისე ხელოვნურათ წარმოგიდგენთ ყოველსავე ჩვენ გარემოებას, ჩვენ სიყმაწვილეს, სწავლას, სამსახურს, შინ მეოფობას; ჩვენ ნატარქეკიებს და სხვას, რომ უნებურათ წარმოგიდგებათ ჩვენს მიუდამ დღე სანახვი ყოფა. თავგადასავლები გარემოება და სხვა. უფ. თ. ამ თავის სტატიაში არ უშეებს თათქმის არასივერს შეუნიშნავით ჩვენს ცხრავ

რებაში. ის იქვე თავში ჰყოფს ორათ ჩუქნი შიშოინტ-
 ის დაწინაურებულ საზოგადოებას (თავდაზნაურებს):
 ერთი, რომელიც თავის დეჟში არ გასულა გარეთა
 და რასაც ეტყვიან—ოღონდ ქალაქი დამ იყოს—ს ჰგონათ;
 მეორე, რომელიც გადას ათაში ერთხელ სახლიდამ და
 ოდესმე ფერშოლოვის დროს (ვინ იცის ქუდლოვის დრო
 ოსაც?) — უფალან სამსახურში, და ჩინიკოვისი არ
 იყოს სიმათლისა და ერთგულებისათვის გამოუგდიათ—
 ან გამოსულან სამსახურდიამა. ამათ რაც გინდა უთ-
 ხრათ არც არა სჟეკათრას; ისინი ამის გითხმის და შე-
 ტყობის სჟეკიდეში უფრო არიან; ვინ რა აღაგოდა გამა-
 ესტვალეს და ვინ არის ამ აღაგის დიკსი. შინც არც
 ანაფერი რაგინა. აშათან იქნება. დამ უმეტე
 ხელმე ისინი შეცნიერულათა. ამათვე რომ უთხრას: ეს
 და ეს ცვლილება საჭიროა, და ამ დ, ამ ცვლილებას
 აპირებენ, მასუხის მაგიერათ პირში შემოგტინებენ,—
 და მასუხათ ესეცა გმარა; ამბობს გ. თ.

შემდგომ უფ. გ. თ. ერთს კარც იტვიან ანაგს
 ამბობს

ამ დაპირებულად გადადის ჩუქნის ცხოვრებაზედ და იწყებს
 ჩუქნი სიყმაწვილად. «ყველამ ვიცით ამბობს თ:—
 რა არის პირველი ფრანსა, რომელსაც აწავლის დედმა-
 შა და რა სინარული შეუდგებათ რაღა უსუსური ბავშვი
 წამ ობიანებს «მამა...ლა». ეს არის ფიგურათა სახლში
 ეპოქა. ქალი სინარულით დედასა და ნათესაებს სწერს
 ამას. «კვლავ დაატანს: ძალიან გონიერი ვიწვილია...»
 აი ჩუქნი სიყმაწვილე, და რასა ესწავლობთ იმ წი

სოჭიჭიღამა.

«ეს ემაწვილები ცოტა წამ მონდებიან, დაწყებენ მინდორში ბუნარაობას და თრეკას, დედ-მამა შინ გელაჩა ნახავს, თუ არ ღამითა, როცა ღამეში ამოვლებული, დაქანტული და დაღლილი მოუათ შვლი შინ დასასწავლებლათა ხან ურემსედ ხან კალონედ, ხან ჩიტის ბუდეების სამებნელათ დაბის საწყალი ბავშვ; ბინდის დროს მოსამსახურებში გაეკევა და უბღებს ეურს სხვა და სხვა უწმარურ ღამარაკსა. . . »

ჩუჭნი უთაური და ეურმიგდებული პატრონები ამასტვერ ჩადიდნენ, რომ ეს მაინც არის ავტილებინათ შვლებისათჳს და უტქერიან გულგრილათ შვლების ამგვარი სიურმითვე გაქსუებას, უსაქმურობას, გარეონას და საბოლოოთ ეოკვლის უბედურობის ბავშვში დაფუძნებას. შემდგომ ამობს გ. თ. — დედამამაშუუდგება შვლების გასწდის თავდა რიგსა: მისტემენ ან გოენს გოსშიტანია. კათ «ან მახლობელს უესდას სასწავლებელში, აქ თ.» ღამე, რაკობს გოენი გოსშიტანიეების სასწავლებელსედ რომელსაც სჯურდებიან ჩუჭნი გამოუცდელი და მიუწვედრელი მშობლები. თავათ იმავე სიურმით, როგორც შემოთა ვახანთ, ესშოკება გონება ჩუჭნს ბაშეს ტუდაობისა და ტუდი მაგალითების ტქერიათ: კნაგრუბა გული ვიწრო ცხოვრების გამოვლითა და მიიღებს აკნიღამივე ტუდს მიმართულებას კარგი საქმის უნახველბითა — და ანღა, როდესაც გონებას მადიან და შეიძლება კიდევ კარგის დონის მიებით და განწმენდილის სწავლით ამითა კარგს გზავედ დაუენება, მნეობისა და გონების გასსნა — ანღა უფრო

უარესს ტეცხლსა და უშეკრობაში. ცვი ვიან. ის ყმაწვი-
 ღნი, რომელნიც აგეკნნა ვიანშიტნაკათა შედიან, რას
 ნახავს კეთილს, სალდათებსა და უშეკრი მასწავლებლის
 ხელში, რომელნიც არიან ან უნდერ აფიცრები, ან-იუნ-
 რები? რას გამოიტანს ამთგანთან გიდეკ შკლებს აძლევენ
 უკზდის სასწავლებლებში და აყენებენ ერთ ამ ქალაქში
 მკხოვრებელთაგანთან, რომელნიც, -- ჩუჭუნ თუონა ვართ
 ამის გამოცდელნიცა და მრავალი მაგალითის მსახველ-
 ნიცა და ამაზედ ვ. თ. ც — გვარწმონებს, — ჭხპარობენ უსუ-
 სურ ბაეშეებს მოსამსახურეთა: ახადგინებენ ცივს-ყინვა-
 რე ზამთარში კოკებით წყალსა; აგვევისებენ სახლსა,
 აურვეინებენ ნაკავსა, ჭგზაგნიან ბასარში და აღსრულებენ
 ყოველს სამსახურსა; გაბედვით ვიტყვით, რომ ბევრი ამა-
 თგანნი ამერიკის ნეტრების წვალებასა არიან. ვინც ამთ.
 მშობლებს ამას შენიშნავს ისინი მაშინვე ამას უზარეუ-
 ბენ: თუ მაგას არ გამოცდიან, კაცები არ გამოკლენომამა
 ჩემი არ წამიწყნდება, გამოგონე რა გითხრა,
O. O. მოსაკიდებით სარეცხს უსიდავდა ხელმე წყალზედ და
 გოდრებით ნაკავს უყრიდა ხელმე მტკვარში სახლის ჰა-
 ტრონსა და აბა ახლას ნახე როგორი ვატი, თუ ესენი
 არ გამოკვლელ არც მაგისტანს იქნებოდა ». და გარწმუნე-
 ბთ, სიყურადღა მკითხველთა, რომ თუმცა ეს იმათგან
 ნახესნები კაცები ჩინოვანები არიან, მაგრამ ძვარათ
 იმათში იმაკვებოდეს ბატონისა და სინიდისიანი კაცი...
 ამ გვარის ასრით და უმატრონობით ჭღუბენ მშობლე-
 ბი თუ სწავლებსა, რომელნიც ანგვარ გრძნობა გახვედრ-
 ლები, სინიდის დასწავლები, და ყოველ ფრთ უსწავლე

ღხი ჭხდებიან ვინ იცის რამდენი საღხის მომკლელათ
და ამათი სამართალი უნდა იყოს იმათს ხელში.
ეგრეთვე ვ. თ. არ უშვებს შეუნიშნავთ კორმუსებსაც,
სადაც ჩუქნი მშობლები ჭკუნინან შჯლებს ნეტარებითა
და საიდამაც ცოცხალი ადარ მოხდით, ან, თუ მოხდით,
დასნეულუბული და დამახინჯებული სსეულით და ბეგრჯულ
გონებითაც კარგია თუ ნსკეარიც არის გადურჩა ამ
ხიფათისა; მაგრამ რა, ისინიც გამოუსადეგრათ არიან ჩუქ-
ნთხსა: ავიწულებათ ჩუქნი ცხოვრება, ჩუქნი ჩუელებს;
რ იციან ჩუქნი სსკირლება; არიან დიდის ხნის დაშო-
რებისა და დავიწუების გამო ჩუქნსსეუდ გუფსურთლები,
ისინი ამ შემთხვევაში გასამტყუნარნი არ არიან: ჯერჯე-
იდავ: თორმეტ—ცამეტ წლამდინ უნდა კორმუსში იყენ-
ენ, მერე ექვსი წელიწადიც ნება არა აქეთ აქ სამსახურ-
ში გადმოხელის და აბა იფიქრეთ რაღა ესომებათ ძე-
ძემწოვართ წასუფს ბავშვს ჩუქნი, ამდენი ხნის განმავ-
ლობაში?

ყოველივე ბრალი ედება მთელს სასოგადობას, რა-
მელიც ყველასეუდ გუფგრილათ იყო; სასოგადობის ში-
რთ არა ჭქონდათ ერთობა: ყველა ერთმანერთს უტყერ-
ოდ მტრულათ; ყველა ჭფიქრობდა მარტო თავისთვის

აქვე გამოქვეყნეს უფ. თ — ს. ჩუჭნი ჩინოვნიკობა და იმ-
ათი სამსახურზედ აზრი. «იმათ ეკონათ ხალხი თავისა
თვს დაწესებული და არა თავის თავი ხალხისათვის დას-
ყენებული» ამბობს ვ. თ. აბა წარმოადგინეთ ამგვარი აზ-
რის ვატრონები რა სარგებლობას მოუტანდნენ ხალხს!
ვევლას თავის ჯიბესა სტენდა და ტუყადებოდა ხალხი. . .
აღარ გვასწავს, ერთ რომელსდაც წიგნში წავიკითხეთ
ერთი ავტორისაგან დაწერილი ბიოგრაფია რომლისმე
გამოჩენილის პირობა, რომლისსაც ავტორი ამბობს ქუ-
ბითა, რომ მინამ ის სამსახურში შევიდოდა ორმოცი
თუმანი ქქანდა წლის შემოსავალი და რაჟი ესა და ეს
აღაგი მიიღო, მეტე ხუთასი თუ შვიდასი აღარ გვასწავ-
ს, ქქანდა შემოსავალი. არ დაივიწყეთ რომ ვატრონე-
მული ბიოგრაფია ამას ქებათ უთვლიდა ამ გამოჩენილს
გაცხა. . . .

ეგრეთვე არ შეგვიძლიან არ ვეთანხმეთ უფ. თ.
ჩუჭნის უნივერსიტეტსა და სხუა სპეციალურს სასწავლე-
ბლებში გაზდილს ემაწილებზედ.
თუ შევძლეთ რამა და სურდათ კეთილი საზოგადოებ-
ისათვის, ისე უნდა ტკბილათ, შეგობრულათ მოქმედო-
ნენ და ისე ტკბილათ უნდა ჩაეგონებინათ იმათთვის
იმათი ნაგლებულება, რომ იმათ ამის ამოკვეთა გიდეტ ა
ჭხაღისებოდათ. ერთის სიტყვით ჩუჭნი ზემოთვე ესტ-
კით, რომ არც არა ამათგან გამოდნარა, ჩინოვნიკობის
შეტი.

ჩუჭნი რაც შევიძლიათ გამოვიყვანეთ თ. სტატიის
აზრი და გამოწერას ვერიდეთ, ამიტომ უფრო რომ ამას

თუ გავყოფიყავით შთელი სტატის გამოწერა მოგვინ-
დებოდა: ყოველი ამის სტრიქონი არის საქმე, ყოველი
სიტყვა სუნთქავს სიყვარულთა, ყოველი აზრი არის აწ-
ონილი. ჩვენ არ ვიტყვი, რომ არა ჭქონდეს ამ-
სადა შეტდომანი მაგრამ ეს შეტდომანი ამ სტატის ღი-
ბსუბსიან სრულათ უჩინარნი არიან გარდა ამისა, რომ,
თითონ, სტატია კარგის აზრისა, კარგის განზრახვისა და კარ-
გათ შემუშავებულის — ენა, უფ. ვ. თ. არის კარგი
ძალიან დასწლოვებით წმინდა ქართული და დასაგონარნი

ასეა გადავიდეთ თებერვლის წიგნსად: ვიწყობთ რა
თ. გ. ერისთავის შეშლილის განხილვას, მაშინვე გვაგო-
ნდება ჩუტნუნითვე წარმოთქმული სიტყვები ერთს სტა-
ტიკაში.

«0. 0. მოგვიკვდა,

«0. 0. სწერს ვინ იცის რასა,

«გომიკ ერისთავს ნიჭი მოაკვდა,

ამ ჩუტნუნით წარმოთქმულს სიტყვებზედ უფრო დაგ-
ვარწმუნა, შესახებ თ. ერისთავისა, ამისმა «შეშლილია».
ჩუტნუნს სწორე მოგახსენათ, არვიცი თუ ვინ არის შეშ-
ლილი, თითონ ისა, ვისადა ატორი არქმევს შეშლილსა
თუ... სხვა ვინმე.. მაგალითათა . . . ი? ერთი ღიბსუბა
აქუს ამ პოემა — კომედისა — ჩუტნუნი ქალების დაზარატი
და აგრეთვე იმათი აზრი, რომელიც მომეტებული ნაწილი
ესა ადარა მგონია ჭქონდეს ვისმე, მაგალითათა პოეტ-
ების დატინვა და განკიცხვა, ამის გასამტყუნარნი ფაქტი
ჯერ ერთი ესა, რომ რამდენამე ჩუტნუნსა ქაღმა იწყო-
წერს და ბეჭვდა თავის თხზულებებისა. ეს აზრი ჩუტნუნს

ქალებმა იქნება ამ ოცის ოცდაათის წლის წინათ იყო, რომელ დროებასაც ეკუთვნის ავტორი შემოღალას; და აქვს ამ ავტორის გამოცხადებას მნიშვნელობა აღარა უქვს. ეგრეთვე იდეა ძალიან კარგი აუღია — მოძობების მტარვალობა შუალებზედ, მაგრამ ეს იდეა იმისთანა მძიმე საგანია, ამის იმისთანა სუფთაუნიკი და ფილოსოფიური შერჩეული უნდა, რომ ყოველად მოძობაობა, მოქმედება დაგანახოთ როგორც თქვენა ხუთი თათი და ისე უნდა ფილოსოფიურათ — მეცნიერებაზედ დაშვებით გააკვიროს ეს საგანი, რომ არავითარა საიჭო არ იყოს ამის სიმართლე. თ. კრისთავი, როგორცა სჩანს ამის შემოღილიდამ, ამის ყველას მოკლებულია. ავტორი შემოღილის გენისხავს ამ თხზულებაში კარგათ ხელოდ ჩუქნი ქალების იდეოტიზმის ღაზრებას, და აღებულს საგანს გი ყურს არ უკლებს. ავტორმა უნდა გამოგვისხარს წმინდა სინხდვილე, დაგვანახოს ერთის შეცდომილება ისე სასინხდართ რომ ყველამ თავის თავი დაინახოს და თავის ზნე სცნას და მეორეს სიმართლე და უბრალოება ამგვარევე ხელთურათ გამოგვისხარს. ჩუქნი მოძობებს გინ არ იცის, რომ თავის შულება ნიუთონათ მიანხიანთ მუტადრე საცოდავი ქალები დედებსა, რომელთაც ისინი.

აგრე რიგათ ვერ მოჩუბიან და ანთან იმათ დღეს-ოტურს განვლინებაში. «უი, გენცვალეთ! ვისცავონან რომ ქალები ისა სთქვას: ესა და ეს მინდა ქმრათ! ჩუქნი ვისცავინდა იმის მივცემით» ამბობენ ჩუქნი ძველი მოწადის (ზნეობის) ხალხი, თითქო ქმარს ქალს იმათთვის გი არა თავისთვისა ჭრთავდენ, ამისეი აღარ

ჭიჭიკობის რამ უბედური ქალი ამ ჩუქნი კანონებით თავის დღეში ბოროტებს შეყრილია ქრმის ხელში, და ისიც თუ თავის გულისა არ შეჭხვდა ვინ იცის, რამდენ სიკვდილის სანატრულ სატანჯელს გამოივლის! თავით უამისოთაც ყოვლითურთ შეიწრებული ჩუქნი ქალი ამ შენთხვევაშიც უნდა უთქმულოთ, დედამის სურვილით წინაღმდეგ თავის გულისთქმისა, შეეხას ქრმის სამუდამო მტარვლების უღელშია; აქაც არა აქვს ნება სიტუდავს ქალს თავის დედამის გადაწყვიდე, რომ თავის გულის ქმარი შეირთოს.

ყოველივე ესე როგორც შემოთაც ვსოქვი უნდა ავტორმა ისე გამოიყენოს, რომ საზღვით დახანჯოს იმგვართ პირთ თავის შეცდომილება; მაგრამ ერისთავი ამ შენთხვევაში ისე სესტია, რომ თითქმის ის მათ ბოროტებას კი არა სწერს, ისე ხუმრობს. თქუნი რომ «შეშლილსა» ვითხულობთ, ამის უმთავრესს საგანს კი არ უხდებთ ყურს: — გახდეთ ქალების ბასისა და წრამის მასხარაობას. როდესაც თქუნი სცნობთ რომ შეშლილი (ქალი) თავს იჩინოს, სრულებით გიგვიარო: რა იყო აქ თავის დასაჩინობიო,» ჭიჭიკობა აქუჭისს გუნებაში, სად გამოისხან ავტორმა ის სიტუდავი მწუხარება, რომელიც უნდა ყოფილიყო ტასიას გულში და რომელსაც შეეძლო და თავი დაეჩინებინებინ ამისათვისა. თქუნი ერთის სიტყვით ვერა ჭხე დავთ ამ სიტყვებს, იმ გულის წვას და დუღილს, რომელთაც გაცს შეშლილდინ და მეტადრე თავის დაჩინობამდინ მიადწევინოს.

ახლა ვნახოთ ამის შეშლილი: ჩუქნი არ ვიცით რაში

მოჭიფებია თ. ერისთავსა, რომ თავის ტასიას ეძახის
შეშლილსა? ეს შეშლილი ღაპარაკობს ამ თხზულებაში
შეველს მოქმედს პირსედ ჭკვიანათა. ერთის სიტყვით
ავტორი თავის აზრს თავის საგანსედ სჯას ათქმევინებს
შეშლილსა და თითონ კი შეშლილს ეძახის. თქუენ ერთა
ხალად თავში როდესაც პირველათ ჭხედავთ შეშლილსა,
მაშინა სტნობთ. რომ ის ღაპარაკობს არეკითა; და
მასუგან კი უარყოზანდით, აღარ შეედრება იმას სჯასა
და სიუარულის განმარტებაში.

ჩუენსა ვსთქვით, რომ ავტორი ღაპარაკობს შეშლილ-
ის პირითა. ავტორი როდესაც შედის წისასუ სჯაში,
აქ უნდა იმისთანა დაურღვეველი ჭკვიანობით სჯავს,
ისე ფილასოფიურათ უნდა ჭქონდეს აწონილი და
განხილული ის საგანირომელსედაც სჯის, რომ
ვერას მხრით კრიტიკა ვერ შეუდგებოდეს. აბა ახლა
ვნახოთ თ. ერისთავი როგორა სჯის სიუარულსედა და
რა მნიშვნელობასა და ძალას აწერს ამას:

«ტრფობა არს ქალთა ბედი და წერა!

«ეს წმინდა გრძნობა ღმერთის ჩაკბურა.

«შეგვემნატურფახი, გული გეტა ღბილნი

«და შამაკატთან გვეო გადაბმულნი.

«მათ ჭაჭვი ხელთა ჩვენი ცხორებინ

«მისცა და ვართ სრულ მათის გონების.

«კატთა აქეთ სრულათ სოფლის უფლებსა,

«ტასტი, პატივი და განდიდება,

«ტრფობა არს ქალთა დანიშნულება,—

«სხვა ამა სოფელს რა გვეულება. . . .

ახა რაღა ეგულებათ ამ ქვეყანაში ტრფობის შეტი. ტრფობის შეტი რაღა უნდათ. იმათი დანიშნულება ამ სოფლათ, ერისთავის აზრით, ეს ყოფილა და! . . . სხვას ნულანსაფერს იზრუნებთ ქალებო! შეშლილის ავტორმა გასსნა გორდიის ნასკული: ტრფობა ყოფილა თქვენნი ბედი და წება, ეს გძნობა ღმერთს თქვენსთვის ჩაუბერია (თ. ერისთავი ამ შემთხვევაში ქატალისტი აზვის გეგონათ.)

აი რა თვალთ უუჩრებს თ. ერისთავი სიყვარულსა: სხვა დაუუჩრებულ და მოუფიქრებულ აზრთა შორის ის, ტრფობას, ქალთა დანიშნულებათა რაცხავს. და რამდენს ამისთანა აზრსა ნახავთ ერისთავის «შეშლილში».

ახლა ვნახოთ ამისი ბეგლარი. რა არის? ვინ არის? რა გაცა ჩვენ არ ვიცით, ხალხად ეს კი ვიცით, რომ ქართველი არ არის. . . ეს არის საქმეო ტასიასი; არის ჰოეტი და ტასიას დედა ამას ამიტომ სწუნობს, რომ ის ლექსებსა სწერს, რომლის გამოც სხვანიც ტუდათ უუჩრებენ. რადგან თ. ერისთავს უნდოდა, რომ ეს კაცი საბრალეთ გამოეყვანა ჩვენს საზოგადოებაში, რომელმაც არ იცის, როგორც ავტორი კვანწმუნებს, ამისი ფასი, უნდა ამისთვის სრულებით სხვა მდგომარეობა მთუცა, სხვათრეკ გამოესახა, რომ სწორეთ ეთქვა ყველასა, რომ ამგვარი კაცნი ჩვენგნით გასაკიცხნი კი არ არიან, და შირიქით დიდი გამოსაყენებელნი და სისახელანიც არიან;—ამის ნაცვლათ ავტორი ამას არზის ქალადღვად ლექსებს აწერინებს, ჰოეტათ განიჭყავს და უაზრად დიჭირამბებს კი ალექსებს. . . .

გარდა ამისა მრთელი კომედია — შოქმა არის ხუხულა
 სავით აშენებული: სად ქვა, სად აგური, სად თიხა და
 კირი. ერთის სიტყვით მრთელი არ არის. მაგალითთ
 რის მახინჯაა; რომ უგანსუნელს სტენაში გამოაქვს
 ქალები ღოტოს სთამაშოთ? მატლა ამისთვის სომ არა,
 რომ გაგვეცნა იმთი რუსულათ ნომერების გამოთქმის
 უცოდნელობა? ეს სრულებით სავადა არ არის: პიეს
 უნდა იყოს მრთელი და ყოველი პირი უნდა აიყოს მრთა
 ელი იდეის საქმის მარტოებელი და, რასაკერძოების
 უნდა ჰქონდეს ყველას თავის როლი. ეგრეთვე ერისთვის
 არ უგდება ხასიათებისთვის ყური; ძლივს გადრეკთ ამის
 «შეშლილში» ერთმანერთისაგან მომქმედ პირთა. ყველა
 მოქმედი პირი უნდა იყოს თავის ხასიათით, თავის აუ-
 ის თუ კარგის ხინთ, თავისის აზრით, თავისის გტე-
 ით; ყველა პირი უნდა წარმოასტქვამდეს საზოგადოები-
 სა, გინა საზოგადოების პირთ, რომელსავე მხარესა. ეს
 პირნი უნდა იყვნენ ცაცხაღნი, რომელნიც თავის სინა-
 ნდვილით შესაძლებელნი იყვნენ, და არსაიღამ ჩამოტა-
 ტებულნი, ან ავტორის რტნებით გასპეტაკებულნი. ერის-
 სთავის «შეშლილი» თითქმის ყოველსავე ამის მოკლებ-
 ულია. ჩვენს აქ, სემოთაც გთქვით, გზოკეთ სოფლთ
 ერთი ღირსება: ქართველი ქალების ღამარაგი და ტოლა-
 მხანაგობაში გტევა; წმინდა ქართული ენა და ერთიც კი-
 დევ მოგვეწონს სასიმიეროთ ლექსი «აგერ ცაში მზე
 ბრწინავალებს» ამ ლექსში ეტყობა ავტორს ტავტავაძე-
 სავით საარმიო ლექსების წერის ნიჭი. არიან კი-
 დევ სოკოერთა ლაგები ლექსში, რომელნიც არ არიან
 დასაწუნნი: მაგრამ ამ იშვიერთა ლაგებს გარდა სხვა სულ

დმერთმა შეინახოს. ერთის სიტყვითა შეშლილი ურისთავ-
ისა ბევრით გელაჭ წაუვა რჩეულთვის შეშლილსა; ჩუჭნ
ძალიან გვიგუნს, რასეღ იჭირებენ საქმესა ზოგიერთა
ძალათი-მწერლები? არ შეუძლიანთ რიგიანთ წერა, უუ-
რნადში მანსტ ნუ აჭერინებენ თავის ყოველითურთ უმნი-
შენელს და უნიჭო წერილებს აღაგსა. ამით აღაგს
უურნადს იქნება სხვა სასარგებლო რამ შემოეტანა.
ჩუჭნ ამ აზრთანა ვართ, რომ ამ გვარი უნაყოფო
თხზულებების კითხვასა, ისევ კატმა თამაშობაში დრო
გატაროს ის სჯობიან.

ასლა დაგვიჩნა «სექციური მნათობები» მიტრელიის, ნა-
თარგმნი დიმიტრი ყიფიანისა. ძლივს ერთი რიგიანი სს-
მეცნიერო საგანი შემოდას ჩუჭნ ლიტერატურაში...
ამ მიტრე ხანებში «მიტრელის სექციურმა მნათობებმა»
შეიძინეს მრთელს განთლებულს კერძასა და ამერიკაში
დიდი სასული. გარდა სამეცნიერო მნიშვნელობისა, ამასა
აქვს ერთიც კიდევ ის დიან სჭირო ღირსება, რა არ-
ის გასაგონრათ დაწერილი, რეგორცა სჩანს ბიბლიო-
გრაფიული სტატიებიდამ და რუსული ნათარგმნიდამც.
ვისაც წაუვითსაგს ნათარგმნი დიმიტრი ყიფიანისა
«რომეო და ჯულიეტა» უთუოთ იტგში აღარ იქნება,
რომ «საკითხვებსაც» ისე ღირსეულათ და კარგათ გა-
დომოსთარგმნიდა. მაგრამ არ შეგვიძლი, რომ რამდენ-
იმე ნაკლებულება ამ ნათარგმნიში არ შევნიშნოთ. ერთი
ესა, რომ ენა ცოტა რეგორცა მშობელს, მეორე წინა-
დადებანი მეტათ გრძელები არიან, ასე რომ შეკითხული
ფანტავს იფიქრებს წინა დადებების საურცეშა და ამათი

ბრკალდება აზრის მსწრაფლათ გაგება. ერთად კიდევ შე-
გნიშნეთ ამ გვარი სიტყვს ცვლა: «ჩაუიგდებს» მაგივრათ
«დავითელი, (გვერდი 9, სტრიქონი 8.) ამ გვარა
სიტყულები შენიშნათაც არ ღირან, მაგრამ დიმიტრი ყი-
ფიანის წმინდა ენაში ეს მტირე შეცდომანაც გვეჩოთი-
რებიან.

სხუა და სხუა ამბავის რედაქტორი, რომორც ჩუქს
გვასლოვს განცხადებებიდან არის დავით ყიფიანი. ამის
ნაწილშია ერთი ფრად დიდ აზროვანი და მნიშვნელო-
ნი სტატია, რომელმაც უთუთ უნდა ააყენოს საქართვე-
ლოს ლიტერატურა. აბა მკითხველო, თუ იტოვ რა?...
გერ მინუდით განა? აი მე მოგასხსენებთ. ფრანციაში
ერთი მიმინო მოუყვალათ, ამ მიმინოს ჭიკდობა ყელზედ
გაქსილი შედალიონი, რომელზედაც წერებულა რომ ის
ამა და ამ ხანებში დაბადებულა, ესა და ეს ხანი ყავა-
ზაში ყოფილა და ამა და ამ დროს გამოუშათო! დიდა
აზრი არ არის ამ პატარა სტრიქონში? სხუა ამბები
სწორეთ უნდა სთქუას კაცმა რომ არ არიან ურიგო და
უინტერესონი.

«საბრძლონი» — ზედრომელიც არის «მოამბეში» დამატე-
ბით და, რომელიც ნათარგმნია უფ. ჩიქოვანისაგან, ჩუქს
გვრას ვიტყვთ გარდა ამისა, რომ არის კარგათ ნათარ-
გმნი, რაც შეეფერება ჯერეთ ჩუქს ლიტერატურის თარ-
გმანის გავარჯიშებს. მართლაც რომ საქებურაა ეს
თარგმანი. თუმცა «ცისკარშიაც» იყო ეს რომანი, მაგრამ
ჯერ ერთი ესა, ის იყო ძალიან ურიგოთ თარგმნილი,
შეორც ეს: ჩიქოვანის ნათარგმნი უფრო შეესილია და

ენაც სამ შეუდარებელი სჯობიან დიდებულიძის ენასა ..
 ვინ იცის მკითხველს თავი მოვაბესრეთ! ჩუწნტვი
 დავილაღეთ საუქარლო მკითხველო; მორცე ესა, რედა-
 კტორი თავს დამდგომია ჩქარა, ჩქარა: ყურნალის გამოს-
 ტემა დაკვიანდა და ჩუწნი ბრალი არ არის თუ აქ
 სჩქარებით რამ მოკვივიდა.

ქველი ბეჭ.

16 აპრილს.

ტფილისი.

დედამიწის წონა (ბუნებრივად)

1. რამდენ ფუთს იწონს დედამიწა? შეცნავენ კაცობისა შეიტყეს დიდისფიქრით და ტლით ისეთი საქმეები, რომელნიც უცოდინარი საღისისათჳს შეუძლებლად სჩანან.

ამ კატეგორიას სხვათა შორის, შეივლებს კითხვა: რამდენ ფუთს იწონს დედამიწა? როგორც ვხედავთ, ამისი ზასუხის თქმა ძალიან ადვილია, იმიტომ რომ შეგვიძლია ვსთქვათ რიცხვი ისეთი, როგორც გვინდა, იმ იმედით, რომ არავის არ შეუძლიან დაგვიმტყიცოს წონითა, რომ გაგვამტყუნოს ერთ მისსაღისედ ზანცა. მაგრამ როგორც კითხვა ისრე ზასუხის, არ არის უთავბოლო, რჩევას აქვს სწავლის საფუძველი. ეს საგანი იმდენს ნიშნავს, რომ ესლავუ შეგვიძლიან გავშინჯოთ სიმართლით. დედა მიწის სიდიდე შეტყობილია, ჭსჩანს რომ დედამიწის სიმძიმეც ძალიან ადვილია შესატყობლად; ამისთვის საკმაო იქნებოდა; რომ დაგვერგვალა ზატარა ზატარა მიწის ბურთი, აგვეწონა და მერე შეგვეტოო, რამდენით შეტია დედამიწა იმ ბურთისედ. ამას რომ მოუჩნებოდით, გვინებთ ადვილი იქნებოდა დედამიწის სიმძიმის შეტყობა, იმიტომ, რომ თუ ჩვენნი გავერგვული მიწის ბურთი იწონს ერთ ფუთსა, დედამიწა, რომელიც ამ ბურთისედ დიდია ამა და ამითი, იწონს ამა და ამისა, მაგრამ ადვილია შეიძლება, რომ ეს გამ-

ოცდილება გაცრუვდეს და არაფერი რესულტატი მოგ-
ტეს, იმიტომ, რომ რა მიწიდანაც იქნება შედგენილი
ჩუქნი ბურთი, იმ მიწის შესაფერისი იმდენი ექნება, თუ
ბურთი ალქატი მიწისაა, მსუბუქი იქნება, თუ ქვიბი
ურევია უფრო მძიმე იქნება და თუ სხვა რამე მეტალ-
ები ურევია ვიდრე უფრო მძიმე იქნება, მაშასადამე,
თუ გვიანდა შეეიტყვით დედამიწის სიმძიმე, ვატყვას ბუ-
რთის ღონის ძიებით, უნდა წინათვე ვიტყვოდეთ, რა და
რა მასალებისაგან არის შედგენილი დედამიწა, — ქვიბი ურ-
ევია, თუ შავი გამოქვაბულებია, ან შუაგული ცარიელია
თუ შუაგულში სხვა ქვიბანაა, რომელსაც შეიძლება
რომ მივწევდეთ, თუ რამდენიმე საყენა ამოვთხარეთ და
სხვა.

ცოტას რომ დაუფიქრდეთ; ადვილით გვეჩვენება, რომ
დედამიწის წონის შესატყობლათ უნდა გავიგოთ, რი-
საგან არის. შედგენილი მრთული დედამიწა. ამ საგანსა
აქვს სრული სამეცნიერო საფუძველი; ეს საგანი უკანა-
სგნელ ხანებში აღესსეს და იტყეს, რომ დედამიწა იწონს
რცა თხუთმეტი ათას ტრილიონს ფუთსა და დედა-
მიწის შუაგული არის შედგენილი რაღაც მასისაგან,
რომელიც ცოტათი რკინაზედ უფრო მსუბუქია. დედა-
მიწის შირის მასობლათ უფრო მსუბუქი მასსებია, და
რამდენიც ღრმით არის, იმდენი მძიმეა, ბოლოს დედამიწის
შირის ქვეშ ბევრი გამოქვაბულია, მაგრამ მანც დედა-
მიწა არ არის ცარიელი. — ჩუქნი ვეცდებით ახლა რომ

შოკლეთ და გასაგონარნი ერთ-მოკიეუანათ, ღონისძიება, რომელსაც სწავლა იხმარს დედამიწის წონის შესატყუაზად.

2 დედამიწის წონის გამოძიება. ჩუქნი განსწავლა ის არის, რომ გამოკვანდოთ, როგორ შეუტყუათ დედამიწის წონა და ამით სხვა და სხვა მასლებში, რომელიც შეადგენენ დედამიწას. უკუდავმა ინგლისეთის გეომენტრმა ნიუტონმა იცნო, რომ ყველა ციურ სხეულს აქვს ერთმანეთის მიზიდვის ძალა და რომელიც დიდია სხეული, იმდენი უფრო ძალა აქვს.

მაგრამ არამც თუ მარტო ციურ სხეულთა, როგორათაც მზესა, დედამიწას, მთვარეს, პლანეტებს და სხვა უძრავ ვარსკვლავთა აქვთ მიზიდვის ძალა, არამედ ყოველს სხვა სხეულსა აქვს მიზიდვის ძალის მოქმედება. შესატყუობდად ავიდოთ ერთი მაგალითი, ვსთქვათ, ერთი გირვანქა რვინა მიიზიდავს პატარა რამ სხეულსა, მას რა გირვანქა მიიზიდავს რა იმოდენას, ერთი სიტყვით, რომელიც სხეული დიდი იქნება, იმდენ მიზიდვის ძალა მეტი იქნება.

ესა ცხადათა ჭსნანს, რომ თუ სხეულის მიზიდვის ძალა გვეცოდინება, იმისი წონის შეტყუება ადვილია ისე რომ სჭირთა ზღარ იქნება სასწორის ხმაურება, რამე სხეულის ხმაურებასად, თუ რომ მარტოა როგორმე შევიძლეოთ ყოველი სხეულის მიზიდვის ძალის შეტყუება. შევხიშნოთ, რომ დედამიწა არის ისეთი დიდი მასისგან შედგენილი და აქვს ისეთი ძალა მიზიდვისა, რომ იზიდავს ყველა სხეულსა, რომელიც მიზიდვის ძალა ერთ-

მანკისედა ჩუტნი ჰკინდოდ: გამოგვიტანა, ამის გამო, თუ ერთი პატარა რკინის ბურთი მივანსლავთ სსტა დიდ ბურთსა, რომ შევიტყუთ იმათი მსხდვის ძალა: პატარა ბურთი თუ არ დავიტყუოთ, მაშინვე დაეცემა დედამიწასედა, იმიტომ რომ, დედა მიწას მიზიდვის ძალა მეტი აქვს, მანამ, რკინის ბურთსა, იმდენათ მეტი აქვს, რომ იმის ძალასთან რკინის ბურთის ძალა არაფრითა უსწრის, მაგრამ სწავლამ გვჩვენა, დედამიწის მასადვის ძალის გაზომის, ერთი უბრალო მაიტნივის შემწეობით, რომელიც ჩუტნი კედელს სხათისებრით არის მოწყობილი.

მაიტნივი თუ დამატებით თავის მოხვეწებულ ალაგადამ, ისევე ეცდება განჭარბებით, რომ კიდევ თავის მდგომარეობაში შევიდეს, მაგრამ რადგანაც ის მაიტნივი-ძომარობაში იქნება, და გერ შემდგებს, რომ ერთბაშით-განეწდეს, დაიწეებს სსტა მსარესედა ნძრეკას. დედამიწის მიზიდვის ძალევი ანაათ მიზიდვს და კიდევ გამოასატენებს გზას; ამისგანთ მაიტნივი დაიწეებს ქანობას სისწრაფით, ხან ერთი მხრით და ხან მეორეს მხრით სისწრაფით, რომელიც მოყმატებოდა და მოაკლდებოდა რგორისათე მოყმატებოდა ან მოაკლდებოდა მასსამ მიწა, და რადგანაც სინჭარე მაიტნივის ადვილად გასომეება, თუ დათვალა გაცმა ერთ დღე და ღამეს რამდენჯერ გაქანდება მაიტნივი, მაშინ ამითი ადვილად აჩრცნება დედამიწის მიზიდვის ძალა.

ესა რომ დავუთქვრდეთ, ცხადათა უსწრის, რომ შემდგება შევიტყუთ დედამიწის წინა, თუ მოკანეწეთ, რომ მაიტნივმა დაიწეოს ქანობა იმ სსუელის მიზიდვის ჩა

დისკან, რომელიც იმის ახლო ძეგს, და რომელიც ანის შედგენილი დანიშნულ მასსისკან, მაგ: ბურთის ძალისგან, რომელიც იწონს ერთ ფუთსა. მართლაც ასე ქქნეს და რაც სურდათ ის გამოიძიეს. ამ რეზულტატის შედეგად აღიღო ან იყო; ამიტომ შემდგომ თავში ჩვენს აღწერით ამ საინტერესო გამოცდილებებს.

5) აღწერა დედამიწის წონის შეტეობის გამოცდილებებისა. ინგლისების ბუნების გამოშვიებული გაკენდიშიაკეთებდა წამდენსამე გამოცდილებას, რომ სწორეთ გაუზომა დედამიწის მიზიდვის ძალა. პირველი იმისი ცდა ის იყო, რომ დედამიწის მიზიდვის ძალა იმის გამოცდილებების იარაღებსედ ანა ქქონაყო და მართლაც მიაღწია ამ კვანათ. სწორეთ დაშვებული, ან ვერტიკალური ნემსის ბოლოს, ქბრუნავდა გაზად, წვრილად გაწეული ფოლადი რეგოტრე კომპასში ქბრუნავს შიგნიტის შატარა ისარი. წვრილად გაწეული ფოლადის რქსავე ბოლოს გაკენდიშმა მიაკრა რჩი შატარა შეტალღური ბურთი, რჩივე ერთი წონისა, იმისთჯს, რომ, დედამიწის მიუზიდნა რჩივე ბოლო იმ გაწეულ ფოლადის ერთი და იგივე ძალითა, ამიტომ რემ, წვრილად გაწეული ფოლადი შიილებდა გარნიზონტალურ მდგომარეობას სასწორის უღლისაკით, რადესაც რჩივე ჯამსედ აწევის ერთი სიშამის ნიკთები ამისთანა მოწეობისკან, მაგ: თანლია დედამიწის ძალა ან დაეკარგებოდა, მაგრამ შეუსწორდებოდა კია, და ამიტომ გაკენდიშის იარაღებსედ ანაიერი მოქმედება ექმნებოდა.

მეორე გაკენდიშმა იმ გაწეული ფოლადის ბოლოებს

შეუდგა თითო დიდი შეტაღური ბურთი იმ ჰატარა ბურთების ცოტა მოშორებით, რომელნიც შიგულად მიაკრა. ამის შემდგომ ამ დიდი ბურთების ძალამ ჰატარა ბურთებს დაუწყო წება, რისგანაც ჰატარა ბურთები ძალიან დაუსწლოვდნენ დიდ ბურთებს და შიიღეს მოსვენებული მდგომარეობა, გაენდიშის ჰატარა წაგებით, რომ გაშორდებოდა მოსვენებულ ალაგიდამ ჰატარა ბურთებსა, დიდ ბურთები ახლად მიიზიდავდნენ ჰატარებსა, და რადგანაც ჰატარა ბურთები უცებვე ვერ განიკრებდნენ, გადაწყდებდნენ თავის მოსვენებულ მდგომარეობას, მაგრამ შემდგომ ისევ მიიზიდავდნენ დიდი ბურთები და ჰატარები დაიწყებდნენ ხალხე ქანაობას დიდი ბურთების შუა, როგორც ქანაობენ ხალხე შაიტნიკები დედამიწის მიზიდვის ძალისაგან.

რას საკვირველია ამ იარაღების ძალა ანაფრათა ჭიანს დედამიწის მიზიდვის ძალასთან; მის გამო წერილად გაწეული ფოლადის ქანაობაც ანაფრად ჭიანდა უბრალო შაიტნიკების ქანაობასთან, მართლაც ისე უნდა ყოფილიყო. ამ ნელნელა ქანაობითა ერთი დღე და ღამის განმავლობაში, გაენდიშმა გამოიანგარაშა ბევრთი წონა დედამიწისა, მაგრამ ეს გამოცდილება ძალიან ძნელია, რომ ვაგნმა მოანდინოს, იშობომ, რომ ჰატარა განიკრება ბურთებისა ან წერილად გაწეული ფოლადისა სიტოფოსაგან, ვერ მიგვაგნებს რეზულტატსა.

ეს გამოცდილება ისეთ ალაგას იყო მოხდენილი, რომ მდის გარშემო ერთი და იგივე სიმძიმის შასსები იყვნენ, შემდგომ, თვითან გამომძიებული ან უახლოვდებო-

და იმ იარაღებს, იმიტომ რომ საკუთარი იმისა სხეულის მიხედვის ძალა დაუშლიდა საქმეს.

ბოლოს იმ იარაღების ახლად ჭაერის შოპრასაბა არ უნდა ყოფილიყო, რომ მიატნიკსედ მოქმედება არ ჭქანდა. ამას გარდა არამც თუ დედამიწის სიდიდე და იმ ბურთების წონა უნდა შეეცყო; არამედ უნდა გამოეყვანა იმათი ფაქტები, ისე რომ მასსებინ სიმძივის ტენტრი უნდა ბურთების ტენტრში ყოფილიყო.

ამ გეგმა ძნელი გამოცდილება ბერს ჯაფას და ბერს ხარჯს მოითხოვდა. ახლანდელ დროში ბუნების გამომძიებელმა ფრეიბურგში ჯაფა გასწია, რომ ამ გამოცდილებას რაც სიმსუფუ მისდევს, ის გაუადვილებინა და გამოიყვანა, რომ სასოგადოთ გრავა მიწისა სუთათა და ნახევრათ უფრო მძიმეა დედამიწის ბურთისაკითვე წყლიდამ შედგენილ ბურთსედ (ე.ი მრთელ დედამიწა წყლითაც და ხმელეთითაც სუთათ და ნახევრათ არის უფრო დიდი ბურთსედ, რომელიც მხოლოდ დედამიწის წყლიდამ არის შედგენილი). ან არადა, თუ უფრო გარკვევით და მეტნიერულათ ვსთქვათ, მიწის სიმეტრე სუთი და ნახევარი იმოდენაა, რაც წყლის სიმეტრეა. ამ საბურთებთაც შეიტყეს ბეჭითი წონა დედამიწის: დედამიწა იწონს 23 ათასს ტრილიონს ფუნტს. ამ საბურთებთვე იტნეს, რომ დედამიწა არის შედგენილი ხსუნა და ხსუნა მასსებინა, რომელნიც—რამდენიც უფრო დრმათ ჩაკლიოდეთ დედამიწის შინადამ მოყოლებული—მოდენი უფრო მაგრები არიან; მასა სადამე დედამიწის შუაგული ცარიელი არა ყოფილა,

თ. ვას. მაჩაბელი.